

ZA STAROU PRAHU

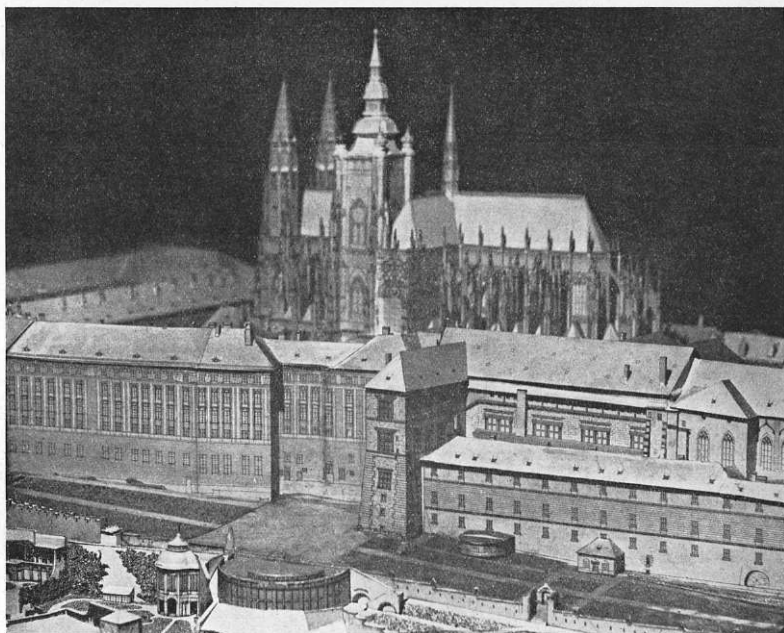
VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XVII.

V PRAŽE, V PROSINCI 1933.

ČÍSLO 1—4

MODEL MALÉ STRANY A HRADČAN.

Práce na modelu Malé strany pokračují letos tak dalece, že je hotova část až k linii Mikulášského chrámu, k Novým zámeckým schodům. Další část mezi těmito schody a Nerudovou ulicí jest až k hradní rampě celá vyrýsovaná a chybí jen slepení. Taktéž blok mezi Mikulášem a Tržištěm je vykreslen. Prozatím musilo být v říjnu upuštěno od dalších prací pro nedostatek volných prostředků k tomuto účelu. Několik foto znázorňuje zhruba, jak dalece práce na modelu pokračují.

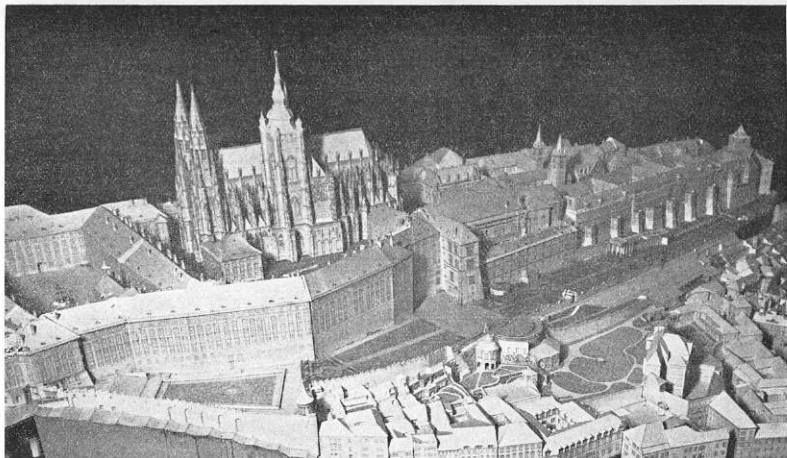
Značné měřítko 1 : 200 — a tím rozsah modelu — nepřipouští, aby model byl sestaven v celek, ačkoliv již dnes hotová část činí dojem celku.

Práce na modelu má význam nejen dokumentární,

ale především i praktický, neboť zkoušky zastavitelnosti různých míst malostranských lze v malém modelu provést mnohem snáze nežli vytýčením ve skutečnosti. Tím ovšem není řečeno, že by choulostivé partie bylo možno zastavovat bez vytýčení před uskutečněním, nýbrž poukazují jenom na nepoměrnou lehkost zkoušek v modelu. Takové zkoušky ukazují již napřed, pokud lze projektované novostavby umístiti a jak svými rozměry a hmotností zapadají do celkového rámce Malé strany.

Doporučuje se použití takového pokusu jmenovitě při otázce zastavitelnosti Kamy, Odkolkova mlýna a Klárova.

Arch. B. Hübschmann.

Model Malé strany: Hrad.

VÝZKUM ZBYTKŮ BENEDIKTINSKÉHO KLÁŠTERA NA OSTROVĚ U DAVLE.

Po vynikajících objevech z posledních let v oboru právěku, zvláště v jeskyni Domice na Slovensku a Věstonicích na Moravě, a po velkolepých výsledcích výzkumů na Hradě pražském i Vyšehradě vyrůstá nám právě nový, velmi cenný objev zbytků benediktinského kláštera a kostela sv. Jana Křtitele na Ostrově u Davle. Práce tu již po více týdnů provádí Státní archeologický ústav v Praze za stálého odborného dozoru paní dr. Libuše Horákové a dr. Vojtěcha Budaváryho a za oficiální spolupráci dr. Karla Gutha, ředitele lapidaria a historických sbírek Národního musea. Zaměřeni provádí adj. Fr. X. Margold.

Podle stavu vykopávek je už jisto, že kulturní historie bude obohacena novým velice cenným půdorysným plánem jednoho z nejstarších klášterních objektů a bezpečnou historií jeho stavebního vývoje. Byla důvodná obava, že časté povodně vltavské, zle řádicí na Ostrově, mnoho zahladily za šest století, po která klášter je v ssutinách. Byl vyvrácen v bouřích husitských. Skutečné objevy však ukazují, že zbytky jsou ještě tak značné, že poskytnou téměř úplný půdorysný obraz celé oblasti klášterní a obraz jeho stavebního vývoje, jasně ukazující periodu románskou, přechodní a gotickou.

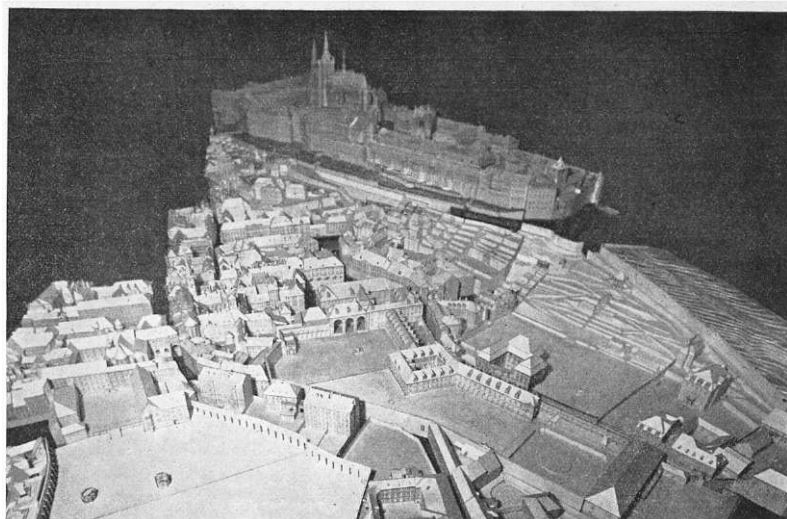
Historie kláštera je podrobně vypsána mimo jiné zvláště v článku K. V. Zapa »Benediktiniští klášterové sv. Jana Křtitele na Ostrově a v Skalách« v Památkách archeologických a místopis. z roku 1860, díl IV., sešit III., str. 108. až 117., a sešit IV., str. 154. až 173.

Boleslav II. po založení panenského kláštera u sv. Jiří v Praze a mužského kláštera benediktinského v Břevnově založil jako třetí ke sklonku svého života asi roku 999 benediktinský klášter na Ostrově, který neobyčejně štědrou přízní panovníků záhy rozkvetl a zbohatnul. První pohromu utrpěl klášter roku 1137

požárem, druhou pak po smrti Přemysla Otakara II. od loupeživých hord Otíka Braniborského (1278 až 1282), které klášter pustě vydrancovaly. Tehdejší opat Otto nato klášterní stavení prý obnovil z peněz vypůjčených od řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Třetí a smrtící ránu utrpěl v husitských bouřích někdy po roce 1420, kdy obrácen byl v ssutiny, z nichž se už nepovzněl. Po utišení těchto bouří opat František se vrátil sice do zřícenin klášterních a snažil se je upravit a rozchvácené statky klášterní znovu získati, podobně i jeho nástupci, až opat Jan V., vida nemožnost obnovení klášterní zříceniny, přenesl roku 1517 opatství a konvent do kláštera u sv. Jana pod Skalou. Zub času a povodně vltavské pak nerušeně hlodaly ve zříceninách na Ostrově. Posvátnost jeho však v myslí lidu nezanikla, a když za moru v roce 1713 v osadě sv. Kiliána zemřelo 71 osob, bylo z nich 51 pochováno na Ostrově, a při opětném vypuknutí moru v roce 1771 pohřbeno tu 193 osob, a ještě asi po čtyři další léta zde pochovávalo. Mnoho z těchto pochovaných pak odnesly povodně. K. Vladimír Zap v »pravě« na konci svého článku (str. 173.) výše citovaného uvádí, že do roku 1753 stávala farní budova kostela sv. Kiliána na Ostrově v nějakých nezbořených částech bývalého kláštera a pro potíže s převážením kněze přes rameno vltavské (patrně při povodních nebo když šly ledy) vystavěl opat Bernard Slavík nynější faru na břehu vltavském nedaleko kostela.

Památná zřícenina na sebe upozornila v roce 1799, kdy tu nalezen vzácný byzantský kříž bronzový, emailem zdobený a chovaný ve sbírkách Národního musea.

Archeology přirozeně lálala zřícenina na Ostrově k probádání, ježto z četných zdí nad povrch vyčnívajících kynula naděje na dobrý výsledek. U břevnovského kláštera tomu tak nebylo, tam se dosud nevy-

Model Malé strany: Celkový pohled.

skytla žádná zjevná známka toho, kde asi původní klášter stával, a je tu jen domněnka, že barokní kostel byl patrně vybudován na místě původního. První výzkum podnikla archeologická komise při České akademii pro vědy, slovesnost a umění pod dohledem docenta dra B. Matějky v roce 1899, kdy odkryl půdorys lodí klášterní trojlodní basiliky a objeveno v něm 10 hrobek, z nichž zjištěny podle nápisů na náhrobních kamenech hrobky čtyř opatů, a to: Bojслава, Bohuslava (r. 1363), Diviše (r. 1366) a Mstislava (r. 1395), a pak hrobka Sudka z Ledče a jeho manželky (1312). Hrobky čtyř opatů byly v hlavní lodi, manželů Sudkových v boční jižní lodi. Náhrobní kameny uloženy jsou v lapidariu. Poznámky dra Matějky a plány tohoto jeho výkopu se nějak ztratily a dosud marně po nich pátráno. V roce 1907 pokračováno ve výzkumu na popud presidenta Hlávky a jednatele prof. dra Píče pod dohledem asistenta Musea král. Českého V. Fabiána, při čemž odkryty apsidy basiliky, románská kaple položená jižně vedle kněžiště jižní boční lodi, kvadratura a některé jiné stavby a zjištěna hrobka opata Jana v kněžišti jižní boční lodi, která za Matějky nebyla odkryta, protože nad ní stál dub.

Nato badatelská činnost na dlouhá léta ustala a pomenáhu se i pozapomnělo na docílené výsledky z let 1899 a 1907, zvláště když se ztratily plány i poznámky, ba vzešla pochybnost, byly-li vůbec jaké pořízeny. Ovšem zájem o zříceniny neutuchnul a pořádky sem občas vycházky památkářů. Nezapomenutelnou u zúčastněných zůstane vycházka Staropražského společenského klubu, vedená zesnulým kanovníkem Eduardem Šittlerem v neděli dne 21. září 1919, které se zúčastnil i pisatel této stati a prvně tak uzřel zříceniny. Šittler po dvě hodiny za slunného odpoledne uprostřed nádherné přírody zaníceně řečnil o zaniklém klášteře a výzvedl zvláště divokou krásu místa i znač-

nou opuštěnost, která zlákala mnichy, že tu v dávno-
věku vybudovali svůj klášter. Horoval pro výzkum
v hodině dvanácté s poukazem, že povodně zle tu řá-
dící úplně zahladí i poslední zbytky, a to navždy. Na-
dšen přednáškou vypravil jsem se znovu 21. října 1919
na zříceniny a pořídil si plánek zdí, pokud byly zjevný
nad terénem. Netušil jsem, jak brzy se mi naskytne pří-
ležitost zasáhnout do osudu zřícenin. Ze tato příležitost
nadešla, pocítil jsem, čta nepatrnou zprávičku ve ve-
černích »Národních listech« dne 11. listopadu 1919:
»O projektu na splavnění Vltavy v trati Vrané-Štěcho-
vice s využitím vodní síly ve Vraném bude se konati
informační řízení 22. t. m.« Vyvstal mi rázem na mysl
osud Isidina chrámu na ostrově Philae na Nilu v Egyptě,
který podobnou přehradou byl zavodněn, a seznal jsem
akutní nebezpečí i pro Ostrov u Davle. Napsal jsem
16. listopadu 1919 obšírný dopis Zemskému památko-
vému úřadu se žádostí, aby se zúčastnil informační ko-
mise, správně usuzuje, že asi sotva byl přímo pozván
a nepatrná novinová zpráva nic památkového nepoví-
dající lehce ujde pozornosti. A šťastně se povedlo.
Přednosta úřadu dr. Luboš Jeřábek poslechl ochotně
upozornění, zúčastnil se řízení vodoprávního a vybo-
joval změnu úředního návrhu, setkav se s pochopením
projektantů, jimž nebylo o památnosti Ostrova ničeho
známo. Oznámil mi šťastný výsledek dopisem ze dne
4. ledna 1920, č. 1736 ex 1919, a uvedl na konci, že
také ministerstvo školství a národní osvěty povolilo
značný obnos na provedení vykopávek i zaměření
zbytků kláštera, ke kterýmž se přikročí v létě 1920.
Pro nějaké překážky odkládán výzkum a přikročeno
k němu teprve v roce 1925, a to Státním archeologic-
kým ústavem, jehož ředitel dr. K. Buchtela stále měl
na paměti prokopání Ostrova. Za odborného dozoru
dra J. Böhma odkryta tehdy východní a jižní strana
kvadratury. Práce opětě přerušeny a letos teprve

Státní archeologický ústav přikročil k celkovému prokopání zbytků za vydatné součinnosti ministerstva veřejných prací, které dokončuje vranovskou přehradu a provádí úpravu řečiště směrem k Stěhovicům. Výsledky výzkumu, jak výše bylo již podotčeno, jsou velmi radostné a také lapidarium bude obohaceno o neobyčejnou řadu cenných detailů klášterní výzdoby z doby románské i gotické. Z odhaleného zdvíhá jasně vynívají slohové změny stavby a pod. Budiž tu zmíněno i vzácné náhody, která do značné míry odčinila neblahou ztrátu poznámek a plánů výkopu z let 1899 a 1907. Dostavil se totiž dne 12. října 1933 na vykopávky dnešní davelský starosta pan Josef Liška a přinesl i ochotně zapůjčil složený arch papíru, na němž je načrtnut tužkou půdorys kostela sv. Jana Křtitele a červeným inkoustem situování hrobek objevených v letech 1899 a 1907. Tuto věc uchoval pan starosta po svém otci Josefu Liškoví, který rovněž byl davelským

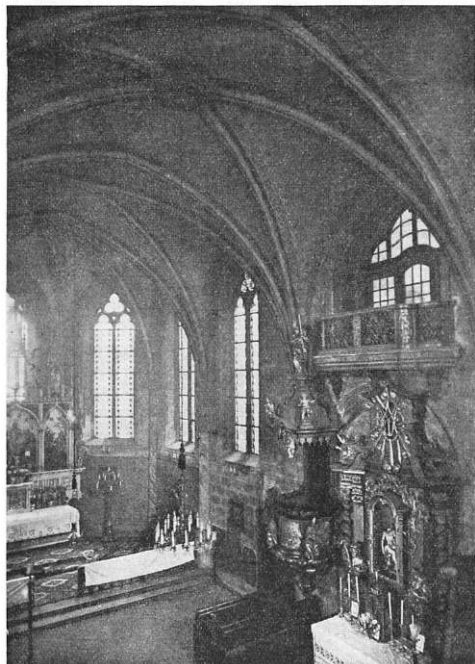
starostou a velmi si vážil objevů klášterních v jeho letech provedených, a sepsal také brožurku »Popis a stručný nástin dějinný městyse Davle« z roku 1898. Náčrtek mu prý pořídil laborant Landa. Tímto náčrtem jest umožněno doplniti dnešní dokonaly výzkum správným situováním v lapidariu uložených náhrbků opatů, což předtím se zdálo provždy nemožným.

Podle schválené opravy vodního projektu vltavského v místě, kde se ponechává v plánu část Ostrova, jsou právě nejcennější památky klášterní nyní odhalené, a tyto také pro jich dostatečnou výšku nepostihne budoucí výše vzduté vodní hladiny, takže navždy mohou býti odhaleny, konservovány a obecnstvu zpřístupněny. Tím odčiněn bude povzdech kronikáře Celestína Hostlovského, uvedený na začátku jeho Pamětí o tomto klášteře: Triste est mori; sed tristius, si et morientis moriatur memoria (Smutno jest umřítí; smutnější ale, když i památka umřelého umírá). R. H l u b i n k a.

OPRAVY KOSTELA SV. VOJTĚCHA.

Prázké kostely, až na několik novějších, postavených ke konci minulého století, jsou vesměs vynikající památky nejen historické, ale i umělecké všech stavitelských období a jejich vývojových stupňů, vyjadřujících se jak zevnějškem, tak i ve vnitřní jejich úpravě a výzdobě, pokud ovšem nebyly pokaženy novějšími úpravami, hlavně hnutím regotisace a nevhodným ma-

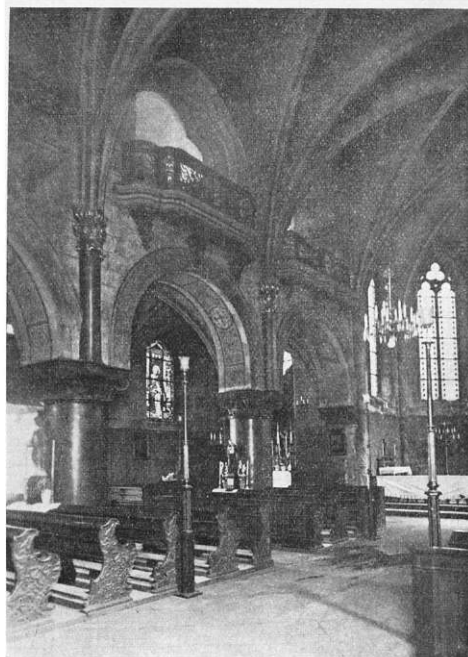
lováním. Stavební stav většiny pražských kostelů, pokud náleží do patronátu pražské obce, byl po převratu velmi sešlý, a bylo tedy první snahou stavebního úřadu, oddělení zádušní, aby nejdříve byl zabezpečen a opraven jejich zevnějšek tak, jak to vyžadoval jejich význam a poznatky památkové ochrany. Teprve potom mohlo se pomýšletí na příslušné opravy vnitřní, téměř

Kostel sv. Vojtěcha. Část presbytáře a hl. lodi před renovací.

Kostel sv. Vojtěcha. Presbytář po renovaci.

Kostel sv. Vojtěcha. Severní strana hl. lodi před renovací.

Kostel sv. Vojtěcha. Severní strana hl. lodi po renovaci.

stejně naléhavé, ba nutné; bohužel, že nastala zatím hospodářská tíseň, a jen mimořádné okolnosti způsobily, že kostel sv. Vojtěcha získal dostatečné prostředky, aby mohlo být započato s jeho vnitřní úpravou.

Od roku 1877, kdy byla dokončena rozsáhlá oprava a úprava (regotisace) s vymalováním kostela sv. Vojtěcha, kterou bylo tehdejší jmění kostela značně vyčerpáno (viz články ve Zprávách památkového sboru hl. města Prahy roku 1931), kromě vymalování kaple sv. Kříže v roce 1890 nebyly prováděny žádné práce ve větším měřítku; tehdy byly i sochy na oltáři též kaple nově polychromovány. Kolem kostela byl roku 1895 zřízen rigol proti zavlhání zdiva, protože dlažba kostela jest pod úrovní dlažby ulice. V téže asi době bylo zdivo presbytáře opatřeno uvnitř asfaltovým nátěrem, jak bylo zjištěno při poslední opravě.

Po převratu roku 1927 bylo opraveno průčelí kostela očištěním a vyspravením původních omítek, pokud byly zachovány, dále plastické výzdoby a krytiny. Teprve roku 1930 přistoupilo se k úpravě vnitřku kostela. Podnět k vybití a úpravě byl dán přáním pana faráře, konsistor. rady J. Břejly, protože stará malba — mimochodem řečeno nevkusná — byla již také velmi sešlá. Vypsala proto městská rada v květnu roku 1930 veřejnou soutěž na vymalování kostela, v jejíž porotě kromě zástupců obce a Státního památkového úřadu byli pp. prof. J. Cibulka a prof. F. Kysela a k níž došlo 6 návrhů, z nichž však žádný nebyl uznán za vhodný

k provedení a 5 autorům: Jar. Kočímu, Fr. Joskovi, Fr. Fišerovi, F. X. Margoldovi - Zd. Droškovi - Jar. Blažkovi, M. Urbanové-Zahradnické a Fr. Mayerhofferovi byly uděleny odměny po 400 Kč. Porota doporučila, aby bylo postaveno lešení a provedeny sondy na omítkách zejména stropů, neobjeví-li se staré malby, jak o nich byla zmínka ve spisech zádušního úřadu z roku 1875, kdy byla prováděna poslední úprava vnitřku prof. J. Pacoldem a pro obavy, že jich restaurace by si vyžádala velkých nákladů, byly zabíleny, a teprve podle výsledku těchto zkoušek aby byla případně vypsána soutěž nová.

Vypsáno bylo proto v červnu městskou radou veřejné nabídkové řízení pro zadání práce zednické i s lešením a z 5 podaných nabídek přijata nabídka firmy Fr. Klapka v Praze II., která také 29. července s pracemi započala. Postupovalo se stejným způsobem jako v roce 1874, že kostel rozdělen na dvě prostory za bedněním oblouků pod emporou, a severní loď určena pro vykonávání bohoslužeb a hlavní loď opravována. V srpnu bylo vypsáno veřejné nabídkové řízení na práce štukatérské, které z 10 účastníků byly zadány firmě B. Přeučil, ak. sochař v Dejvicích. Po odstranění tlusté vrstvy prachu a sazí a oskrábání zetlelé již poslední malby objevily se v presbytáři pod několikaletým vápenným nátěrem zbytky fresek, a stavební úřad dal na třech méně významných místech provést zkoušky s oživením maleb třemi odborníky. V říjnu

Kostel sv. Vojtěcha. Kopule v křížové lodi.

svolána komise, aby se vyslovila o malbách samých i provedených zkouškách, a zjistila, že fresky pocházejí asi ze XVI. století a jsou dosti zachované, třebaže nesou stopy pozdějších oprav a přemalování. Zjištěny i neopatrné zbytky několikeré polychromie žeber, z nichž jako nejstarší uznány stopy modré barvy ve výžlabcích a červené na přilehlých rovných plochách žeber. Ve špaletách oken nalezeny zbytky prostého vzorkového motivu, nespíše pobarokního, ježto se týž motiv nacházel i v barokních oknech kruchtů a empory. Zkoušky oživení maleb komisí nevyhovovaly a doporučila, aby restaurace fresek byla svěřena akad. malíři M. Duchkovi, kterýž po opatrném odstranění vápenných nátěrů ak. sochařem Přeučilem ujal se ihned v listopadu práce. Tak byly objeveny v presbytáři celkem dobře zachované obrazy (od levé strany počínaje) sv. Vavřince, sv. Václava, uprostřed sv. Vojtěcha a sv. Jiří, dále sv. Víta a sv. Mikuláše. V poli mezi svorníky a triumfálním obloukem velmi chatrný obraz Boha otce. Přilehlé pole lodi s pravé strany nese pravděpodobně obraz sv. Ludmily, ve střední části lodi s levé strany jsou sv. Petr a Šimon, s pravé sv. Pavel a Bartoloměj, v dalším poli s levé strany sv. Jan a sv. Tomáš, vesměs tedy apoštolové, a konečně v posledním poli lodi s pravé strany při kruchtě sv. Jan Křtitel; kromě těchto na klenbě jsou znak jirchářů a Beránka Božího. Ostatní malby nebylo možno dobře určit, protože vykazují stopy dvojího malování, původně asi gotického a později renaissančního. Koncem listopadu pozvána znovu komise, která uznala provedené již vyvolání maleb za správné a doporučila učiniti zkoušku s červenavým nabarvením žeber a teprve potom rozhodnouti o dalším postupu prací.

V prosinci nová komise schválila nabarvení žeber a jednoduché otónování stěn. Restaurace fresek byla zatím dokončena a pro pokročilou zimní dobu byly všechny ostatní práce přerušeny. Současně bylo provedeno očištění stěn a štukového stropu i fresek na něm v sakristii a fresky na stropě pod kruchtou. Koncem dubna roku 1931 schválila komise zkoušky pro tónování stěn, provedené F. Mayerhofferem, doporučila vypsati obmezené nabídkové řízení na toto otónování a vybrán nažloutlý tón (zlatý okr).

Po skončení nabídkového řízení bylo provedení otónování stěn svěřeno malíři F. Fröhlichovi. V květnu byly dokončeny práce zednické, štukatérské a malíř-

ské, rozbouráno lešení a prováděno vyčištění lavic G. Ullmannem a kazatelny V. Kostečkou, který opravil a znovu polychromoval oltáře sv. Anny a Bolestné P. Marie. Oltářní obraz sv. Anny restauroval ak. malíř F. X. Diblík. Rovněž i hlavní oltář byl opraven, části kamenné B. Přeučilem, řezby V. Kostečkou a obrazy od Maixnera ak. malířem E. Boháčem. Když přes návrh komisí nebylo docíleno povolení konsistoře k vrácení starého původního barokního oltáře, prodaného roku 1875 do Ernestina na Hradčanech spolku »Jednota paní sv. Anny«, v červnu svolaná komise doporučila, aby nevkusné barevné zasklení oken bylo nahrazeno novým, z tlacného čistého skla vzorkového. Pro nové zasklení oken dodal kartony p. K. Hýbl, žák Umělecko-průmyslové školy z oddělení prof. Kyselý. Provedena rekonstrukce elektrického vedení a osvětlení firmou E. Hilgartner, při čemž byly umístěny na farní oratoři a na empoře reflektory, které osvětlují fresky na klenbě hlavní lodi. Dále byly opraveny dveře hlavního vchodu zámečnickem Bělohávkem, který je znovu oplechoval a vyčistil cínové kování a ozdoby. J. Staněk opravil věcnou lampu a dvířka u tabernaku hlavního oltáře. Calouník Procházka opravil pontifikální židle a křeslo, provedl nové polštářování podprsnní kazatelny a klekátko a vyčistil portiéru. Lakýrník V. Cihák provedl práce natěračské. Provedena řada fotografií jak postupu práce, tak mobiliáře, fresek a obrazů. J. Hubička, varhanář, vyčistil a naladil varhany. Tak konečně byla koncem října odevzdána hlavní loď k užívání.

Kostel sv. Vojtěcha. Obraz sv. Vavřince po restauraci. (Zapůjčeno Památkovým sborem hlav. města Prahy.)

V roce 1932 byly pak zahájeny práce v severní lodi, kde bylo zjištěno, že jižní pole klenbové je mladší a přistavěno ke dvěma starším, východním, která, zdá se, jsou původní nejstarší částí kostela vůbec, ač sondami, podniknutými stavebním úřadem pod dlažbou v místech triumfálního oblouku, nedalo se nic bližšího a bezpečného zjistit. Zvláštní opatrnosti a mnoho práce si vyžádalo vyčištění stěn a stropu křížové kaple, úplně černé od usazených sazí pálených svíček, kde pod dvojitým olejovým nátěrem objeveny byly zbytky nástropních fresek, znázorňujících pravděpodobně výjevy ze života Kristova, ovšem velmi poškozené, a restaurovány pak ak. malířem B. Kočím. V lucerně odbourány novější přízdívky oken a vybouráno okno ve stěně za křížem, které bylo, jak se zdá, zazděno při některých posledních opravách. Pod tímto oknem bylo očištěno méně cenné fresko, vyobrazující scénu z očištění. Také v severní předsíni bylo nalezeno fresko nástropní, které bylo rovněž očištěno a shledáno, že je barokní bez určitého významu. Kromě toho restaurován obraz sv. Vojtěcha v téže předsíni. V severní lodi byl strop dvou starších polí a stěny otónovány malířem V. Studeným, strop západního pole ponechán v barvě očištěné omítky, stejně jako architektura křížové kaple, v níž byla také nově zasklena okna čistým sklem katedrálím namíste nevkusných barevných.

Sochy oltáře křížové kaple byly nově polychromovány a cenná gotická řezba sochy P. Marie Zderazské byla zbavena nevkusného novějšího nátěru, pod nímž byly nalezeny již jen nepatrné zbytky původního stříbrění s barevným tónováním, a k návrhu komise 7. provincie byla opatřena novým bílým nátěrem s nádechem do žluta (barva slonové kosti), při čemž však původní polychromie obličje Madony a Jezulátka byla vyčištěna a ponechána. Lem roucha pak pozlacen. Poškozený diadém opraven a pozlacen. Novodobá koruna, žezlo a svatozář odstraněny a uloženy ve farním archivu. Tato komise doporučila, aby novogotický oltář byl nahrazen novým a na něm umístěny dva velmi cenné relikviáře, jakož i restauraci dvou velkých obrazů Samsona a Bileama, dosud uložených v rolích ve farní oratoři. Obrazy byly pak vyčištěny a napnuty ak. malířem Fišerem a zavěšeny na empoře. Současně opraveny oba oltáře a lustry. Všechny tyto práce provedl V. Kostečka. V dubnu navrhla komise, aby nebyla již dána do kostela stará křížová cesta, nevkusně to barvotisky, v rámech rovněž nevkusných (tato dána do kostela v Kojeticích, který neměl vůbec žádné), a aby byla zakoupena nová, malovaná V. Förstrem, od vdovy po něm M. Förstrové. Obrazy ty pak po zakoupení přelakoval ak. malíř B. Kočí a šest z nich opravil. Firma J. Píša dodala k nim slepé rámy a dubové rámy na zarámování. Od této firmy byl také zakoupen velký řezaný lustr pro hlavní loď. Opravena křtitelnice H. Grünfeldem.

Po skončení práce v této lodi bylo pak odstraněno

Kostel sv. Vojtěcha. Socha P. Marie Zderazské.

zabednění a umělé mramor sloupů pod emporou opravil B. Přeučil. V presbytáři byla položena gumová podlaha a vyspravena dlažba hlavní lodi, čímž restaurace vnitřku dokončena.

Úhrnný náklad na tyto opravy, okrouhle 350.000 Kč, byl umožněn výhodným prodejem pozemků tohoto kostela. Bohužel, že je to jediný a velmi vzácný případ mimořádných okolností, jehož ostatní kostely nemohou očekávat, ač by podobné důkladné vnitřní renovace také naléhavě potřebovaly. Jsou to hlavně a v prvé řadě kostel sv. Mikuláše na Malé straně, kde jsou vážně ohroženy fresky, kostel Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici, který jest uvnitř již hodně sešlý, dále pak kostel Týnský a jiné a jiné. J. Almer a J. Füssel.

JELÉNÍ PŘÍKOP.

Znepokojivé obavy budí veřejně otevřená skládka pod Lumbeho zahradou v Jelením příkopě. Velká hmota zde nakupená, ač je to jenom skládka — pouze deponie materiálu — pro násypové práce na jiných místech Jeleního příkopu, dává tušiti, že novoty v Je-

lením příkopě budou velmi důrazné. Skutečně se strany od traktu Španělského sálu — od Prašného mostu — provádí se již násyp komunikace, která má projíti celým Jelením příkopem.

Nedosti na tom, že není ani pomyšlení na odstranění

ohromného násypu Prašného mostu, který předěluje Jelení příkop jako údolní přehradu! Jeho žádoucí odstranění a znovuspojení obou částí Jeleního příkopu předpokládá vybudování mostu a tudíž značný náklad, s kterým se prozatím nepočítá. Nákladnými úpravami nové Italské zahrady podél arcibiskupského paláce bylo oddáleno definitivní řešení. Uvází-li se, že nový most v těchto místech mohl rozřešit i komunikační obtíže vjezdu do druhého nádvoří, jest nutno litovati, že dalekosáhlé úpravy Hradu nedějí se před zraky veřejnosti a za předem určeným cílem. Při úpravách Hradu jest veřejnost stále stavěna před faîtes accomplies a je pak mnohdy překvapena i pobouřena. Mluví se o málo šťastné ruce, a ani od umělecké komise, již mají býti Hradní úpravy předkládány, nedočkali jsme se nápravy. Naopak komise se nevolává a veřejnost spoléhající na důvěryhodná jména jest vždy znovu nemile překvapena a z falešné loyálnosti se neodhodlá požadovati radikální nápravu v těchto záležitostech tak se národa dotýkajících!

Úprava Hradu jest právě taková věc, která nesnáší pouhé úřadování sebekorektnější, a která naopak žádá přímou uměleckou odpovědnost. K té však chybí prvá podmínka: přímý styk projektanta s památkou. Při velice řídkých návštěvách projektanta v Praze nelze správně rozhodovati o věcech, které vyžadují denního styku a dohledu.

Velkorysost, počítající s odstraněním dochovaného, není v Hradě na místě, a mnohdy, je-li nové třeba i více nežli umělecký ekvivalent odstraněného, může přijíti nevhod, protože vytlačuje dobré, staré, původní, naše, posvěcené prostředím a časem. Vedle monumentálních novot, třeba velkorysých, materiálem dokonalejších, trpí srovnáváním staré části, které rozhodně není úmysl také nahraditi novými, at již je to zámek nebo samotný chrám sv. Víta. Vedle nepřiměřené elegance leštěné a broušené žuly mění se staré budovy v pouhé doklady musejní, ba jakoby veteš čekající na zámožnější budoucnost, kdy budou nahrazeny budovami novými.

O vhodnosti takového postupu může snad býti uvážováno při soukromých objektech a všech nepodstatných, ale nikoliv tehdy, jde-li o Hrad — personifikaci Prahy — protože by taková velká přeměna znamenala katastrofu a přeměnila naše Hradčany v cosi novodobého na způsob zámku budapeštského. Staré části

nesnášejí právě vedle sebe sklo, beton, mramor a leštěnou žulu a vyžadují decentní a pietní pořízení a ustoupení stranou!

Ve všech nových úpravách měla býti tato zásada předem stabilisována a pak logicky provedena až do té dlehy a úpravy Jeleního příkopu!

Jelení příkop je les, který zajisté snese probírku jako každý jiný les, zvláště jde-li o jednotlivé odumírající stromy, avšak úplné vykácení promění les v paseku, jež jest jinde odúvodněna hospodářskými cíli, zde zajisté naprosto nemístnými. Jelení příkop nesnese ani obvyklé kultivace, jaké provádějí okrašlovací spolky, přeměňují-li rokle, stráně a opuštěné lomy v milé městské parky. Jelení příkop není právě vhodným místem ani pro takové snahy. Jeho lesní ráz nemůže býti bez velké škody přeměněn v ráz jiný, dokonce snad v ráz Italské zahrady, kde by se měl vysoký les nahraditi keři stále zelenými.

A přece je cosi podobného zamýšleno. Přitrožený svah Jeleního příkopu, počínající přímo pod patou zdí, i tam, kde nejde o partie středových, je právě přitrožený ráz příkopu! Nасыpané cesty, zčásti již prováděné, mají za následek zasypání všech stromů na stráni až k úpatí a tím vyhnutí lesa podél Hradu, arcibiskupského paláce i Ernestina. Zůstává-li násyp, provedený před 20 lety pod Lumbeho zahradou pro elektrickou dráhu, ačkoliv původní účel komunikační se skoro ztratil, a není-li pochopení pro odstranění násypu Prašného mostu, aby bylo okolí Hradu restituováno, měli bychom přece jenom očekávati, že nové úpravy nebudou směřovati k dalšímu postupnému zavážení západní části Jeleního příkopu!

Varuje tedy před započatými úpravami a neshledáváme postup práce správným, neboť prováděti tak dalekosáhlé úpravy podle jednoduchého náčrtu vzdáleného projektanta není s dostatek ohledně k památce. Věc tak vážná, jako úprava Jeleního příkopu, vyžaduje především dokonalého zaměření a popsání porostu, a náležitěho uvážení projektu a jeho důsledků, tak aby bylo zřejmo, co musí nové úpravě padnouti za obět a co nutno zachrániti.

Úprava Hradu je zajisté taková úloha, že snese, ba vyžaduje, aby projektant vážil častěji cestu do Prahy, a aby byla zrale uvážena; a tedy také úprava Jeleního příkopu takového postupu vyžaduje.

A r c h. B o h u m i l H ü b s c h m a n n.

PODIVNÝ OSUD BAROKNÍ SOCHY.

Je to historie z Mladé Boleslavi, a třeba její spiritus agens jednal v dobrém úmyslu, může přece sloužiti za vzor; jak se památky opravovati nemají. Zde je stručně vyličení: V Mladé Boleslavi, v Jičínské ulici, stála do května roku 1932 barokní socha svatojanská, postavená roku 1714 (Barš, Soupis pam. XXI. 291.).

Poněvadž při nové úpravě okolí se rozhodla městská rada sochu přemístiti, dal jí děkanský úřad přenést ke kostelu sv. Jana na rozhraní Nového města a Železné ulice. Neumístil ji však na původním podstavci, nýbrž vyměnil jej za podstavce, na němž stála do té doby tak zvaná rožátovská socha svatojanská z roku 1728, stojící proti hydroelektrárně (bývalému mlýnu, srov. Soupis XXI. 345—6.).

Poněvadž však se tento podstavec nehodil velikostí

pro sochu jiných rozměrů, byla socha sv. Jana z Jičínské ulice v dolní části »přizpůsobena« sochařem Štírem z Turnova. Nápis z podstavce sochy rožátovské byly pak přetesaním odstraněny a nahrazeny v čele opisem chronogramu z podstavce původního (z Jičínské ulice).

Ale socha v Jičínské ulici nebyla na původním místě, nýbrž byla tam přenesena roku 1899 z ulice Blahoslavovy, jak uváděl nápis na zadní straně jejího podstavce. K těmto datům pestrých osudů podstavce přibyl tedy nový umný chronogram z roku 1932. Pro lepší orientaci je třeba tento chaotický případ shrnouti:

Socha je z Blahoslavovy ulice, roku 1899 byla přenesena do ulice Jičínské a tam obnovena. Roku 1932

byla přenesena ke kostelu sv. Jana a v dolní části upravena. Podstavec je dílem roku 1728, součástí bývalé (po převratu poškozené) sochy rožátovské a má po stranách dva obnovené chronogramy z doby vzniku 1728, čelní strana nese nápis z roku 1714, nově vytesaný podle původního nápisu sochy z Jičínské ulice. Pod ním je chronogram roku 1932, data další obnovy. Dole kolem podstavce je nápis, sdělující, že opravu roku 1932 hradiło město za děkana Ševčíka a provedl ji sochař Sibr z Turnova.

Poněvadž v téže době byly opraveny (nevalně, brou-

šením a nežádoucí »obnovou«) i rokokové sochy sv. Ignáce a sv. Jana z roku 1764 před děkanským kostelem, byla péčí děkanského úřadu vydána brožurka »Památky na opravu soch v Ml. Boleslavi L. P. 1932«, kde je stručně, ale pro nezavševčené nezcela srozumitelně shrnuta řada těchto zmotaných fakt a staronových nápisů. Opakujeme ji s živým přáním, aby plastiky tak těžce navštívené, jako je socha z Jičínské ulice v Ml. Boleslavi, byly v budoucnosti raději ukládaný do lapidaria, než aby se staly dík kombinaci výtvarných forem a nápisů tak spleťtým hlavolamem.

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE V PAŠTIKÁCH U BLATNÉ.

Blatenské nížině vévodící barokní kostel sv. Jana Křtitele v Paštíkách budil již dříve pozornost jak místního obyvatelstva, tak i všech, kdož zavítali do tohoto kraje. Svým uměleckým utvářením prozrazuje na první pohled, že je to dílo, na kterém byl účasten stavitel nikoliv druhého řádu. V archivu blatenského zámku nalezené četné archiviale potvrzují, že na stavbě nynějšího kostela paštického byl účasten vynikající stavitel — byl to sám největší náš český barokní architekt Kilián Ignác Dientzenhofer.

V Paštíkách stával kostel již ve XIV. století.¹⁾ Nejstarší zprávu o něm máme z roku 1380.²⁾ Několik dalších dat je v nečetné literatuře, zmiňující se o Paštíkách vůbec.³⁾ Nejvíce těchto dat uvádí Trajer, který udává jako pramen svých údajů knihy erekcí. Jde však o data, která si vůbec nevšimají stavební historie kostela, a proto je blíže neuvádím. Jedině J. Boháč-Zelecký ve svém článku (Království české IV, okres blatenský) se zmiňuje, že v Paštíkách jest fil. kostel, postavený r. 1413, pramen však neuvádí. Známe jest i některá novější data.

Roku 1573 byl ulit pro paštický kostel pražským zvonářem Brikcím z Cínperka veliký zvon, který se dostal do Kunic u Vel. Popovic.⁴⁾ Roku 1598 byl paštický kostel připojen jako filiální k děkanskému kostelu v Blatné.⁵⁾ Roku 1747 byl starý kostel zbořen, aby na jeho místě postaven byl dnešní barokní kostel. Jakou měl zbořený kostel podobu, nevíme. Hille se domnívá, že byl neobyčejně malý a proto že byl v polovici XVIII. století zbořen. Podle zpráv zachovaných v arcibiskupském archivu v Praze⁶⁾ kostel paštický v roce 1747 »mnohými již podpěrami a oporami podepřený« hrozil, že se co nejdříve zřítí. Ze zachovaného kostelního inventáře z roku 1732, chovaného dnes v děkanském archivu v Blatné, dovídáme se, že při kostele byla věž, na které byly dva zvony, a že kostel měl »okolo sebe

krchov ohrážený zdí okolo, na kterémžto jest kostnice kurkami hlyněnými, vypálenými přikrytá«. Posvěcení chrám »se drželo a slavilo tu neděli po sv. Františku Serafinském« (t. j. po 4. říjnu). Kromě velkého oltáře, který byl pozlacený, s řezbou sv. Jana Křtitele, byl v kostele »obraz křtícího Krista Pána«. Druhý oltář byl »od řezby« a na něm byla statue Nejsv. P. M. Svato-horské; třetí oltář po straně velkého oltáře byl špatný a byla na něm statue svatě Panny Barbory.

Přenosné oltářní kameny byly dva; starý na velkém oltáři posvěcen byl od arcibiskupa trapezuntského a probšta suffragána pražského Šimona z Hornsteinu,⁷⁾ druhý od biskupa Víta Strochovského.

Máme-li jen kusé zprávy o starém kostele v Paštíkách, máme o barokním kostele, zvláště o jeho stavbě, zpráv velmi mnoho. V literatuře jest o barokním kostele zmínka především u Schallera, který mluví o »schöne

¹⁾ Tak Siblík a Hille, Trajer, Orth-Sládek a Sedláček uvádějí rok 1614.

²⁾ Latinsky psaná listina bělčického vikáře Jakuba M. Šollara ze dne 7. dubna 1747, kterou Šollar předkládá a doporučuje připojení žádost blatenského děkana Václava Jana Šedivého o povolení k použití úroků pokladny P. M. Bolesné v Blatné pro stavbu kostela v Paštíkách.

⁷⁾ Podlaha-Series I.; 1626—1642.

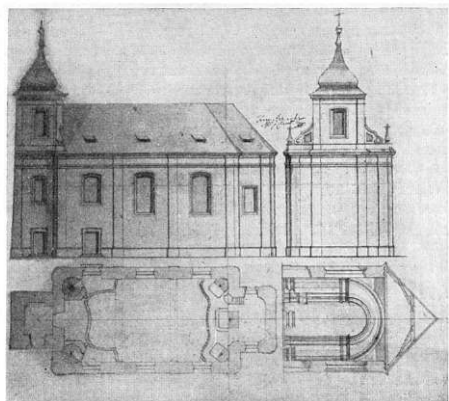
Paštiky u Blatné. Kostel sv. Jana Křtitele.

¹⁾ A. Sedláček: Místopisný slovník (1908). Březnicka a Blatensko (1915, str. 259.), J. Hille: Město Blatná (1926, str. 64.).

²⁾ T. Tadra: Soudní akta konsistoře pražské II., 48.

³⁾ J. Schaller: Topographie des Königreichs Böhmen III. (1790). Sommer: Das Königreich Böhmen VIII. J. Trajer: Histor.-statistische Beschreibung der Diocese Budweis (1862, str. 474.). Březnicka a Blatensko (1915). Město Blatná (1926). Hrady a zámky XI. (1897). Orth-Sládek: Topologicko-statistický sborník (1870). Naučný slovník XIX., 310. Království české, svazek IV. Jihozápadní Čechy. Libri erectionum II.; Libri confirmationum, libri quinti.

⁴⁾ A. Podlaha: Posvátná místa I. — Nápis: »Zvon tento udělal Brikcí zvonář z Cínperku v Novém Městě Pražském obci Paštěcké k sv. Janu Křtiteli: skrze jednání urozeného pana Jana Dystlera z Bodlaku nákladem obce přejmenovaná. Stalo se roku 1573.« Na druhé straně: »Zdenek ze Sternberka na Blatné a Lnářích.«

Pařítky u Blatné. Původní plán Hoffmannův.

Filialkirche». Blížší data uvádí Trajer, který také popisuje barokní kostel, ovšem velice kuse — má 14 oken, 5 dveří, sakristii a chor. Podle Trajera dala v letech 1747—1750 hraběnka Marie Alžběta Serenyová, roz. Waldsteinová, vystavěti v Pařítkách »dieses schöne Gotteshaus an der Stele der früher bestandenen Kirche«. Zmíněná data opakuje Sedláček v Místopisném slovníku a Siblík v knize Březnicko a Blatensko. Vyobrazení barokního kostela pařítkického přináší Čechy (díl IX., str. 245.) a časopis »Otavan« (roč. X. [1926], str. 71.) při krátkém článku J. Siblíka »Kostel v Pařítkách u Blatné«. V tomto článku jest první zmínka, že na stavbě byl účasten »Baumeister Dientzenhofer«, který podle položky v účtech »Obětní blatenské kasy peněžní« k r. 1750 poukázal těm, kteří pomáhali hlavici nad pařítkou kostelní věž usaditi, diškereci 4 zl. 10 kr.

Ve zmíněném článku udává Siblík přibližný náklad na stavbu v jednotlivých letech v době od 1747 až do 1750; uvádí také, že sochaři Ferdinandu Ublackrovi zapláceno bylo 60 zl. za zhotovení dvou statuí sv. Josefa a sv. Alžběty ke kostelu. Na konci pod článkem poznamenává Siblík, že před výtiskem článku byly v zámeckém archivu v Blatné nalezeny i plány kostela, které jsou podepsány Dientzenhoferem. Hille potom ve svém článku ve spise »Město Blatná« (1926) uvádí, že pařítký kostel byl postaven podle plánů znaného architekta K. I. Dientzenhofera. Ve článku »Poslední práce pražských umělců v Pařítkách« (Ročenka »Kruhu pro pěstování dějin umění« 1929) vylíčil jsem účast pražského malíře Jana Václ. Spitzera a sochaře Ferd. Ublackra na výzdobě chrámu pařítkického.

Zevrubně o historii stavby barokního kostela pařítkického poučují nás listiny zachované v archivu zámku blatenského a některé listiny v archivu arcibiskupské konsistoře pražské. Archivalie nalezené v archivu zámku v Blatné, chované dnes v děkanském blatenském archivu, který uspořádal děkan v Blatné Msgr. J. Hille, vedle zmíněných již účtů »Obětní blatenské kasy peněžní«, zahrnují jednak sbírku listin a záznamy týdenních účtů stavebních pod titulem »Bauregister über die Paschtiker Filialkirche Anno . . .«, jednak plány stavební a

nákresy vnitřního zařízení kostelního, z nichž některé obsahují i schvalovací doložky.

Sbírka blatenských listin jest rozdělena na 4 svazky zv. fasciculi; listiny jsou psány vesměs německy — jen žádost Martina Palečka je psána česky. Na rubu každé listiny je stručně připsán německy obsah listiny. Všechny 4 svazky jsou spojeny v celek, mající označení locula [mentum] F. Obaly jednotlivých svazků vypočítávají s udáním obsahu, kolik jest v nich zařazeno listin.

V prvním svazku (fasc. I.) je celkem devět listin, a to:

1. Kopie povolení konsistoře ze dne 24. dubna 1747.
2. Rozvrh materiálu pro rok 1747 z 15. dubna téhož roku.
3. Instrukce pro rok 1747 ze dne 14. září 1746.
4. Výpis stavebních výdajů z roku 1747, počínající datem 2. května. (Vydáno bylo 9974 zl. 32 1/2 kr.)
5. Rozvrh kamenické práce pro rok 1748, podepsaný stavitelem Kil. Ign. Dientzenhoferem.
6. Rozvrh kamenické práce s datem 11. září 1749.
7. Soupis dříví vydaného roku 1747 pro pařítký kostel z 2. června 1752. (Obsahuje vpředu i soupis dříví vydaného r. 1745 k opravě děkanského chrámu v Blatné.)
8. Dva výtahy výdajů na kostel od 2. května 1747. (První výtah zaznamenává vedle různých zvláštních výdajů z let 1747—1750 výtahy výdajů učiněných každý týden zedníkům, nádeníkům, tesařům a pokrývačům. Druhý výtah vedle zvláštních výdajů uvádí celkové roční výdaje zedníkům, nádeníkům, tesařům, pokrývačům, za lámání a za dovoz kamene, za dovoz písku a vody, za práci provazníka, koláře, kováře, bednáře a malíře za léta 1747 až 1753.)
9. Koncept smlouvy s klempířem Hostauerem, týkající se věže, z roku 1751.

Druhý svazek obsahuje čtyři listiny:

1. Koncept žádosti k císaři králi. reprezentaci za dovolení k pozlacení a postřibření oltářů.
2. Originál intimovaného povolení reprezentace ku pozlacení a postřibření tří oltářů od krajského úřadu práceňského ze dne 22. června 1751.
3. Kopie dekretu krále. reprezentace na krajský úřad ze 14. června 1751 stran shora zmíněného pozlacení a postřibření oltářů.
4. Koncept poděkování hraběnky (ze 26. června 1751).

Třetí svazek obsahuje devět listin:

1. Koncept supliky ze dne 29. prosince 1753 k pražské konsistoři stran postavení oltáře v umrlčí kapli.
2. Koncept ze dne 30. března 1754 k pražské konsistoři s vysvětlením, žádaným o umrlčí kapli.
3. Kopie povolení arcibiskupské konsistoře ze dne 26. června 1754.
4. Koncept smlouvy s řezbářem Ferd. Ublackrem stran hlavního oltáře a kazatelny ze dne 8. října 1749.
5. Potvrzení Ferdinanda Ublackra, dané v Praze 24. února 1754 o zaplacení 20 zl. za čtyři rámy k obrazům.
6. Smlouva v Praze ujednaná s Petrem Josefem Wránou, štafírem, dne 19. května 1754, stran pozlacení čtyř rámu.
7. Potvrzení malíře Jana Václava Spitzera, dané v Praze dne 22. května 1754 o zaplacení 154 zl. za čtyři obrazy.

8. Smlouva v Praze ujednaná s Petrem Josefem Wránou dne 1. května 1753 stran pozlacení varhan.

9. Smlouva v Praze ujednaná s Petrem Josefem Wránou dne 14. listopadu 1751 stran pozlacení dvou vedlejších oltářů a dvou zpovědnic; pod smlouvou připsáno potvrzení, dané v Blatné dne 9. června 1752 Petrem Josefem Wránou o zaplacení 545 zl.

Čtvrtý svazek obsahuje tyto listiny:

1. Výtah (Extract) výdajů zedníků, dělníkům, tesařům, za lámání kamene, za dovoz vody, prkna mlynářů od 21. dubna do 18. května 1748. Zapláceno 223 zl. 47 kr. 4 d.

2. Česky psaná žádost varhanáře Martina Palečka za další práci.

3. Koncept žádosti k pražské konsistoři ze dne 17. prosince 1753 stran postavení oltáře v umrlčí kapli.

4. Smlouva Petra Wrány stran pozlacení čtyř rámu ze dne 19. května 1754, Wránou nepodepsaná; podepsána je tatáž smlouva [III. 6.].

5. Smlouva se sochařem Ferdinandem Ublackrem, daná v Praze 2. listopadu 1755, stran oltáře v umrlčí kapli, zároveň s potvrzením příjmu splátek.

6. Kvitance malíře Jana Václava Spitzera, daná v Praze 20. května 1756 na 187 zl. a pro pomocníka 1 zl. 59 kr.

7. Kvitance Ferdinanda Ublackra, daná v Praze 1756 na 305 zl.

8. Smlouva s Petrem Josefem Wránou, daná v Blatné 1. června 1756 za práci pro umrlčí kapli a kostel.

Stavební účty týdenní, označené jako »Bauregister«, seznamují nás s postupem stavebních prací v letech 1747 až 1753. Je sedm sešitů těchto účtů. Každý rok má svůj sešit. Podávají úplný obraz, kdy a jak bylo pracováno. Dovídáme se v nich také nejen jména na stavbě pracujících zedníků, mezi nimiž je na prvním místě uveden vždy polír, dělníků, tesařů a pokrivačů, ale i kdy kdo pracoval a kolik měl denního platu. Tak na příklad plat políra činil denně 45 kr., zedníků 27 kr., učedníků 15 až 18 kr., podavačů 12 kr., tesařů od 18 až do 30 kr., pokrivačů 12 a 39 kr.

Na konci každého sešitu jsou uvedena zvláštní vydání; jejich položky jsou svým specifikováním pro poznání stavební historie velmi důležité. Mnoho důležitých dat obsaženo jest i v »Protokolech«, vedených při úředních dnech, a v poznámkách »Anmerkungen«. Vše jest psáno německy.

Z latinsky psaných listin jsou zachovány v blatenském archivu tyto listiny:

1. Originál a kopie povolení konsistoře ze dne 12. června 1750 k benedikci kostela.

2. Dotaz konsistoře ze dne 13. února 1754, týkající se umrlčí kaple.

3. Další dotaz konsistoře ze dne 24. května 1754, týkající se umrlčí kaple.

4. Povolení konsistoře k celebrování v umrlčí kapli ze dne 26. srpna 1757 za použití přenosného oltářního kamene.

Zmíněný právě listinný i účetní archivní materiál, chovaný dnes v Blatné, doplňují vpředu jmenované plány a náčrtky, z nichž 14 bylo zařazeno ve zvláštním svazku (fasc. 6.) pod označením »Allerley Baumeister, Mahler und Bildhauer Abries des Pastiker Gebau, Altären und Bildern«.

I. Původní neprovedený Hoffmannův návrh na kostel. Velikost 45,7 × 59,7 cm. V hoření polovině nákreсу podélný řez kostelem a

průčelí se strany věže. V dolní půli půdorys, umístující hlavní oltář v kněžišti, a příčný řez kostelní lodí i s krovem. Měřítka označeno v pražských loktech. Na zadní straně přípisek: Nr. 2 Abries des Seel. Hoffmann 2 Stück zum Pasticher Kirchenbau, welche nicht exequirt worden.

II. Varianta původního neprovedeného Hoffmannova návrhu na kostel. Velikost 46,5 × 44 cm. V hořejší polovině pohled se strany a průčelí. V dolejší půli půdorys a příčný řez lodí. Hlavní oltář posunut je do vítězného oblouku.

Nápisy inkoustem v hoření půli: Prag 21. April 1747 approbatur Ant. Wokoun vicglschof — Franc. And. Ludeger Ass[essor] pro Cancellario m. p. Jiným písmem dole připsáno aprobirt. Měřítka označené: Prager Ell. V půdorysu uvedeny tužkou měrné údaje: 30 Ele in licht — 15 Ele — 15 Ele — 8 Ele — 8 Ele — 12 Ele 12 zol.

III. Provedený návrh kostela. Velikost listu cirka 46,7 × 38,5 cm. Rámeček 46,5 × 38,3 cm. Vodní znamení papíru: I. VILLEDARY a pod korunovaným štítem se stylisovanou francouzskou lilí V. L. Rýsován tuší, šedě stínován; průřez zdíva položen karmínem, okna barvou modrozelenou, trámy barvou žlutou, střecha fialovou; volný prostor nad klenbou tmavě šedivou.

V hoření půli podélný řez kostelem s věží navzrženou jen po římsu a obrysem střechy nad lodí. V dolní půli půdorys kostela v nadhledu se sakristií.

Na rubu stejnou rukou jako na I. návrhu Hoffmannově přípisek: Nr. 3. Paschtiker Kirchen Abries 8 Stück des Seel. Herrn Baumeisters Killian Dinstenhoffer, nach welchen diese Kirchen 1744 gebauet worden.

IV. Provedený návrh kostela rukou kreslený. Plán tožný s předchozím (III.), s tím

Pařtíky u Blatné. Pohled k presbytáři.

Paštiky u Blatné. Pohled do loďi.

rozdílem, že čáry vytažovány jsou jen rukou; položen jest barvami stejně jako návrh III. Na rubu přípisek: Pastiker Kirchenries.

V. Provedený návrh průčelí věže. Velikost listu 44.2×24.2 cm.

VI. Skizza provedeného návrhu průčelí. Velikost listu 44×28 cm.

VII. Plán krovu kostela a věže v Paštikách. Velikost listu 41.8×25.8 cm. Půdorys krovu, nad ním příčný řez krovu nad lodí a nad kněžištěm. Vpravo půdorys a řez věžní bání.

VIII. Podélný řez kostelem. Velikost listu 39.8×26.7 cm. Kreslený perem podle návrhu III., s tím rozdílem, že podélný řez sakristie vystupuje za zadní zdí kostela. Otvor pro vchod na kazatelnu, rámy obrazů pod okna a zpovědnice zakresleny tužkou.

IX. Provedený půdorys kostela. Velikost 38.7×25.4 cm. Vyznačeny jsou údaje rozměrů vnějších i vnitřních.

X. Provedený půdorys kostela pod č. VII. se stejnými údaji, poškozený na hoření krajů, kde na zadní straně bylo označení.

XI. Provedený návrh umrlčí kaple. Velikost listu 40×26.7 cm. V hoření půli nad měřítkem řez kaple, čelní pohled na kapli a řez kryptou. V dolní půli půdorys kaple z nadhledu.

XII. Provedený návrh umrlčí kaple se zakreslením oltáře a anděla nad kopulí. Velikost listu 39×22.5 cm. Totožný s plánem č. XI., s tím rozdílem, že střecha je zde ukončena klečícím troubícím andělem; tužkou zakreslen oltář. V půli krypty zakresleny lebky.

XIII. Nákras hlavního oltáře. Velikost listu 59.3×33.7 cm. Na zadní straně nápis: Pastiker Hochaltar.

XIV. Tužkou kreslený, šedě stínovaný nákras varhan. List $41.2 \times$ cirka 26.5 cm. Pod nákresem přípisek inkoustem: Vorgezeichnete Bildhauerarbeit ist beredet worden umb funffzig Gulden reins Sage 50 fl.: Prag 23. Febr. 1753. Vorstehende funffzig Gulden seind mir bahr und richtig bezahlt worden. Podesán Johan Frantz Örtl mp. secretarius. Na zadní straně Pastiker Orgries.

XV. Tužkou kreslený, šedě stínovaný nákras zpovědnice a rámu obrazu nad ní. List cirka 46×32.4 cm. Tužkou zakresleno okno nad zpovědnicí a pilasty, mezi kterými byla zpovědnice projektována. Na zadní straně nápis: Pastiker Beichstuhl-abries.

XVI. Sepiová kresba k obrazu sv. Maří Magdaleny nad zpovědnicí. List $18 \times$ cirka 22.3 cm. Kresba uzavřena v rámečku odpovídajícím rámu. Po straně inkoustem připsáno: S. Maria Magdalena über den Beichstuhl zu Pastik; dole týmž inkoustem: Accordirt Zwanzig funf Gulden reins den 14. 9ber 1751 Johann Franz Örtl. Serenischer Secreter. mp.

XVII. Tužkou kreslený nákras rámu pro obrazy nad postranní vchody. List $16 \times$ cirka 20.5 cm. Na zadní straně inkoustem připsáno: Pastiker bildhauer ries zu den 2 bildern über den Thüren.

XVIII. Tužkou kreslené, tuší stínované alternativní nákras oltáře pro umrlčí kapli. List 33.8×23 cm. Podlepeno na kreslícím papíru. Přípisek: Pastiker Toden Capell Altar. Nákras rozdělen ve dvě půle. Pravá půle, k níž připsáno: wird Erwöhlt, s kartuší místo svatostánku na mense, má po straně na konsole sochu sv. Maří Magdaleny, v nástavci, zakončeném na konci volutou, na níž klečí anděl, rám pro druhý obraz. Varianta v druhé půli má na mense svatostánek. Po straně na konsole klečí anděl držící kopt. Obě varianty končí oblakem s Božím okem. Na přední straně menty na obou variantách kartuše uprostřed. (Nové označení modré 6.)

XIX. Rudkou provedená skizza anděla na umrlčí kapli. Na přední straně označeno N. 9.

XX. Neprovedené dvě alternativní projekty oltáře pro umrlčí kapli. List 39.5×23.6 cm. Pravá půle řeší hoření část oltáře se svatostánkem a s řezaným krucifixem nad ním a písmeny IHS v nástavci; druhá půle řeší použití rámu pro obraz a v nástavci Boha Otce, vznášejícího se v oblacích s holubičkou—Duch svatý pod ním; na této polovině dole na mense zkratka L: T: Nahore inkoustem připsáno: Altar in die Toden Capellen Nr. 1. Na zadní straně: Joannes Trnowsky projecit Guthwasser bey Brzeznitz dem 18. augusti 1755.

XXI. Neprovedený návrh oltáře se sochami sv. Petra a Pavla nad brankami za oltář. Velikost listu 44×28.4 cm.

XXII. Nákras železné brány. Velikost listu $33\frac{1}{2} \times$ cirka 21 cm. Kolem označeny míry: Von gesiems Katter bogen ist 2 Elle weniger 4 zolle — die heühe vor dem Stafel 5 Elle und 12 zolle bis auf des Gesims — die breütte in Lichte 5 Elle weniger 2 zolle.

XXIII. Tužkou kreslené dva návrhy železné brány. $36.5 \times$ cirka 22 cm.

XXIV. Tužkou kreslená bání věže s knoflíkem a křížem. Velikost 13.3×14.5 cm. Po pravé straně tužkou připsané poznámky.

Jedinečný materiál listinný, chovaný v Blatné, doplňují ještě listiny chované v arcibiskupském archivu v Praze. Jsou to:

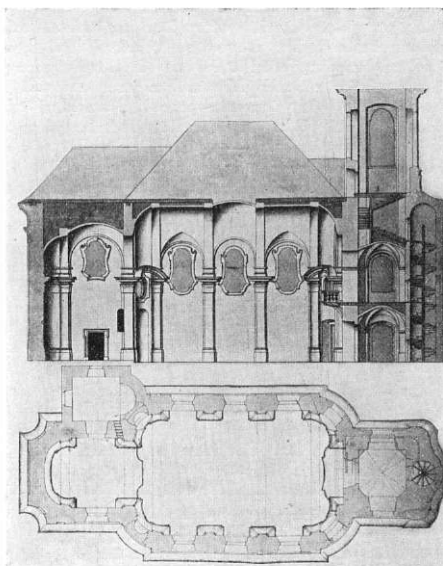
Latinský psaná listina bělčického vikáře Jakuba M. Šollara ze dne 7. dubna 1747, kterou tento předkládá a doporučuje připojenou žádost blatenského děkana Wáclava Jana Šedivého o povolení k použití úroků pokladny P. M. Bolestné v Blatné pro stavbu kostela v Paštíkách.

Jak již bylo v předu řečeno, dnešní kostel paštický není prvním kostelem v Paštíkách. Myšlenka postavit na místě dosavadního kostela, »mnohými podporami a oporami podepřeného« a přes to »hrozičho, že se zřítí,« nový kostel vznikla v posledním desetiletí první poloviny XVIII. století. Nejstarší zachovaná písemná zpráva o tom jest z 11. července 1746. Podle této zprávy svolila hraběnka Marie Alžběta Serenyová, aby »Jan Koman, kostelník v Paštíkách, za to, že bude dávat dobrý pozor na práci lidí a nádobí, jakož i bude zvoniti proti mračnům, dostával z panského pivovaru z každé várky vědro řediny beze vší konsekvence a pokud by stavba kostela trvala.« Dne 14. září 1746 dána na zámku v Blatné i instrukce pro příští rok 1747 (fasc. I. 3.). Tato instrukce na prvním místě ustanovuje, že pan Hoffmann provede a bude řídit stavbu kostela, a to podle předloženého a schváleného plánu. Hoffmann vypracuje rozvrh všeho potřebného stavebního materiálu a všech výkonů a toto předá hospodářskému správci, aby vše včas bylo zařízení. Výkony mají býti řádně v rejstříku pohromadě zaznášeny a panu Hoffmannovi předány k zaplacení; tento každý měsíc předloží vyúčtování hospodářskému správci. Dozorce bude denně zaznamenávati v denním rejstříku dělníky a kolik každý vydělá. Výplata bude se dít v sobotu nebo v neděli ráno. Pan Hoffmann za zhotovení plánu dostane 20 zl., zednický mistr Martin Rosbach, Hoffmannovi podřízený, dostane za jeden pracovní den z kostelní pokladny 39 kr. a od pana Hoffmanna 6 kr., dohromady 45 kr. Hoffmannovi bylo skutečně, jak dokládá položka v účtech zádusní pokladny děkanského kostela v Blatné, roku 1746 zapláceno 20 zl. »na milostivé vrchnostenské poručení proti kvitanci za vyhotovení Obriesue.« (N. 11, fol. 161.). Dva ze zachovaných plánů jsou také označeny jako plány pana Hoffmanna. Ze v roce 1747 mělo býti započato se stavbou nového kostela, dovidáme se z »konsignace« dříví, dané v Blatné dne 2. ledna 1752 (F. I., 7.), podle které dne 10. února roku 1747 došlo pro nový paštický kostel potřebné dřevo k lešení, které »ke stavbě kostela a zvonice« zpracoval hoštický tesař Martin Volek. Starý kostel měl však nepatrné jmění (120 zl. na hotovosti), které by bylo nestačilo na úhradu hotových výplat. Mělo tedy býti použito úroku jmění děkanského kostela v Blatné, jehož filiálním kostelem byl paštický kostel. Jméno toto činilo 12.000 zl. To se mohlo státi podle guberniálního řádu z 31. října 1724 jen s vědomím ordináře (biskupa, do jehož diecése kostel patřil) nebo jeho konsistoře.⁸⁾ Ve smyslu uvedeného řádu podal děkan blatenský Jan Šedivý žádost arcibiskupské konsistoři v Praze, aby ze jmění zvláštní pokladny P. Marie Bolestné (jejíž kapitál činil 8148 zl.) postupně plynoucí úroky mohly se

používat; všechn materiál slíbila poskytnouti zdarma sama patronka, hraběnka Serenyová. Tuto žádost zaslal konsistoři s doporučující zprávou vikář bělčický J. M. Schollär dne 7. dubna 1747. Dne 15. dubna 1747 dán byl na zámku v Blatné rozvrh (F. I., 2.) po ruce jsoucích materiálů — nalámaného kamene (200 sáhů, z toho již 100 sáhů bylo přivezeno), zednických cihel z vrchnostenské cihelny (15.500 kusů), starých způsobilých cihel při snesení klenby (10.000 kusů), prken k lešení (8 kop) a vápna ke stavbě (400 měřic). Vše je připraveno i k přikrytí presbytáře. Z tohoto vysvítá, že tento nebyl ihned zbořen. Ode dne vydání rozvrhu bude pracovati jen 5 tesařů. Hoffmann zamýšlí zjednat 7 zednických tovaryšů, počítaje v to políra, a 12 dělníků.

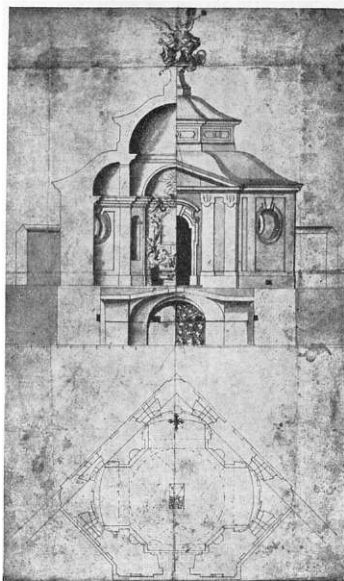
Konsistoř vyhověla žádosti přípisem ze dne 24. dubna 1747. »Povoluje žádané a dovoluje, aby byl kostel podle předloženého a konsistoři schváleného nákreсу současně přiloženého vystavěn; kdyby snad v jeho základech bylo nutno nějaké kosti zesnulých exhumovati, mají býti bez obřadu, ale za účastenství kněze uloženy do kostnice. Po skončení díla mají býti zevrubně účty předloženy konsistoři.« Jeden ze zachovaných plánů Hoffmannových má zmíněnou schvalovací doložku stejného data jako povolení konsistoře. Povolení konsistoře očekáváno. Od 2. května vedou se již pravidelné týdenní účty. Dne 12. května zaznamenávají účty zmíněného Martina Rosbacha,⁹⁾ který se později uvádí vždy jako polír. Ačkoliv s počátku počet dělníků stoupá, ode dne 21. května náhle nápadně klesne. Dne 27. května je práce dokonce, jak ukazují týdenní účty, zastavena. Přerušení prací vysvětluje zápis v matrice

⁸⁾ Pocházel z Dlouhé Vsi u Karl. Varů. R. 1729 se přiznání do Blatné. Zemřel ve věku 65 let r. 1752.

Paštiky u Blatné. Plán Dientzenhoferův.

⁹⁾ Petr K. Jaksch, Gesetzelixikon im Geistlichen und Religions- und Toleranzsache (von 1601 bis Ende 1800). Prag 1828.

Pařtky u Blatné. Dientzenhoferův plán umřelí kapele.

mrtvých děkanského úřadu v Blatné. Dne 18. května totiž zemřel a 19. května pochován »virtuosus Dominus Joannes Hoffmann pictor et aedilis, necesarius sacramentis provvisus, aetatis quadraginta septem«. Umřel tedy stavitel a ředitel stavby ve věku 47 let. Znovu se začíná pracovat až 11. června. Od 2. července je práce v plném proudu. Martin Rosbach se uvádí již jako polír. Od 19. července pracují pravidelně také zedníci. Zvláště až do 19. srpna se zaznamenává v poločkách plat hrobníkoví — výslovně se uvádí »Toden gräber«; to nasvědčuje, že se zároveň kopají v této době základy i v těch místech, kde jsou hroby. Ke konci srpna připraven jest i základní kámen¹⁰⁾ a v této době je také pravděpodobně položen. Vyláman byl v labuřském lomu. V této době se také hasí vápno, k čemuž se přiváží zvláště voda.¹¹⁾ Práce roku 1747 skončily 26. října a zaplaceno bylo za ně 931 zl. 54 kr.¹²⁾ Hotova byla tohoto roku část zdi; v položce, ve které je zaznamenán zvláštní plat Rosbachovi ze zádušní pokladny, uvádí se výslovně, že Rosbach přikryl zdi kostela.

Smrt stavitele Hoffmanna přinesla důležitou změnu. Přišel nový stavitel a s ním nové plány. Dokazují to především Hoffmannovy plány. Přes to že mají schvalovací doložku, na zadní straně je poznámka, že jde o neprovedené plány. Ze se nový stavitel nemohl spo-

kojit s plány Hoffmannovými, které ukazují na projektanta velmi nedomoderního, přibližíme-li k tomu, co bylo v době, kdy byl pařtický kostel projektován, v Čechách v oboru architektury vytvořeno, dosvědčují samotné nové plány, také zachované, na kterých jest na zadní straně uvedeno, že jde o provedené plány, a jméno stavitele, které jest na plánech uvedeno.

Jde o plány »stavitele Kiliana Ign. Dientzenhofera«, který také dává již pro rok 1748 rozvrh práce v »Bau-merkungen«; tento rozvrh jest také samým Dientzenhoferem podepsán. Stavební poznámky nejsou sice datovány, ale že byly vydány ještě roku 1747, svědčí jejich bod 3., podle kterého má býti přes zimu připravena dostatečná zásoba říčního písku ke klenutí a omítnutí. Vedle zásoby říčního písku bude pro rok 1748 třeba dvou železných kleštín (»Schliesseisen«) 12 loktů dlouhých a dvou 11 $\frac{1}{2}$ lokte, každá o šířce 2 $\frac{1}{2}$ coule a tloušťce půl coule se závlečení na koncích. Koncových háků bude třeba osm, a to 3 lokte dlouhých. Na klenbu má býti připraveno deset kleštín dlouhých 10 loktů a k tomu deset koncových háků 3 lokte dlouhých.

Kameník má podle vyznačeného nákresu zhotoviti dva portály pod zeď (za jeden kus smluveno 30 zl.), dvoje postranní dveře (smluveny po 9 zl.), hlavní dveře k sakristii (za 9 zl.), dvoje řádné (ordinari) dveře (po 5 zl.), k sakristii okno, řádné dveře a nad tím okno (za 8 zl.), a 5 oválových oken (po 7 zl.). S kameníkem byla zároveň smluvena i cena za loket schodů (3 $\frac{1}{2}$ lokte široký a $\frac{1}{4}$ vysoký za 21 kr.), za desky na hlavní římsu v šíři 1 a $\frac{1}{2}$ lokte dlouhé a 6 coulů tlusté (za 12 kr.) a za položení jednoho lokte kamene (18 kr.).

Se sochařem smluveno bylo za dvě sochy na fasádu po 30 zl.¹⁴⁾ Přes zimu mají býti také připravena poloviční přehýbaná prkna na oblouky (6 kop), prkna k šalování (10 kop), 120 trámů potřebných k lešení, latky fezané k přikrytí střechy (8 kop po 2 loktech), 50.000 klenebních cihel, 40.000 zednických cihel, 15.000 háků a 15.000 přežů. Nakonec žádá Dientzenhofer 10 nebo 12 dobrých tovaryšů.

Z položek za lámání kamene, ve kterých jest někdy i blíže uvedeno, k čemu má určitý kámen sloužiti, vidíme, že na Dientzenhoferem nařízených pracích začíná se pracovat již v lednu roku 1748. Práce na stavbě začíná 21. dubna; jsou především zaměstnáni tesaři. Od 3. května se pracuje horečně. Stavba má býti podle rozvrhu stavitele v hrubých rysech hotova r. 1748. Pracuje vedle políra 20 zedníků a 22 pomocníků. Končí se tohoto roku 19. října a zaplaceno jest vedle zvláštních vydání, která jsou placena z »Obětní kasy«, 1673 zl. 4 kr. Z položek »Obětní kasy« se dovidíme jméno kameníka i sochaře. Jest to kameník J. Bauer z Horažďovic a sochař Ferd. Ublacker z Prahy, kterému bylo před l. zářím zaplaceno 60 zl. za sochy sv. Josefa a sv. Alžběty. Tyto sochy dodnes zdobí fasádu kostela, stojíce na atice po stranách věže. Ze zvláštního listku, vloženého do týdenních účtů, známe i pomocky, které zedníkům zhotovil truhlář Martin Kloxar — devět okenních modelů, pravítka rovná i zahnutá, různá římsová prkna a kolo ke kladce.

Práce na stavbě značně pokročila. Na konci roku 1748 byly hotovy zdi kostela, věže i sakristie. Kostel

¹⁰⁾ »Von verfertigung des grundstein zur der Pastiker Kirch und einküttung eines stühl Stiftels... 36 kr.« (26. srpna.)

¹¹⁾ Od 3.—9. září přiváží se voda; vápno hasí se 3 dny.

¹²⁾ Zedníci obdrželi 482 zl., dělníci 350 zl. a 16 kr., tesaři 51 zl. 35 kr. 3 d., pokryvači 36 zl. 2 kr. 3 d.

¹⁴⁾ Ferd. Ublacker. Pam. arch. XXVI., 50; Beschreibung der Kön. Hauptstadt Prag (1774).

však zaklenut ještě nebyl. Svědčí o tom několik položek v týdenních účtech, ve kterých se blíže uvádí, za jaké práce bylo placeno. Jsou to především položky uvedené ještě v týdenních účtech z roku 1748, podle kterých bylo až 17. ledna 1749 zapláceno polírovi Martinu Rosbachovi 6 zl. za založení 10 železných kleštin do trámů skrze zeď a 30 kr. za zasaňování věže a sakristie.¹⁵⁾ Druhá položka jest v týdenních účtech z roku 1749; podle této položky bylo v době od 5. do 16. února Martinem Rosbachem s dvěma zednickými učedníky zcela odstraněno stávající hoření lešení uvnitř se stolicemi a zřízeno nové lešení, které mělo býti postaveno pro klenební pásy a nové tři pásy. Roku 1749 začíná se pracovatí brzo. V lednu (od 2. ledna do 1. února) jest lámán kámen, a to v Hejanech, Střížovicích, Buzicích, Chlumu a Skalčanech — nalámano bylo 265 sáhů; pravidelné práce začínají již 5. února. Roku 1749 nepracují všichni stále; přistupují zato noví řemeslníci. Tak přistupují od 2. června do 21. června tesaři; patrně podkládají krov, neboť od 22. června začíná práce Křížka, jako pokryvače. Dováží se písek, voda. Práce končí se tohoto roku zase v říjnu, a to osmnáctého; zapláceno je vedle zvláštních výdajů 739 zl. 7 kr. 2 d. Ze zvláštních výdání uvádím zaplacení 7 žlabů sadlickému cihláři k 9. srpnu. Roku 1749 byly hotovy a zasazeny veškeré práce kamenické. 14. září byl panem stavitelem, který pravděpodobně v této době dlel v Paštíkách, vyměřen plat za zhotovení a za zasazení kamenických prací. V zachovaných poznámkách ze zmíněného data zřijovuje se dovidáme, co všechno bylo zasazeno. Byly to kamenné desky hlavní římsy, hlavní dveře v sakristii, obyčejné dveře s oknem, veřeje ve věži, oválové okno, postranní dveře v kostele, okolo věže 37 loket desek, v presbytáři kolem obíhající římsa a 20 nosných kamenů. Hotova, ale nezasazena bylo 14. září obrušň ke šnekovitým schodům nahoru na věž, druhé postranní dveře v kostele, oválové okno a 47 loket ploten k hoření římsy věže. Poněvadž se pracovalo ještě po 14. září dále, můžeme se právem domnívat, že roku 1749 byla veškerá práce kamenická na kostele hotova. Tohoto roku začalo se pomýšlet na pořízení vnitřního zařízení kostela. Nasvědčuje tomu zachovaný koncept smlouvy ze dne 8. října tohoto roku, která byla uzavřena v Praze s Ferd. Ublackrem, kterému bude ovdovělou paní hraběnkou Marií Alžbětou Serenyovou, rozenou Waldsteinovou, zapláceno za úplné zhotovení hlavního oltáře 350 zl., kazatelny 120 zl., s přidáním jednoho vědra piva, a to s úplnou prací sochařskou a truhlářskou podle od něho nakresleného a paní hraběnkou schváleného návrhu. »Vše má provéstí podle nejlepších svých zkušeností a tak upravití, aby co nejméně k tomu mělo býti přidáno.« Ke stavbě jednoho nebo druhého v kostele bude mu dáno lešení potřebné a dělníci k spolupráci (F. III., 4.). Nákras hlavního oltáře se zachoval. 3. listopadu 1749 a 14. ledna 1750 zaznamenány jsou již první splátky Ublackrovi po 50 zl.

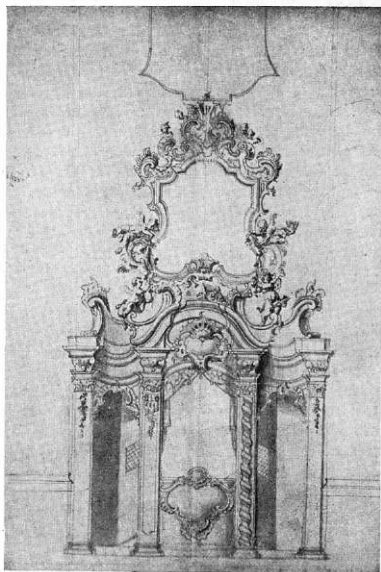
Roku 1750, čtvrtý to již rok stavby, začínají práce na stavbě 5. dubna. Dováží se voda, hasí se vápno, přiváží se písek. Pracuje se především uvnitř kostela. V červnu přijíždí stavitel. Svědčí o tom »notandum« v týdenních účtech z tohoto roku, vsunutě za týden končící 13. června. Po uplynulé zimě vydláždil polír

M. Rosbach kněžiště a od kněžiště dva lokte široko podlahu deskami; tuto práci podle »notanda« pan stavitel vyměřil a uznal zaplatiti za jeden loket 5 kr.; v celku vyměřil 200 loket. Z »notanda« se zároveň dovidáme, že pan stavitel současně ocenil oltářní kámen, který polír s dělníky nově vyzdil. V červnu, a to dvánáctého, dává již také arcibiskupská konsistoř povolení, že vikář březnický J. M. Schollař »smí a může kostel svčenou vodou s užitím příslušných obřadů podle rituálu římsko-pražského benedikovati«, k čemuž však, jsou-li správné údaje inventářů, došlo až v následujícím roce. Rok 1750 jest rokem, kdy se mnoho pracuje na dokončení stavby. Pracuje se na dokončení věže. Pracují zase tesaři a pokryvač. Podle záznamů v účtech »Obětí blatenské kasy peněžní« dává pan stavitel, výslovně se uvádí »Dientzenhofer«, poukázati jako diskreci 4 zl. 10 kr. hostickému tesařskému mistrovi (z jiných položek se dovidáme, že to byl Martin Wolek) za to, že na věž chrámu paštického knoflík posadil. Ze zmíněných účtů se také dovidáme, že »stavitel uznal zaplatiti zámečníkovi Růžičkovi,¹⁶⁾ který zhotovil železný kříž na paštickou věž kostelní, 8 zl.«. Od vytažení kostelního knoflíku a umístění kříže bylo zapláceno vedle toho všem řemeslníkům jako »díške-rece« 2 zl. Ze zmíněných účtů dále víme, že labutský kovář zhotovil k paštické věži 48 kop prkeňáků,¹⁷⁾ jednu kopu vysouvacích hřebíků,¹⁸⁾ od Tomáše Kiseleho z Vlachova Březí přivezen byl lněný olej k natření báně.

¹⁶⁾ Vojtěch Růžička, zámečník z Chlumu u Blatné (1749—1774).

¹⁷⁾ Brettnägl.

¹⁸⁾ Ausschubnägl.

Paštiky u Blatné. Návrh na zpovědnice (Ublacker).

¹⁵⁾ Výslovně se uvádí, že Martinu polírovi bylo zapláceno za to, že »umb und umb den Thurn mit Brettern ungedecht wie ingleich das gestümls ob der Sacristie«.

Paštiky u Blatné. Spitzerova skizka k obrazu nad zpovědnici.

Sochy sv. Alžběty a sv. Josefa byly »vyštáfovány« březnickým malířem Frant. Patrmannem. Od čimelického úřadu bylo zakoupeno 12 strychů vápna k vybělení kostela, poněvadž domácí nebylo k tomu způsobilé. Roku 1750 provádějí se veškeré práce zámečnické; zámečnick Růžička jede do Rožmitálu, aby zde zamluvil potřebné zámký a železné závory. S Růžičkou pracuje panský zámečnick Martin Cech (1726—1772). Tohoto roku se pomýšlí na další výzdobu kostela. Vyjednává se s malířem obrazů. Zachována je skizka pražského malíře Václava Spitzra k obrazu sv. Maří Magdaleny nad zpovědnici s datem smluvní ceny 14. listopadu. Práce končí 17. listopadu; vedle zvláštních výdajů zapláceno je tohoto roku za práce 1312 zl. 8 kr. 2½ d.

Roku 1751, to jest již pátý rok stavby, pracuje se ještě na kostele a jsou to práce poslední. Již na začátku prací — dne 15. března — přijel stavitel do Blatné a prohlédl zámek, altán a paštický kostel. Tohoto roku se sdělává pořádek i se sklenářem Tomášem Frimbergem (obdržel 167 zl. 40 kr.; zemřel v Blatné 1770). Věž se pokrývá plechem. Povolán je z Prahy pan Hossauer, klempířský mistr a měšťan Menšího města pražského. Zdržuje se v Paštíkách mezi 4. až 10. červencem. Jest zachován koncept smlouvy s ním; pracovatí bude se svými lidmi a vlastním nářadím. Za plech mu bylo zapláceno 288 zl. a za přikrytí 216 zl. 30 kr. Pracuje se na vnitřní výzdobě. Postaveny jsou dva postranní oltáře, a to před nikami; míru jejich, jak se zvláště dovidáme, bral polír tohoto roku, patrně pro sochaře, který tři dni tyto oltáře stavěl za pomoci truhláře Kložara. Tyto oltáře byly však dodány »nevystáfované«. Doba si žádala, aby byly oltáře, ne-li vyzlacené, aspoň hojně polychromovány, jak ukazují čtění oltáře zachované z této doby a sama žádost hraběnky k císařské královské reprezentaci (zachován

jest koncept této žádosti, F. II., 1.), aby tato dovolila »štáfování tří malých oltářů, kazatelny a příležitostného k lepší trvanlivosti« a aby »k větší slávě Boží mohlo býti použito málo na to píchajícího zlata a stříbra«.

Cís. a král. reprezentace 7. června svolila k pozlacení a postřibnění, ale jenom zvláštní ozdob. Toto svolení bylo hraběnce intimováno ještě téhož měsíce přípisem královského prácheňského krajského úřadu v Písku ze dne 22. června. Dne 26. června děkuje hraběnka krajskému úřadu. (F. II., 2, 3, 4.) Zachovány jsou dvě smlouvy, uzavřené v Praze se »štáfirém« Petrem Josefem Wránou, a to z 9. června a 14. listopadu, o tom, že Wrána »přivezme dva vedlejší oltáře a dvě nově zhotovené zpovědnice v paštickém filiálním kostele k vyštáfování svým zlatem a stříbrem a vyhlazené desky co nejlépe vyzdobí; veškeru práci ukončí ke konci měsíce května následujícího roku (1752) a dostane 545 zl. s podmíankou, že během práce on a jeho lidé budou bydlet v panském hostinci; k smluvené sumě se přidá sud piva in natura«. Tohoto roku kameníkovi na otázku, má-li znak hraběnky dělati nad oválové okno ve věži, odpověděno kladně. Ve věži byly tohoto roku zavěšeny také zvony. Dovědčují to dvě položky; podle jedné z 27. září obdržel polír Martin Rosbach 3 zl. za to, že v klenbě paštického kostelní věže zřídil dva otvory, kterými od zvonů zavěsil dva provazy, a že pět oken ve věži změnil, aby se na stavbě žádná škoda nestala. Druhá položka svědčí kováři za práce s přepracováním tlapek k paštické zvonici a za práci zhotovením a přibitím nových pantů; příděl též nová křídla ke zvonům, znovu seřídil a zabezpečil celou zvonici.

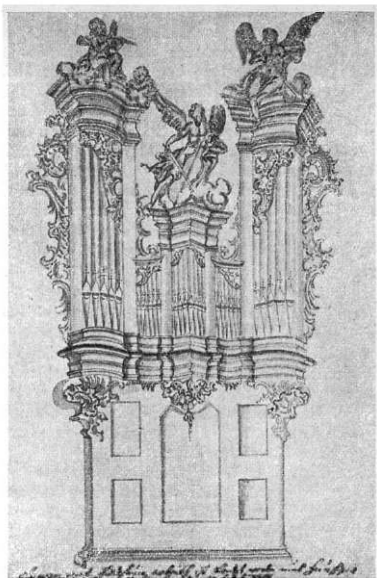
Roku 1751 umírá i druhý stavitel paštického kostela, Killian Ignác Dientzenhofer, podle zápisu v matrice fary u sv. Václava na Malé straně dne 18. prosince. Stavba kostela je hotova; zbývá dokončiti jen některé práce na vnitřním zařízení. Neprovedeny zůstává návrh na umrlčí kapli, s jejíž stavbou je započato podle záznamů v protokolu až v dubnu příštího roku. Tohoto roku (1752) zemřel i polír Martin Rosbach ve věku 65 let, dne 16. srpna. Nový polír, uváděný jako Vít Pinter, jindy Pinther, jest podle protokolu 18. září 1752, kdy končí práce, s kostnicí hotov. Tohoto roku je hotov i anděl (zachována jest jeho tužková kresba), který, jak se výslovně praví, měl přijíti na kostnici, a za kterého pražský sochař Ferdinand Ublacker dostal zapláceno 48 zl. Hotova jest i kamenická práce na kostnici. V kostele jsou oltáře Wránou »vyštáfovány«; dne 9. června Wrána potvrzuje příjem smluvených 545 zl. Zhotoveny jsou obojí dveře ke vchodu ke kostelu, nová skřín do sakristie a podlaha u nových varhan, které byly ještě tohoto roku v kostele postaveny a za které bylo rožmitálskému varhanáři Martinu Palečkovi zapláceno 160 zl.

Rezby k varhanám, za které bylo sochaři Ublackrovi zapláceno podle přípisu tužkou na jejich kresleném nákrepu v Praze 23. února 1753 50 zl., přivezeny do Paštík teprve v březnu roku 1753. Tohoto roku pokrily pokrvači i umrlčí kapli, březnický malíř Patrmann »vyštáfoval« anděla Ublackrova, za kteroužto práci zároveň s prací za štáfování hořejší brány u kostela obdržel 14 zl. 40 kr. Z položky z 29. listopadu se dovidáme jméno nástupce Dientzenhofrova; tehdy bylo zapláceno, jak se výslovně praví, tovaryšům staviteli Grosche za paštický kostel a za oltář 41 zl.

22 kr. Roku 1753 uzavřena je v Praze s Petrem Wránou dne 1. května nová smlouva o výzdobě varhan (F. III., 8.). »Sochařské práce na varhanách má Wrána pozlatici a postříbřiti obojí z dobrého materiálu, architekturu varhan a pavláčku na choru mramorovati, na římsy má užiti hnědé nebo jiné barvy mramoru.« Dostane 230 zl. a soudek piva. Barvy musí předložiti ke schválení a zavazuje se, že tyto neproměněné zůstanou. Dne 29. prosince vznáší hraběnka ke konsistoři novou prosbu. »Nově z gruntu postavila v Paštíkách kostel sv. Jana Kř., u kterého zřídila také krásnou umrlčí kapli«, prosí o svolení, aby mohla v této kapli postaviti oltář a vyzdobiti ji, aby v ní mohly býti slouženy mše sv. za »tam před oltářem v kryptě odpočívající a v Pánu zemřelé«.

Roku 1754 vede se jednak jednání o umrlčí kapli s konsistoři, jednak se dokončuje ještě výzdoba kostela a kaple, jak tomu nasvědčují zachované smlouvy a kvitanice. Dne 13. února žádá konsistoř o některá vysvětlení.¹⁹⁾ Přípisem ze dne 24. května urguje konsistoř žádané vysvětlení. Ptá se, má-li být v kapli zřízena hrobka, jak má být postaven oltář, zda nad hrobkou nebo její klenbou. Ihned dodává, že oltář by musil být postaven na trvalém a pevném základě, tak aby se pod ním nenalézala žádná dutina nebo sklepení, a krypta, do níž by se ukládala těla nebo kosti zemřelých, musila by být vzdálena od oltáře aspoň dva lokty od prvního stupně, jak to svaté kánony nařizují. Vikář shlédl nákrés kaple a shlédal vše v pořádku. K otázce, jaký obraz přijde na oltář, bylo mu odpověděno: »Kříž s dušičkami v očistci.«²⁰⁾ Obraz tento byl dodán v květnu. Konsistoři bylo odpověděno 30. května. Konsistoř 26. června dala povolení, aby oltář byl v kapli podle předloženého plánu postaven, ale že bude třeba podati si novou žádost o povolení, aby na tomto oltáři mohlo býti celebrováno. Tato žádost byla vyřízena konsistoři příštího roku. 26. srpna a 19. října vikář bělčický vydal povolení.

Roku 1754 byly zaplacený v Praze sochaři Ublack-

Paštíky u Blatné. Ublackerův nákrés řežby k varhanám.

rovi čtyři rámy, jejichž vyštáfírování bylo svěčeno podle smlouvy z 19. května, také v Praze uzavřené, opětně Wránovi; má je pozlatici, postříbřiti, místa vyhlazená vyzdobiti jako samy rámy modrým lazulitem a jména světců na rámech mají býti uvedena zlatými římskými písmeny.²¹⁾ Do těchto rámu obrazy namalované J. V. Spitzrem zaplacený tomuto 22. května. Jsou to obrazy sv. Onufria, sv. Gunthera, sv. Wallburgy a sv. Norburgy.²²⁾

Dne 18. srpna předložil dobrovodský sochař Jan

²¹⁾ Účty uvedeny jsou v Ročence Kruhu pro pěstování dějin umění.

²²⁾ Smlouva tato zní:

Heunt unten gesetzten dato ist nachfolgender Vertrag und abredung beschehen; es übernimmt nehmlich der Herr Peter Wranas Stafirer vier bilderrahmen in die arbeith, welchen in die filial Kirchen zu Paachtik gehörig, und des nächstens dergestaltten verfertiget worden sollen, so, damit die innerliche Tischler arbeith in denen Rahmen blau Lapis Lasuli mit eingestrichenen goldenen adern; die übrige bildhauer arbeith hiengengen mit guten gold durchaus staffiret werde, und dieses mit allen den fleis und geschicklichkeit, welche ihme diese Kunst an hand giebt, und er mit seiner hierin besitzenden wissenschaft bezeigen kan; die unten an deren rahmen befindliche Muscheln seynd in den glatten gleichfalls blau Lapis lasuli zu Staffiren, und in die eine der nahmen Santus Onufrius in die andern Santus Guntherus, in die dritte Sancta Walburgis und in die vierte Sancta Nodburga mit goldenen römischen buchstaben aufzumahlen, und in hoffnung das er diese arbeith vor bieshero fleisig nett, und reich verfertiget werde, so versprechen dargen Ihro Excell. Frau Maria Elisabetha von Sereni die vor diese arbeith beredete Ein hundred Sechs gulden reins nach herstellung derselben auf einmahl richtig und ohne abgang zubezahlen, in urkund diesen ist gegenwärtiger Contract zu genauer beobacht und vollziehung gehörig unterschrieben worden, so geschehen Prag den 19. May Anno 1754.

¹⁹⁾ Listina z 13. února zní:

Venerabilis Nobis Dilecte ex accluso hicce recursu Illustrissimae ac Excellissimae Dominae Mariae Elisabethae viduae Comitissae Serenin Comitissae Waldstainianae dispicietis: qualiter haec, in Capella dicta mortuorum ad Ecclesiam filialem S. Joannis Baptistae in pago Pastiky extracta, altare erigere, eumque ad intra ornare intendat, quatenus in illo nonnunquam de licentia Reverendissimi officii Sacro-Sanctum Missae sacrificium in refrigerium animarum, quarum corpora ibidem quiescunt, offerri possit.

Priusquam autem super his resolutio detur, informari volumus:

¹⁾ In Capella memorata cum scitu et annuato Reverendissimi Consistorii fuerit extracta: an Ecclesiae sit contigua, vel ab ipsa separata? quantum ab ea distet? et an intra vel extra Caemeterium existat?

²⁾ quam magna et ampla sit? num proprium et qualem habeat dotem?

³⁾ Utrum ossa mortuorum infra Cappellam, seu in formalis Crypta collocatae sint, ut in Capella conspici non possint, vel conspicua protent?

⁴⁾ Quam ampla sit Crypta? et ad qualem distantiam ab altari Capellae ossa intra illam componentur?

⁵⁾ quale altare in Capella ponendum foret, mittatur huc ejus delineatio.

⁶⁾ Per quem — vel quos Sacerdotes et quibus diebus Missae Sacrificia ibidem celebrarentur? Proinde vobis mandamus: ut tum Capella-quasi Crypta ocularem accipiat inspectionem, et super promissis exactam cum restitutione communicati, nobis quantocumque detis relationem. De reliquo manemus solito Paterno affectu nostro vobis propensi. Praegae in Cancellaria Archiepiscopati die 13. Februarii A^o 1754.

²⁰⁾ Je to obraz Spitzrův. Dnes jest v okresním museu v Blatné.

Třnovský návrh na oltář pro umrlčí kapli, který nebyl proveden. Oltář do umrlčí kaple byl smlouven dne 2. listopadu roku 1755 zase s Ublackrem, který přijel dřívějšího roku 20. dubna do Paštík, aby tento oltář postavil. Pro umrlčí kapli dodal Ublacker ještě čtyři sochy do výklenků — sv. Ignáce, sv. Barbory, sv. Františka Xaverského a sv. Aloise a do kostela do kněžiště ještě dva rámy pro Spitzrovy obrazy sv. Jana Nepomuckého a sv. Anny. Výzdoba všech těchto nových řezbářských prací svěřena smlouvou, uzavřenou dne 1. června 1756 v Blatné.²³⁾ Tímto datem končí veškerý listinný materiál. Celých sedm let tedy trvalo, než byly kostel a kaple v Paštíkách hotovy a všim úplně vybaveny.

Kostel sv. Jana Křtitele v Paštíkách je barokní, jednoduše orientovaná stavba s věží v západním průčelí a kněžištěm, k němuž na jižní straně přiléhá sakristie; stavba tato je na hrubo omítnuta, kolem stavby obíhá sokl; kryta je prejzovou valbou; leží nad vesnicí Paštíkami uprostřed říbitova obehnaného zdí se dvěma branami, z nichž západní s umělou mříží bývá nazývána »železnou branou«.

Věž hranolová, o čtvercovém půdoryse, rozdělena je v přízemí a patro. Průčelí věže, ve kterém jsou šnekovitě schody, je rozděleno ve tři plochy, střední konkávní, postranní konkávní, členěné zdvojenými hladkými lisennami; ustupující nároží jsou zaoblena. Upro-

²³⁾ Smlouva tato zní:

Heut Endes gesetzten dato ist zwischen Ihro Hochgräfl. Excellenz. Frauen. Graven Maria Elisabetha des Heil. Römisch Reichs grafinn von Seroni geböhren grafinn von Waldstein Pl. tit. und dem Herr Pet. Wrana Staffirem folgender Contract verabredet worden; Nehmblich

¹⁰⁾ wird ihm das altar mit gold und Silber zu Paschtik in der Toden Capellen zustaffiren übergeben so zwar das er nur vom Siebser soviel anbringe als sichs thun laßt benatlich die gewölker, und ein und andere Muschle, welche aber an denen randln gleichwohl zu vergolten komen, dahingegen die gewandte von denen Figuren ganzzuvergolten, und die Architektur mit einem schönen und NB wohl geschliffenen marmel die Corinthische Säulen und Zierrahm was architektur ait blau Lapis Lasuli zu marmoliren seyn, und Ihro Excellenz hiervor Ein hundert zwanzig gulden reins zubezahlen versprechen id est . . . 120 fl.

²⁰⁾ die figur des heil. Ignatii von der Nitschen ist fein zu vergolten, die albe zu versilbern die Spizzen bey denen Händen, und unten herum zu vergolten darvor zwanzig gulden id est . . . 20 fl.

³⁰⁾ die figur der heil. Barbara ganz zuvergolten, nur das in der vorgehenden so wohl als in dieser das nakete mit leibfarb zu mahlen kommet mit dem accord gleichfalls zwanzig gulden id est . . . 20 fl.

⁴⁰⁾ die figur des heil. Francisci Xaverij und zwar das Kleid Schwarz und das Manterl braun glaciert, der Schein und flaschen vergolt darvon funfzehn gulden . . . 15 fl.

⁵⁰⁾ die figur des heil. Aloysi wie die vorgehende nelmblich das Kleid Schwartz glaciert, das Manterl gut Silber, und der randt vergolt mit der abred gleichfalls funfzehn gulden . . . 15 fl.

⁶⁰⁾ Zwey grosse rahmen zu der Bildnus das heil. Joannis Nepomuceni und der heil. Anna in das Presbyterium nacher Paschtik vergolt wie die andere umb funfzig gulden beiden . . . 50 fl.

⁷⁰⁾ Zwey rahmen zu den Bildnussen des heil. Xaverij, und der heil. Thecla in das Presbyterium nacher Blatta vergolt und stafir wie die vorgehende vor beide vierzig gulden . . . 40 fl. und überhaut ein zugab von 2 Eimer Bier.

Gegen welcher bezahlung er Peter Wrana sich Verbindlich machet, vorerante arbeits thun besten mit guten gold und Silber und sonstigen farben Net- und Tauerhaft dann gut geschliffene marmel zu furniren, so das die 2 Bilder in die Paschtiker Kirchen vor den Fest des heil. Ivanio des Taufers, die in der Blattner Kirche vor dem Fest Maria himelfarht, das übrige aber auf Maria gebührt fertig seie. Geschehen Blatta den 1. Junij A^o 1756.

Petr Josef Wrana, Staffirer.

střed střední plochy jest oválové okno s kamennou chambranou nahoře i dole, přerušenu francouzskou stylisovanou lilí. Nad oknem jest kamenná kartuše se znakem hrabat Serenyd. V hladkém vlysu ve střední ploše jest podélné okénko. Přízemní část věže zakončena jest zalomeným bohatě profilovaným trojúhelníkovým štítem.

Boční stěny přízemní části věže mají s obou stran portály s kamenným ostěním, zakončeným segmentem, přerušeným uprostřed klenákem a v hoření třetím kladím, vyběhajícím nad ostěním ve hlavice. Nad vchody na kamenné římsce jsou okna polokruhem zakončená, přerušena maskovaným klenákem ve výběhu okenního oblouku a s bosovanými kvádříky. Nad štítem jest atika, na jejíchž koncích na nízkých podstavcích jsou postaveny sochy sv. Josefa a sv. Alžběty. Patro věže jest na rozích zaoblenu, nároží jsou bosována, stěny jsou ploše rámovány; uprostřed jest půlkruhem uzavřené okno s chambranou přerušenu zdvojeným klenákem; spodní zapadá do rámování. Nad bohatě profilovanou římsou je cibulovitá osmiboká střecha ukončená koulí (knoflíkem) a kovaným křížem.

Boční stěna lodí jest zaokrouhlena; střední, mírně vystupující část boční stěny jest orámována plochými lisennami, stejně jako boční zaokrouhlená stěna lodí, rozdělena dvěma lisennami ve tři pole; v každém poli jest kasulovité okno s profilovanou chambranou.

V západních bočních zaokrouhlených stěnách lodí jsou dva postranní vchody s kamenným ostěním a nástavcem ukončeným římsou uprostřed segmentovitě vypjatou. Ve všech čtyřech obých nárožích jsou oválová okénka s profilovanou kamennou chambranou, přerušovanou nahoře i dole stylisovanou francouzskou lilí. Kněžiště obdélníkového půdorysu s nárožími konkávně vyhloubenými členěno jest jako boční stěna. V bocích jest po jednom kasulovitěm, ale částečně vyvýšeném okně.

Kněžiště čtvercové, uzavřené segmentem, jest osvětlováno s boku kasulovitými okny s profilovanými chambranami; sklenuto jest nízkou kopulí, jejíž cípý nabíhají na zdvojené ořímsované pilastry. Závěr je sklenut konchou.

Na jižní straně je vchod do sakristie; tato o téměř čtvercovém půdorysu, s apsidou na západě, se sedlovou valbou, jest osvětlena z jihu obdélníkovým oknem; sklenuta je do čtyř lunet. Na východě je vchod do sakristie zvenčí, nad nímž je podélné okno.

Triumfální oblouk naznačuje zdvojený pilastr s římsou, ze které vybíhá pás.

Zaoblené kouty lodí ohraničeny jsou pilastry s bohatými římsami, spojenými navzájem segmentovitě vypjatou římsou nad oválovými okny s chambranou přerušovanou nahoře zdvojeným klenákem a dole schématickou ozdobou, při čemž pilastry postupují římsami a pokračují v pásech.

Boční stěny jsou členěny párem zdvojených pilastrů, které opět mají bohaté římsy, na tři pole, v nichž na každé straně jest po jednom kasulovitěm okně. Nad římsou mění se pilastry v pásy, na nichž spočívá valená klenba s lunetami v postranních polích; střední pole má převyšující klenbu plackovou. V zadních zaoblenných koutech jsou výklenky segmentovitě ukončeny pro postranní východy.

Zadní stěna je segmentovitě ukončena dole průčelním vchodem z podvěžního vestibulu; nad vchodem

na dvou konsolách je kůr, opatřený zvláště kuželovitým zábradlím, za nímž jest vylomen vchod do místnosti v I. patře věže křížové sklenuté.

Na klenbě kněžiště a na prostředním pásu lodi jsou nástěnné malby Spitzrovy; v kněžišti je zobrazen křesť Kristův, v lodi hostina u Heroda a stěti sv. Jana Kř.

Hlavní oltář. Nad mensou je vysoká architektura se svatostánkem a baldachýnem na stočených sloupech; na vrcholu stříšky je položena kniha se sedmi pečeti a s ležícím na ní beránkem. Nad postranními brankami a oltář jsou sochy sv. Vojtěcha a sv. Prokopa. Na stěně je zavěšen obraz s kázáním sv. Jana Křtitele na poušti v bohatém rokokovém rámu, neseném po stranách anděly a ukončeném nástavcem, ve kterém je Boží oko.

Pod kasulovitými okny v presbytáři v bohaté zdobených obdélníkových rámech jsou obrazy sv. Jana Nepomuckého a sv. Anny.

Na jižní straně u triumfálního oblouku je kazatelna, ozdobená na řečnické symboly evangelistů a na stříšce sochou sv. Archanděla Michaela.

V zaoblených průčelních koutech postranní lodi jsou dva oltáře; oltář na evangelní straně lodi s obrazem »Přátelství Kristovo«, druhý s obrazem »Čtrnáct svatých pomocníků«.

Pod kasulovitými okny na bočních stěnách v prvním a třetím poli jsou čtyři obrazy v obdélníkových rámech, zdobených rokokovými ozdobami, a to na severní stěně sv. Onufria a sv. Norburgy, na jižní stěně sv. Walburgy a sv. Gunthera. Ve středním poli bočních stěn jsou trojdielné zpodobněné s rokokovými ozdobami, nad nimiž jsou ve vykrojených rámech obrazy, a to na severní straně sv. Petra a na jižní sv. Maří Magdaleny.

Nad postranními vchody jsou ve vykrojených podélných rámech obrazy, a to na severní straně s výjevem ze života sv. Františka Paulánského a na jižní s výjevem ze života sv. Mikuláše Tolentinského.

Na kručtě jsou varhany, zdobené bohatou rokokovou dekorací.

Na sever od kostela stojí na hřbitově umrlčí kaple o půdorysu zvenčí pětibokém, uvnitř osmibokém, se třemi segmentovitě zakončenými oltářními výklenky.

Zevně na jihozápadě představeno je kapli zdvojené průčelí se soklem, který obíhá kolem celé kaple, se dvojicí pilastrů nahore spojených. Uprostřed je portál nad zalomením zakončený polokruhem, přerušeným nahore zdvojeným klenákem, nesoucím zalomenou segmentovou římsu, z které vybíhají pásy volutovitě zakončené.

Nad vyoženou římsou je vředu tympanon. Nad okapní římsou je střecha s polygonálním tamburem, ukončená kamennou sochou anděla.

Boční stěny kaple jsou členěny rámujičnými lisenami; uprostřed bočních stěn jsou oválová okna s odstupněnou chambranou, nahore přerušenu klenákem zabíhající do hoření liseny.

Uvnitř obíhá rovněž sokl, na kterém pilastry nesou zalamovanou římsu, nesoucí na pendantivech kopuli. Vedlejší oltářní prostory zaklenuty jsou konchovitě. V sešikmených rozích jsou výklenky. V konchovitých výklencích jest po dvou oválových oknech. Pod kaplí je valeně klenutá hrobka. Uprostřed kaple je kamenný zakrytý otvor do hrobky. V prostředním výklenku jest oltář se sochami sv. Maří Magdaleny a sv. Rosalie

a obrazem »Krista na kříži s dušičkami v očistci. Ve výklencích jsou polychromované sochy sv. Aloise, sv. Barbory, sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského.

V kostele samém jsou dva náhrobní kameny, pocházející ze starého kostela: Jana z Buzic (1440) a Václava z Buzic (1474?), a kamenná kropenka.

Na věži jsou umístěny tři zvony. Nový zvon z roku 1924, který byl zakoupen po prodeji zvonu z roku 1492. Druhý zvon je z roku 1505 a byl ulit mistrem Bartolomějem. Třetí zvon je z roku 1751 a byl ulit J. J. Kühnerem v Praze.

Umrlčí kaple slouží dnes za kostnici a byla v ní od roku 1846 hrobka svobodných pánů Hildprandtů.

Shrneme-li nakonec ještě jednou vše, vidíme, že v Pašitkách stával kostel připomínaný již roku 1380. V roce 1747 byl tento zbořen. Nový kostel, jeden z nejmnohých kostelů, jejichž stavbu můžeme téměř úplně sledovati ze zachovaných listin a účtů, měl dva stavitele. Prvním stavitelem byl konservativní J. Hoffmann, zároveň také malíř.²¹⁾ Umřel, sotva byla stavba začata, v roce 1747. Druhým stavitelem byl slavný K. Ign. Dientzenhofer. Dientzenhofer umřel v roce 1751, i zanechává neprovedenou stavbu umrlčí kaple.

Pokud máme doloženo, byl Dientzenhofer čtyřikrát v Pašitkách. Nejen z účtů, ale i z odpovědí, která jest v »Poznámkách« z roku 1754, máme písemně zaručenu účast Dientzenhoferovu na paštickém kostele. V »Poznámkách« se výslovně praví,²²⁾ že »práce různých řemeslníků, jakož i výplaty byly částečně projednávány před samým panem stavitelem Dientzenhoferem, částečně u úřední kanceláři za přítomnosti pana děkana a pana sekretáře Örtla. Zachované plány mají poznámku na přední straně, že jde o plány Dientzenhoferovy. Dientzenhoferem podepsány nejsou. Srovnáme-li je s plány, které uveřejnil dr. Podlaha v Památkách archeologických,²³⁾ nemůže být vůbec pochybnosti, že jde jednak o plány sdělané bud Dientzenhoferem samým, nebo aspoň v jeho kanceláři. Účast Dientzenhoferova na paštickém kostele vysvětluje i ze srovnání s kostely, které literatura zná jako jeho práce. Z posledních prací o Dientzenhoferovi uvádím jen článek O. Stefana (Oltář naučny slovník nové doby, díl II. sv. I., str. 124.), který zná i literaturu dřívější. Kostel v Pašitkách neuvádí ani Stefan ani jeho předchůdci. Stefan praví ve svém článku, že čím dál, tím více se poznávají v díle Dientzenhoferově vyskytovat místo dřívějších výhradně centrálních kostelů chrámy na půdorysu podélném. Svým půdorysem zapadá do tohoto okruhu chrámů kostel paštický zcela, jest také jednou z posledních prací našeho největšího barokního architekta. I samy detaily ukazují, že jde o jeho práci. Průčelí věže kostela ve Vodolce²⁴⁾ ukazuje zřejmě, kde máme hledati vzor průčelí věže kostela v Pašitkách, která je zde stejně přičleněna k lodi jako ve Vodolce. Zaokrouhlení rohů, případně jejich vybrání, lisenový systém, oválová okna i druhá okna, ve vnitřní segmentové oblouky, kladení pilastrů na sebe, probíhání pilastrů nad římsou, vše ukazuje na Vodolku.

²¹⁾ Maloval obraz Nanebevzetí P. M. v Blatné r. 1744.

²²⁾ Anmerkungen aus denen 1754 jährigen Blattner Kirchen Scherzhaften Mutter Gottes Paschtiker Kirchen... ad bod 18; archiv okresního musea v Blatné C 218.

²³⁾ Pam. arch., roč. XXX., XXXII., XXXIII., XXXV.

²⁴⁾ Soupis XV, 331.

Bosáz i vybírání rohů ukazuje na Dientzenhoferovy stavby na Smíchově a na invalidovnu v Karlíně. Již příklady, které jsem uvedl, ukazují, že slohovým rozbohem stavby lze tuto přisoudit rukám Dientzenhoferovým.

Vnitřní zařízení kostela je dílem jednoho sochaře a jednoho malíře. I ta zařízení, která přímo neuvádějí listiny a účty jako práce Ferd. Ublackera, slohovou analýsu ukazují, že jde o jeho práci. Totéž ukazují i malířská díla J. Václava Spitzra, jako fresky v lodi. Fresku v kněžišti jako práci Spitzrova dosvědčuje skizza chovaná ve Strahovské knihovně.²⁸⁾

²⁸⁾ Pam. Arch. XXX., 116. R. Kuchyňka: Kresby v knihovně strahovského kláštera; obraz čís. 45.

Kostel sv. Jana Křtitele v Paštíkách jest ozdobou roviny blatenské a krásným dokladem společné práce tří barokních umělců, kteří byli až z Prahy povoláni; hlásá však také památku vzdělané a umění milovné majitelky blatenského panství, hraběnky Marie Alžběty Serenyové, rozené Waldsteinové.²⁹⁾

Jindřich Šámal.

²⁹⁾ Tento článek jest přepracování referátu předneseného v semináři pro dějiny umění dra V. Birnbauma. Díky jsem zavázán Msgr. J. Hillemu, vikáři a děkanu blatenskému za laskavé a ochotné zapůjčení všeho listinného materiálu, dru J. Čarkovi za pomoc při čtení některých nejasných míst a též JUDru A. Čubrovi a vldp. Tischerovi za zapůjčení listin z arcibiskupského archivu.

OPRAVA KLÁŠTERNÍHO KOSTELA V ČES. BUDĚJOVICÍCH.

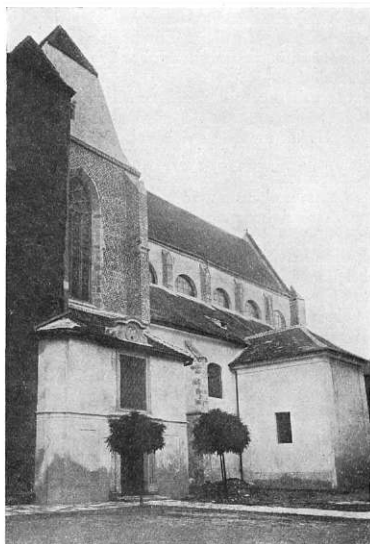
Letos v létě bude skončena stavební oprava, která při započetí prací v loňském roce budila nejvážnější obavy českobudějovických památkářů. Jde totiž o nejstarší stavitelskou památku Českých Budějovic, jež je zároven i nevyznamnou součástí vývojové řady českých raně gotických architektur z doby Přemysla Otakara II. Založen dominikány a s podporou samého krále vyrůstá roku 1265 klášterní kostel u samých hradeb nově založeného města, do roku 1274 je hotova alespoň nejdůležitější jeho část — presbyterium se severní vedlejší lodí — a v počátcích století XIV. stojí již celá stavba s presbyteriem, příční lodí a basilikálním trojlodím, zbudovaná místy z kamene, jinde zase nově do Čech importovanou technikou cihlovou: Umě-

lecká vyspělost architektury, v níž vedle krásných stavebních plastik, dekorativních konsol a hlavic zaujme historika umění nejedna slohová novota jako předzvěst blížící se epochy gotiky vyspělé, tato ušlechtilost stavby zaručila kostelu trvalou hodnotu, jež ani nepříliš zdařilými barokními úpravami v polovině XVII. století nebyla povážlivě dotčena.

Tim větší byla obava, aby nebyla méně šetrnou ruka dnešního držitele, koleje redemptoristů, jež ve vsí tichosti na počátku loňských prázdnin započala s úpravou vnitřku. Nutno doznat, že se tato obava v loňském roce bohužel splnila naprosto. Návrhy a zákroky konservátora ministerstva školství prof. A. Trágra stejně jako zástupců městské Památkové a umělecké komise

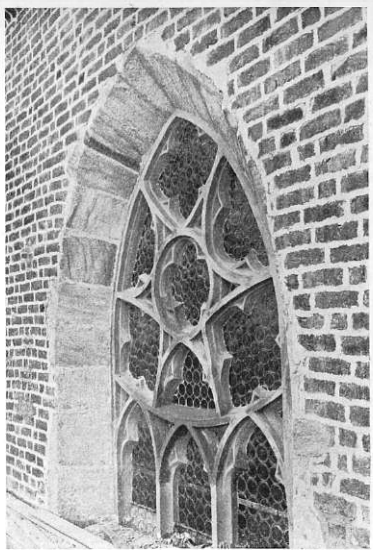
Čes. Budějovice. Klášterní kostel od severu před opravou. (Zapůjčeno Kruhem pro pěstování dějin umění.)

Čes. Budějovice. Severní strana trojlodí a příční lodi klášterního kostela (po opravě).

Čes. Budějovice. Vnitřek klášterního kostela po opravě.
(Zapůjčeno Kruhem pro pěstování dějin umění.)

Čes. Budějovice. Gotická kružba v okně severní stěny příční lodi (po opravě).

i Klubu za staré Budějovice byly příkře odmítány stavebníkem, jenž veškeré práce podnikal bez jakékoliv hmotné podpory vnějších institucí a proto se necítil ani morálně vázán dbáti jejich přání. Tak nebylo lze zabránit tomu, aby vnitřek kostela byl vymalován malířem pokojů z Týna n. Vlt., jenž křiklavě barevnými ornamenty pokryl stěny, které byly v roce 1923 podle památkářských zásad jen jednoduše vytónovány, a zlatem přeplněnou dekorací těžce poškodil architektonický účín krásného gotického interiéru.

Po takové »úpravě« vnitřku přikročilo se letos k opravě vnější fasády; na štěstí osobní změnou v kolejním představenstvu změnil se také poměr stavebníka k odborným kruhům světským a v této druhé fázi opravných prací bylo opravdu dbáno všech pokynů Státního památkového úřadu i místních památkových korporací. Práce byly svěřeny staviteli J. Vobrovi, členu Společnosti přátel starožitností československých, jenž projevil porozumění pro historickou a uměleckou cenu objektu jemu svěřeného a opravu prováděl podle detailních pokynů Státního památkového úřadu. Především šlo o to, aby v trojlodí nebyl setřen barevný efekt stavby částečně cihlové, která má plochy stěn vyzděny z neomítnutých cihel a jen konstruktivní detaily vytváří z kamene. Byly proto obě velké cihlové plochy — severní stěna příční lodi a celé západní průčelí i se štítem — toliko očistěny, vyspárovány do líce vápennou maltou a porušená místa (jichž bylo velmi mnoho) vylepšena dobrými přepálenými cihlami. Stejným způsobem byla opravena také okapní římsa z formovek a opěrné pilíře hlavní lodi, které byly původně rovněž neomítnuty. Ostatní plochy, vyzděné ze smíšeného materiálu a již při původní stavbě omítnuté (štíty příční lodi a boční stěny trojlodí), byly pokryty novou omí-

kou, nanesenou v přirozeném tónu bez přísady barviva; u barokních přístavků byla očistěna a ponechána omítka původní.

Kamenné detaily stavby (krycí desky opěráků, sokl, ostění oken a j.) byly očistěny a menší spáry a trhliny vyplněny. Zato nebylo možno podle platných zásad opravit kamennou kružbu z počátku XIV. století ve velkém okně příční lodi; stavitel sice odstranil silnou vrstvu cementu, která byla při minulých opravách na pískovcové žebrovi kružby nanesena, ale při tom byly původní pískovcové články nalezeny v tak chatrném stavu, že nebylo možno ponechati zvětřalý pískovec obnažený s eventuálními menšími vysprávkami. Bylo ovšem na místě nahraditi poškozené části kopiemi z téhož materiálu, ale to by si bylo vyžádalo takového finančního nákladu, že se stavebník tomuto požadavku památkových korporací co nejrozhodněji opřel. Podle jeho přání byla pak kružba znovu zabezpečena silným vycementováním.

V těchto dnech byla oprava vnějších stěn trojlodí a příční lodi skončena a její výsledek mohou přátelé starého umění přijmouti celkem s uspokojením; presbyterium bylo zatím z úprav vyjmutu a bude nově v přirozeném tónu omítnuta jen jeho část obrácená ke klášteru, která je dnes pokryta nevhodnou omítkou mramorovanou.

Při opravě nebyly učiněny žádné pozoruhodné nálezy, které by přinesly nové světlo do stavebního vývoje kostela; jen při odstraňování omítky nad polokruhovým barokním zakončením oken v severní zdi hlavní a vedlejší lodi byly nalezeny obrysy původních hrotitých oken gotických, jichž rozměry byly zaměřeny.

Dr. V. Denkstein.

ZAPOMENUTÉ PAMÁTKY.

Před nedlouhou dobou přinesly denní listy zprávu o velkém požáru, který téměř úplně zničil starý kostel v městě Rožmítále; fara sama zachráněna byla před pohromou jen díky příznivému větru, který bránil ohni šířiti se tímto směrem, přinesl jej však na střechu kostelní. Tato smutná zpráva přivádí na mysl zlý úděl některých památek, s oudy farního kostela i jeho osady úzce spojených, které podléhají pravidelně při podobných katastrofách, ale někdy i jinak, nenahraditelné zkáze. Nejsou to právě památky umělecké, nýbrž památky jiného rázu, na něž se obyčejně zapomíná, třebaže jejich význam není nepatrný, jež ale právě nejspíše utrpí pohromu při jakékoliv nehodě či neopatrnosti; jsou to písemné záznamy uložené ve farním archivu. Každá naše fara chová přece svoji pamětní knihu se zápisy někdy dosti starými, ale hlavně matriky jež jsou tím důležitým pramenem, jež skrývá farní budova. Jaký význam tyto mají pro dějiny našeho venkova, řemesel a zvláště rodopisu, jest všeobecně známo. A dnes, kdy ožívá zájem o badání rodopisné, jež neobrací nyní zřetel jen k rodům šlechtickým a jejich genealogii, nýbrž i k práci rodopisné v širším okruhu rodin měšťanských a nešlechtických vůbec, dostává se matrikám teprve náležitě ocenění a zájem o ně roste. Jsou to nevyčerpatelné prameny pro naše genealogická studia.

Ale jděme a pozorujme, jak se jeví tento zájem v péči o tak důležité památky, a budeme velmi překvapeni. Nalezeme sice v mnohých místech v Čechách matriky velké stáří, které potěší každého, kdo dovede oceniti jejich obsah, avšak jejich uložení neodpovídá vždy naší představě o správném uložení starých památek. Praxe je v této věci značně rozdílná. Naleznete dohře a s úctou i pochopením uchovávané matriky, třeba ani zde nemůžeme býti přesvědčeni o dokonalé bezpečnosti proti požáru nebo vlivu vlhka a organismu, ať rostlinného, či živočišného, jimiž starý rukopis často trpí, avšak co říci jinde, kde stará matrika se válí za trámem na půdě farní budovy mezi hromadou starých modlitebních knih, určených tu k zániku. Jaký bude její osud po několika letech, lze si snadno představit. A podobné případy nás poučují, že by bylo jen na prospěch věci, kdyby bylo možno péči o matriky zaříditi jiným způsobem, než je tomu dosud. Jest ovšem přirozeno, že by nebylo snadno měniti celé toto zřízení od základu, avšak není toho potřebí, neboť postačí, kdyby se dostalo nějakého lepšího uložení alespoň těm matrikám, které svým stářím se dávno vyřadily z běžného užívání. Matriky XVIII. věku nejsou dnes přece k nějakému užítku běžné práci farní kanceláře; jich záznamy vyhledává dnes už jen pracovník v rodopisu a není proto nutno, aby zůstávaly stále ve společné skříni s matrikami doby současné. Lepší bezpečnost mohlo by poskytovatí samo-

statné uložení, a možno říci — třeba je to v rozporu s teorií provenienční — že by v zájmu věci samé a její bezpečnosti bylo snad možno lepší uschování opatříti i mimo dnešní místo uložení, v centrálním depotu pro větší obvod několik fař, přizpůsobeném organizaci politické a správní.

Potud tedy o praktické péči, které si tyto památky zaslouží; to vše zůstává nyní úkolem doby budoucí, jež rozhodne o vhodném způsobu zabezpečení památek. Avšak ještě jeden neméně důležitý úkol vidíme před sebou, vzpomene-li těchto pramenů našeho rodopisu, a tento právě třeba si jasně uvědomiti a starati se, aby byl splněn alespoň v té míře, pokud je to dnes ještě možno. K náležitě péči o matriky jako prameny historické náleží nejen spolehlivě tyto uchovávat, nýbrž i umožniti jejich studium těm, kdož, zabývajíce se rodopisem, chtěli by z nich vynést na světo zapomenuté paměti rodinných historií. A zde je osudná okolnost, že se nám nedostává přehledu o stáří a množství našich matrik. Na našich farách, nejen v některých městech, nýbrž i na vesnicích, zachovaly se matriky velké stáří, avšak mnoho náhodně návštěvníky není o tom ničeho známo. A přece možnost orientovati se v tomto bohatém materiálu byla by velmi prospěšnou našemu rodopisu. Nedostává se nám ovšem ani publikace, která by mohla uveřejňovati obsah těchto farních archivů, avšak existuje přece jedno dílo, jež může, či lépe mělo již dávno pojmuti zprávy o památkách tohoto druhu do svého obsahu. Je to Soupis památek historických a uměleckých. Nelze přirozeně žádati, aby tu byly podávány zprávy o jiných archiváliích, zámeckých a městských (ač i to se zde již na některých místech stalo), neboť není vždy snadno shledati je tam, kde se jim dosud nedostalo pozornosti vlastníkovy, ale je jistě dobře možno žádati, a nebojím se to označiti přímo za dosud většinou nesplňovanou povinnost těch, kdož se věnují práci na Soupisu památek v některém okrese, aby při své návštěvě kostelů a fař si vyžádali i matriky a pamětní knihy a označili pak ve svém díle, jakého druhu, jakého stáří i časového rozpětí památky lze v které faře nalézt. Ze nedálo se tak dosud, tkví v celém rázu Soupisu památek: ač titul knihy vyznačuje památky historické i umělecké, přiznejme si, že zde dosud skoro vždy zájem o památky umělecké převládá nad zájmem o předměty, u nichž umělecká stránka ustupuje spíše rázu historickému. A právě proto je třeba postaviti požadavek respektování a zaznamenávání historických památek, jakými jsou matriky a farní pamětnice, v nových dílech Soupisu památek historických a uměleckých.

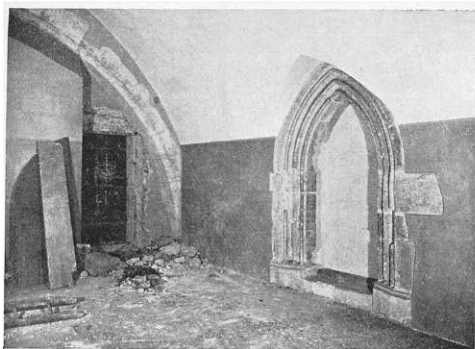
Tolik na uvážení těm, kdo budou pokračovati v díle tak významném.

Dr. Jiří Čarek.

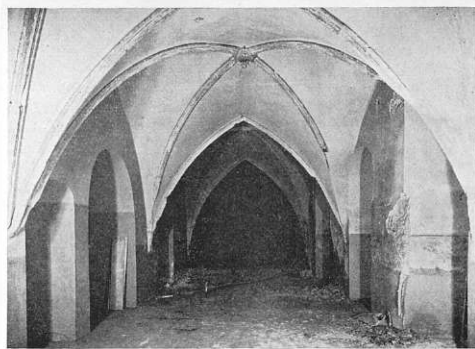
ÚPRAVA KAROLINA.

Historická budova nejstarší university ve střední Evropě, založené Otcem vlasti Karlem IV., v původní svojí části, bývalém domě Rotlevové, jsouc před válkou majetkem německé university, netěšila se zvláštní pozornosti, naopak byla ze zřetných důvodů pronajímána

v přízemí za krámy, jak ještě i po převratu se možno dobře pamatovati, kdy byla zde dokonce zřízena i vinárna, bohudík jen na krátký čas. Teprve přechodem budovy do majetku české university povypovězeny byly krámy do ulice ke Starovskému divadlu a pronajaty

Karolinum. Východní stěna mazhausu.

Karolinum. Průhled jižním přístavkem.

v roce 1928 poštovní správě, která je s určitým porozuměním upravila pro poštovní museum, tedy aspoň přibližně účelu, odpovídajícímu významu budovy. Při tom však stále ještě jedna místnost, severně přiléhající, zůstávala v soukromém nájmu, jako cukrářský krám. Místnost rohová a přilehlé místnosti vnitřní sloužily sice univerzitnímu archivu, ale byly ve velmi sešlém stavu a nevyhovovaly ani svými rozměry. Po vystěhování poštovního musea v roce 1931 zůstávaly jeho místnosti nepoužity, až v roce 1932 podařilo se houževnatému usilování p. prof. dra V. Vojtiška, jako inspektora univerzitního archivu a porozumění zemského úřadu dosáhnouti toho, že i poslední nájemník byl vypovězen a zahájeny práce pro řádnou úpravu všech místností k účelům univerzitního archivu.

K tomu cíli byly vybourány některé příčky novější a objevil se někdejší vzhled starého měšťanského domu, vykazujícího do ulice Zelezné loubí o dvou polích, s bohatě profilovanými gotickými pasy na stranách do ulice a kamennými žebry, uzavřenými ve vrcholech dvěma ozdobnými svorníky, jedním s vytesanou hlavíčkou v listoví a druhým s podobou zvířecí, oba prozrazující dovedného sochaře. Vše provedeno je z opuky, která však v průčelních pasech je značně roztrhána a zejména v nárožních pilířích otlučena a odštipána. V jižním poli vlastního domovního průčelí bylo nalezeno vysoké okno, pozdně gotické, snad Vladislavské, dělené štíhlou křížovou příčkou z jemného, nejspíše mšenského pískovce. Okno toto má na vnitřní straně ve hluboké špaletě po obou stranách kamenné lavice a vede do velké, přibližně čtvercové, rozsáhlé, klenuté místnosti, zabírající celou šířku průčelí. Místnost tato byla na severní straně otevřena jediným, mohutným, půlkruhovým, profilovaným pasem na celou téměř hloubku místnosti. Ve stěně, hlavnímu průčelí protilehlé, nachází se bohatě profilovaný, gotický portál menšího otvoru dveřního. Dá se předpokládati, že místnost tato byla původně vstupní místnost — starý mazhaus. K němu přiléhají na východní stranu další dvě klenutá, rozměrná pole, jejichž žebra jsou nesena na jižní straně nízkým, kulatým sloupem, s hladkou hlavici, ve formě obráceného, komolého kužele.

Na severní stranu přiléhá k těmto místnostem od vlastního průčelí domovního po celé délce široká, jediná místnost s jedinou mohutnou valenou klenbou,

původu ovšem mnohem pozdějšího a rozdělená mohutným půlkruhovým pasem, pravděpodobně ještě mladším.

Pasy uličního loubí byly zazděny pravděpodobně při provádění Kaňkových barokních úprav univerzitního sálu promočního, nejspíše z bezpečnostních důvodů statických, jak se zdají nasvědčovatí trhliny v kvádrech. Přimo vandalsky a skoro nebezpečně byly otlučeny při pozdějších úpravách patky žeber a pasů a nároží pilířů, nejspíše neporozuměním nájemníků, takže bude potřebí velké opatrnosti a odborné znalosti, aby otvory tyto mohly být opět otevřeny a loubí vráceno svému původnímu účelu, čímž by se také znamenitě prospělo uvolnění nyní stisněné a živé frekvence

Karolinum. Severní oblouk loubí.

pěší i komunikace vozové. Bohužel, že nedostatek prostředků v nynější kritické době a nedostatek porozumění na rozhodujících místech, zastavily pokračování dalších prací restauračních a nutno velmi litovati, že tento historický a jistě i umělecký základ našeho staroslavného vysokého učení nenachází dosti přízně, zejména některé části oněch kruhů, které sice mají sku-

tečné zásluhy o jeho trvalý věhlas vědecký, ale podceňující stránku historickou, nerozpakovali se ještě do nedávna opustiti tuto, zejména pro nás, významnou půdu a přestěhovati se do nových, jistě moderně a účelněji zařízených, ale ne tak cenných a paměťhodných a trvalé pozornosti zasluhujících budov.

Ing. Jan Almer.

K ODSTRANĚNÍ KAŠNY SV. JANA NEPOMUCKÉHO V POČÁTKÁCH.

Současná hospodářská krize těžce doléhá na ochranu památek. Nejenže stát stále víc a více obmezuje ve svém rozpočtu položku, určenou ochraně památek, a nejenže země, jakožto správce náboženské matice a studijního fondu, nemajíc finančních prostředků, oddaluje opravy a nechává hynouti vzácné památky církevního stavitelství, nýbrž i obce hledí ušetřiti na ochraně památek a s poukazem na krizi použijí často nejjednoduššího řešení, totiž památku, která by zasluhovala opravy, odstraní vůbec. Tak ke krizi hospodářské se druží krise kulturní, úpadek uměleckého citu, zájmu a pochopení.

Podobný případ vyskytl se nyní v Počátkách, kde pomyslí obec odstraniti kamennou ovrubení kašny od sousoší sv. Jana Nepomuckého, jež stojí na hlavním náměstí, a která jest vzácnou uměleckou památkou. Svůj úmysl chce obec zdůvodniti tím, že 1. udržování kašny, spárování kašnového tělesa a opatrování na zimu proti mrazu je velmi nákladné, 2. že vodovod,

kterým má pravovárečné měšťanstvo dodávati vodu do kašny, jest velmi špatný a že většinou voda do kašny neteče a 3. že velikost a tvar vodní nádrže kolem sousoší není původní.

Avšak všechny tyto důvody se ukáží lichými a bezpodstatnými, přihlédne-li se k věci trochu s jiné stránky než čistě utilitaristické.

Sousoší sv. Jana Nepomuckého, které není dosud plně doceněným výtvorem barokního sochařství, bylo zbudováno v roce 1721, jak o tom svědčí chronogramy na štítech, jež nesou kamenné sochy andělů. Jinak o vzniku sousoší není ničeho známo, až na zmínku, že počáteční sousedě přispěli na jeho zřízení. Kašna byla k němu připojena v roce 1839, jak o tom svědčí německý zápis v pamětní knize děkanského úřadu: »... v témže roce (1839) byla stará dřevěná kašna na náměstí odstraněna a místo ní kamenná kolem sousoší sv. Jana Nepomuckého postavena.« Tato kašna byla pak v roce 1868 nákladem obce zvěstěna. Zápis o tom je vytesán na kamenné ovrubení na straně severní. »Zvěstěno nákladem obce počátecké r. 1868 Josefem Hrábou.« To je vše, co o zřízení kašny je známo.

Obraz, jak vypadalo sousoší původně, bez kašny, se nezachoval, takže nebylo by možno uvéstí je do původního stavu, v jakém bylo před rokem 1839, a ostatně to není ani v intencích moderní ochrany památek. Není úkolem ochrany uváděti vždy památky do původního stavu, jestliže během doby prodělaly určité změny, které jim neubírají, ale naopak dodávají estetické ceny. Třebaže v našem případě nejde o jednotnou kompozici, uplatňuje se tu estetický prvek tekoucí vody nejen všeobecně, nýbrž slučuje se přímo symbolicky motiv vodní nádrže s námětem plastickým.

Náklad na udržování kašny ve srovnání s nákladem, jehož by si vyžádalo odstranění její a zřízení nového, slohového zábradlí, nepadá vůbec v úvahu; ostatně na zimu se může vždy voda vypustiti, takže tím odpadně opatrování kašny proti účinkům mrazu. Posléze důvod, že vodovod, jenž přivádí dosud vodu do kašny, je ve špatném stavu, dal by se odstraniti tím, že by se do kašny zavedla voda z městského vodovodu. Prameny, které pro tento vodovod jsou v obecním lese jímány, jsou tak vydatné, že není možno ani všechny spotřebovati. Bylo by to spojeno s poměrně malým nákladem, kdyby se zřídila do kašny přípojka od městského vodovodu a kdyby se nadbytečná voda přiváděla do kašny. Bylo by to vyřešení nejlepším i nejlevnějším a záleželo jedině na obci počátecké, aby ho použila a projevila tak porozumění pro ochranu památky, která je ozdobou města, a nedopustila, aby sousoší sv. Jana Nepomuckého bylo odstraněním kašny zkomoleno jako se to stalo v Praze na Malé straně, kde na Maltézském náměstí bylo takto nenahraditelně poškozeno sousoší sv. Jana Křtitele.

F. r. Navrátil.

Počátky. Kašna sv. Jana Nep.

ZPRÁVY Z VENKOVA.

Z ČESKÝCH MUSEÍ.

NETVORICE. Všem památkářům velmi dobře jsou známa vlastivědná musea, která dnes nalezneme již ve většině českých měst. I k nim obrací se zájem těch, kterým je líto ztráty mnohých památek, které zaniklo nepochopením a moderní život, neboť právě tato musea jsou a mají být centrem památkářské činnosti na venkově, mají nám zachovati vše, co zajímá bude i věky budoucí a dnes je ohroženo či již podléhá zkáze. Na jedno z těchto museí málo známé, chci upozorniti.

Znáte Netvořice? Mnozí jistě nikoli. Je to nevelký městečko v Po-sázaví, v okrese benešovském, stranou od hlavních komunikačních směrů. A této jejich poloze, značně vzdálené od dráhy, jež do-vedná byla vlastně jediným dopravním prostředkem pro delší vzdálenosti, nutno přičísti okolnosti, že zůstaly Netvořice samy i jejich museum málo známými. A přece nebudte litovati, kdo obětuje cestu a Netvořice navštíví. Je obdivuhodné, že městečko takového rázu dovedlo si vytvořiti museum s krásnými sbírkami a postaviti pro ně zvláštní budovu. Vskutku naleznete je umístěné v jednopatrovém domě, jehož přízemek je věnován zemědělským památkám a v jehož I. patře je jediný veliký sál vzorné museálně zařízený. Jeho středem je velká sbírka kameniny, pocházející z tovaryň někdy hr. Vrtby v blízkém Týnci n. Sázavou. Tato keramika stala se základem zdejšího musea jako věc charakterující blízké okolí městyse. Ale nejsou to jenom náhodné nálezy, které stvořily tuto sbírku, je to soustavná práce sběratelská, která do-vedla shromážditi ne-li největší, tedy jednu z největších sbírek třebešské kameniny.

Takový je tedy stav netvořického musea. A tážeme-li se, kdo je jeho tvůrcem, dostáváme nezvyklou odpověď. Je to spolek rodáků městyse Netvořice, který museum založil, budovu jeho po-stavil i stále je podporuje. A za to je třeba vyložití uznání a pochvalu spolku, který vytkl si tento náležitý cíl a dovedl vytvořiti museum, jímž by se mohlo právem honositi i velké město. Je to láska k rodnému kraji a velké pochopení pro cenu těchto památek, jež provedly takové dílo.

Máme u nás celou řadu podobných spolků rodáckých a bylo by jen radostné, kdyby alespoň některé z nich projevily činem svou úctu k rodnému místu a nálezovými příklady svých kolegů netvořických. Měli bychom pak mít řadu hezkých museí a do-konaleji upravené i organizované musejnictví.

BENESOV. Museum města Benešova dočkalo se loňského roku lepších částí. Za nové správy byly pro museum získány nové, lepší místnosti v přízemí zděných budov, takže sbírky, dosud uložené ve dvou malých světničkách obyčejného domu, před řáděním živlo i ruky lidské málo bezpečně, byly již z větší částí přeneseny a nově instalovány na místě bezpečném. Další rozšíření, které bude provedeno pravděpodobně během příštího roku, přinese definitivní umístění všech sbírek v nových místnostech, spojené s novou inventarisací. Dr. J. Č.

»PÉČE« O ZACHOVÁNÍ MALEB KONDRACKÝCH. V minulém roce dokončeny byly opravy románského kostela v Kondraci u Vlasimě, které trvaly několik let. Podnět k nim dal úder blesku, který kostel zapálil. Tyto opravy nejen uvedly kostel v původní stav se strany vnější tím, že nebyla obnova dřevěná střední zvoničnicka mezi oběma starými věžkami okrouhloými, nýbrž zasažily prospěšně i do vnitřní úpravy. Zde nalezeny byly malby, pocházející z konce XII. či z XIII. století, a to nejen na někdejší empoře, nýbrž i na stěnách lodi chrámové. Jde o malby dosti dobře zachované, které, jak toho zasluhují, byly ak. malířem M. Duchkem upraveny. Správa kondrackého kostela připravila však všem památkářům velké překvapení svní zpěč« o jejich uchování pro věky budoucí. Obě stěny lodi nesou dosti velké plochy maleb, které by ovšem překážely rovnoměrnému rozsvícení obrazů (tuším křížové cesty) po stěnách kostela, a proto vraženy skoby prostě do malby samé a obraz zavěšen doprostřed freskového obrazu. Přirozené, že špina za obrazem se usazující velmi špatně spros-pívá. Ale to není vše. Pod těmito obrazy má být i světlo, tedy bylo nutno umístiti sem i elektrické lampy, ke stěně přibítové několika hřebí, ovšem přímou v malované omítce románské, a dokonce vésti i elektrické vedení, které zčásti je zapuštěno (!) do malované stěny. A to vše docela zbytečně, neboť je-li snad opravdu třeba lampy v těchto místech umístiti, postačilo by posunutí je o málo níž a byly by zcela mimo plochu nalezené malířské výzdoby v prázdné, nově omítané stěně. V tomto vandalském zacházení s památnými malbami je nový důkaz, jak nelze nikdy doat věřiti smyslu pro uchování památek; věříme, že stalo se tak zde jen z neporozumění, třebaže správa kostela musla vědět, a jakým nákladem byly malby odkrývány a konservovány, což se ovšem nestorvnává s její nešetností, kterou vůči této památce umístěním obrazů i světlem projevila. Dojde k nápravě? Dr. J. Č.

L I T E R A T U R A

ZDENEK WIRTH, PRAHA V OBRAZE PĚTI STOLETÍ.

Vydal J. Štenc, Praha 1932, 66 str. textu, 254 repr., z nich 17 většinou na barevných přílohách, a XXXVIII. str. katalogů rejtivých a reprodukcí.

Oborním darem autorovým byla nedávno obohacena klubovní knihovna o dílo, jež v mnohém ohledu náleží k nejzá-nejším v naší literatuře památkářské i umělecko-historické. Kniha Wirthova nejen poučuje o vzhledu našeho hlavního města v jednotlivých obdobích jeho minulosti, počínaje dobou vladislavskou a o uměleckém chápání obrazu Prahy od této doby až do přítomnosti, nýbrž budí i lásku k staré Praze, volá po srovnání, jak se zde jednotlivé období vyrovnávala se stavem, který zanechala doba předchozí, a hlavně, jak se zde k odkazu našich předků zachoval dnešek. Toto jsou již jen důsledky velké práce Wirthovy, jež by vyvolaly celou samostatnou kapitolu, které však sotva byly čísti autorovým při výběru obrazového materiálu knihy, jen čísti autorovými a dlouholeté sběratelské činnosti v oboru ikonografie staré Prahy.

Tento výběr, skutečně účelný a zdařilý, sleduje dvojitý úkol: chce poučiti, jak různé umělecké období pojímala obraz Prahy jako předmět malířský, i ukázati čtenáři povolnou její proměnu z města pozdně gotického do renesančního, barokního i moderního. V ne-dlouhé, avšak obsázné a v naší odborné literatuře skutečně až dosud jedinečné studii, která jest obrazové části předelána, vyznává autor jako historik umění širokého rozhledu, studující obraz Prahy výhradně jako projev uměleckého chápání veduty v jednotlivých slobových obdobích u nás. Práce Wirthova ukazuje opět jeho vrozený smysl pro přitný metodický postup, jeho ab-

solutní ovládnutí materiálu i jeho obratnou, při tom však přesnou formu vyjadřovací. Na podkladě vývoje evropského umění hodno-ceny jsou zde jednotlivé pražské veduty (pohledy na Prahu) a určována jejich umělecko-historická hodnota.

Výsledky, jichž se autor touto cestou dobral, jsou skutečně zajímavé. Počátky pražské veduty dostávají touto cestou ryas skutečné vynikající. Již nejstarší pohled na Prahu z r. 1493, dřevoryt, uveřejněný v Schedelově Kronice světa, vyšlé v Norim-berce, překvapuje i při své náznakovitosti poměrným smyslem pro správné znázornění terénnové situace města a rozvržení jeho hlav-ních budov, viděných z Vyšehradu. Tyto vlastnosti podtrhuje i druhý pohled na Prahu z r. 1562, chovaný dnes v městské knihovně ve Vratslavi, přes to že jeho stredo-věký charakter se v uvážení doby jeho vzniku stává zaozřelým. Náhradou jest přesné znázornění města, usilující podobně podati i jednotlivé detaily.

Skutečný rozkvět pražské veduty přichází však teprve v době rudolfínské. Díky tehdejšímu vynikajícímu umělcům, Willenbergovi, Vslckenborchovi, Hoefnagelovi a hlavně Booscheovi povznáš se pražská veduta na úroveň světovou. Prospekt Booscheův, vydaný Jilijm Sadelem r. 1606, jest nejnámětším a také nejdokona-lejším starým celkovým pohledem na Prahu vůbec, třebaš cizí původ autorův, stejně jako je tomu i u ostatních výše jmenova-ných, ubírá mu v detailu leckdy na objektivitu. Vrchol v zobra-zování Prahy a jejích částí znamená pak dílo českého umělce Václava Hollara. Jeho rozmanité pohledy na Prahu jsou jistě uměleky nejhodnotnější ze všech, které byly kdy v tomto obzoru vytvořeny. Jsou to skutečné výseky z přírody, dokonalé svou formou, pravdivé svým obsahem, kreslené s láskou k objektu

a věsné články starší, kde badatel se opírá o věcnost a vědu, neboť ctivost novějších pojednání je památkám nebezpečná, neboť jí lze užití též proti památkám. Dr. V. Hrudka.

Wilhelm Ewald: DIE RHEINISCHEN SCHÜTZENGESSELLSCHAFTEN. Zeitschrift des Rhein. Vereins für Denkmalpflege und Heimatschutz, 26, 1933, sešit 1.

Jedním z velmi zajímavých kulturně historických momentů v životě středověkých měst a jich obyvatel je organizace střelecká a její slavnosti, jež obral si W. Ewald za téma své studie. Střelecké družiny měst německých měly přirozeně větší význam v životě městském i politickém a vojenském vůbec, než podobné organizace podle německého vzoru v našich zemích založené. Zejména velká a bohatá města porýnská byla příznivou půdou pro tento druh měšťanské zábavy; a nejen zábavy, neboť střelecká společnost měšťanská měla zejména v těchto více či méně samostatných městech i velký význam vojenský, atávající se dobrovolnou školou střeleckého výcviku potřebného k ubránění města v bouřlivé době vládní. V tom je také důvod, proč i vrchnosti většinou nejen dovolovaly, nýbrž i rády podporovaly tuto kratochvíli svých měšťanů.

V českých městech došlo jistě záhy k organizování podobných společností, máme i zprávy o jejich výročních závodech, střílení ku ptáku, v Praze, Kutné Hoře atd., přece však zůstalo u nás po těchto bratřevých památkách hmotných i zpráv psaných velmi skromně. Právě proto má pro nás kulturní historiky velkou cenu i tato německá kniha, neboť ukáže nám zřetelně, jak vypadal cíl vůle u nás přirozeně nepochopený, a pomáhá nám utvořit si obraz o životě střeleckých společností v našich městech. Ze nemáme mnoho archivních památek tohoto rázu, nesmí nás přelapovat, neboť stejně Ewald hned na počátku své knihy si stěžuje na nedostatky podobných písemností v Porýní. Přes to ovšem vidíme, pročtáme-li jeho dílo, že podařilo se mu sledovat řadu psaných i tiskných památek z různých měst, takže tyto navzájem se doplňují v dokonalý obraz života ve střeleckých bratřevých německých.

Dobu, kdy vznikly střelecké organizace německých měst, Ewald neudává, neboť jejich stáří, pokud jsou zachovány, jsou zejména mladší původu, t. j. jsou to jenom obnovené řády starého bratřevstva. Jistě však je, že po celé XIV. a již v XIII. století existovaly ve větších městech porýnských střelecké společnosti. Původ jich tkví, podle názoru autora, právě ve vojenské potřebě, ve vojenské organizaci jakési měšťanské milice, třebaže tento ráz utupoval časem do pozadí a vítězila zábavná stránka střeleckého výcviku. Proto ve velkých městech, která byla vojensky organizována v několika čtvrtích, došlo také ke zřízení několika střeleckých bratřev zcela samostatně vedle sebe vztupujících (Kalkar, Kleve, Düsseldorf). Sama organizace společenská, o níž mnoho poví nám statuty otiskněné v příloze Ewaldovy knihy, blíží se velice řemeslným pořádkům, které byly jistě i tomuto bratřevu vzorem; vidíme tu právě tak vedle speciální činnosti ve vlastním oboru i úkoly náboženské a mravní, ukládané členům společnosti, vidíme i podobný ráz památek střeleckých s cechovními, at jde o praporec, sochy a oltáře, či truhly a v nich uložené statuty, knihy členů bratřevstva nebo finančního hospodářství. Co se formám obyčejně řemeslné organizace vymyká, je závod střelecký, jehož vítěz stává se králem, hlavou svého bratřevstva a nositelem jeho odznaků, a pak vlastní střelecký dům, jakého české řemeslné obyčejně neměl. Tento je ovšem nutným předpokladem pro výcvik ve střelbě, který vyžadoval i ohrazenou prostorou pro pořízení řádné střelnice. Takovému střeleckému domu nalézáme na starých obrazech porýnských měst a některé z nich, dosud zachované, plní stále svůj úkol. Porýnské střelecké družiny, sídlící ve městech těšících se vždy velké samostatnosti, neztratily totiž svého významu a trvaly nerušené až do konce XVIII. věku, kdy byly na čas rozpuštěny francouzskou mocí. Avšak ani to nedovedlo je potlačiti zcela; po odchodu Francouzů byla většina jich obnovena a udržela se tak, třeba ve formě značně změněné, až do dnešní doby. Dosud konají se střelecké závody, které ovšem nejsou již ani stínem někdejších slavností, jak o nich máme zprávy z XV. a XVI. století, a dosud vítěz stává se králem. Méně příznivý byl

osud náboženské funkce středověkých bratřev, spojených většinou velmi volně a vlastní organizací střeleckou; byla to někdy vlastně dvě bratřeva spojená: vlastní střelecké a kostelní. Někdy dokonce se oddělilo kostelní bratřevto od zbrojné jednoty a stalo se zvláštní paralelní organizací. Proto bylo možno, že během XVII. a XVIII. věku, kdy i vlastní střelecké společnosti značně upadaly, stav kostelních zhoršil se ještě větší měrou.

Neznámější ze slavností, které střelecká bratřeva pořádala, je ovšem t. zv. střílení ku ptáku. Avšak není to jediná slavnost, ani není tím vyčerpána činnost jednoty, třeba je to v životě bratřeva chvíle nejdůležitější. Střílení ku ptáku opakovalo se každoročně, nahrazující vlastně volbu hlavy celého bratřeva, kterouž stával se vítěz této střelby, střelecký král; proto v německých městech zvala se tato slavnost obvykle »Königschießens«. Závod, který byl středem této slavnosti a cestou k získání hodnosti krále, trval obyčejně velmi dlouho, neboť nebylo snadno sestřeliti dřevěného ptáka umístěného na vysoké žerdi, často ještě na vrcholu stromu připevněné. A nestálo zasáhnutí jej a uraziti křídlo; bylo naopak nutno sestřeliti jeho trup, aby šťastný střelec mohl býti dekorován královskou korunou a velkým řetězem, případně i žezlem, kterážto insignie pak nesl při všech slavnostech v též rocc, aby je za rok, po příští střelbě královské, odevzdal buď novému králi či podržel u sebe, byli-li opět vítězem. Vedle této podty byly ovšem někdy i odměny hmotné, jaké byly hlavně při ostatních slavnostech střeleckých, zejména při velkých závodech, přístupných i dalekému okolí, které byly čas od času pořádaný v porýnských městech. Zachovaly se o nich zápisy i záznamy o střelbě jednotlivých účastníků, jichž bývalo v době rozkvětu střeleckých organizací i několik set. Takový závod nebyl ovšem skončen v jediném dni, zejména v dobách mladších, kdy se střelilo jednak podle starého způsobu kuší, jednak už také puškou, a proto zvláštní výbor připravoval již dlouho před slavností velkou střelnici, zvláštními lity zval střelee zvonůch i vzdálených měst a rozděloval funkce. Po ukončení závodu, při nichž pro ukvácní chvíle se dohře dávalo zábavním podnikům všeho druhu, rozdělil opět výbor řadu cen ve střelbě. Doplněkem byla někdy ještě velká loterie, která sloužila vlastně jen jako pomůcka ke krytí ohromných výdajů slavností, jež snad právě pro tento velký náklad začaly záhy ztráceti význam; to dlo se však až v XVII. století, kdy celá organizace střelecká značně upadala.

Tento úpadek a jakousi ztrnulost spojenou se ztrátou vkusu pozorujeme i v památkách střeleckých. Ewald uvádí jich celou řadu z porýnských měst, a to nejruznějšího stáří, takže i o vývoj odznaků a insignií královských, které tvoří největší část těchto uchovaných předmětů, můžeme si učiniti pěkný obraz. Jde tu především o královské řetězy nesoucí původně jen nápranří štíty, nejčastěji s podobou svátce, patrona společnosti. Nalezeme mezi nimi zlatnické práce různých období, avšak řada jich hlásí se až do doby gotické, do XV. a XVI. století. Vedle nápranřích štítů bývají na řetězech zavěšeny figurky ptáčí, obyčejně papouška, zhotovené rovněž ze stříbra, které připomínají střelbu ku ptáku, při níž král, který je držitelem řetězu, zvítil. Konečně doplněkem těchto řetězů jsou ještě t. zv. královské štítky (Königschild), totiž stříbrné desky štítovitě formy, na nichž býval znak či rodinná značka králova, později ozdoby různého druhu nebo i obrázek znázorňující střelbu ku ptáku a letopočet se jménem krále-dárce. Věnování těchto štítků stalo se pravidelným obyčejem teprve v XVII. století a dlouho se udrželo, takže mnohé řetězy nesou dnes velký počet štítků, třebaže časem byly některé zničeny nebo i rozlitý, když bylo potřeby peněz. V porýnských městech zachovalo se mnoho těchto střeleckých památek, které poskytl by mnoho zajímavého nejen jako pozůstatky starých střelců, nýbrž i jako práce zlatnické a rytecké. Kniha Ewaldova umožňuje nám poznati mnohé z těchto cenných a vzácných starožitností svojí bohatou výpravou obrazovou, provedenou v bezvadné reprodukci, a právě tato část je velmi důležitá i pro nás, neboť i v našich zemích zachovaly se ojediněle některé památky tohoto druhu a je třeba poznati je a nedati jim zaniknouti; k poznání jich, jejich smyslu i historie je nám kniha Ewaldova nejlepší pomůckou. Dr. Jiří Carck.

uvážení všech eventualit. Věc byla však ještě zkomplikována, když prohlášením adaptace za přístavbu stala se otázkou po výtce regulační a hrozilo nebezpečí, že bude nutno dožít se zastaralé regulační plánu, žádající okosení všech rohů náměstí. Záležitost vyřešila se na čas sama, když záložna upustila od zamýšlené přestavby. Tento případ zdával však podnět, aby se uvažovalo o vhodnějším rozluštění vyústění ulic do náměstí, než jaké předpisuje platný regulační plán.

Jiným regulačním problémem, kterým se Klub zabýval, jest projektovaná úprava řečiště Mláže v městě. Projekt není dosud schválen a lze doufat, že návrhy k němu učiněné budou vzaty v úvahu.

S ouadem jednoho úseku městských sadů u Besedy, obkličujících vnitřní město, který je vážnou překážkou v dopravě, bude nutno se již smířiti. Úsek tento, zachovávající tvar starého ravelínu, bude přečat vozovkou, takže jeho půdorysný útvar v jakémsi negativu zůstane uchován jen v uliční frontě domu.

Pokud jde o jednotlivé objekty, věnována byla pozornost řadě přestaveb a adaptací, z nichž na prvním místě dlužno jmenovati známý sgrafitovaný renesanční dům Kneisřův. Jeho opravu a adaptace, jejíž ukončení spadá už do ubohé minulosti, provedeny podle pokynů Státního památkového úřadu celkem uspokojivě; vzkná tato stavebelská památka jest opět na nějaký čas zachráněna.

Velmi příznivě se stanoviska ochrany památek byla provedena také adaptace domu ministerské rady Čermáka na náměstí. Dům pochází z jšdye z 1. pololetí 16. století a zachoval si v hrubých rysech svoje původní dispozici a mnoho pozdně gotického detailu. Adaptace dala se ve stálém srozumění a odborníky a příkladnou pietou.

Také v případě adaptace domu Dubských v Hrozenové ulici, na místě polhedeové velmi důležitém, získána se stavebníkem příznivá dohoda. Charakteristické zvalbování štítu, které mělo zmizeti, bude podloženo a fasádě, která snad mohla by pod omítkou obshavovati sgrafita nebo malby, bude věnována náležitá pozornost.

I při projednávání přestavby domu p. Lukešova na náměstí se podařilo sice docílit některých ústupků, celkem však tento případ znamená minus.

Další přestavba domu na náměstí (hřř Lukschů) je teprve ve stadiu povolování. Žádáno zde, aby ze staré budovy zachováno bylo alespoň původní renesanční loubi a přizemní nádvorní trakt.

Klub zabýval se také podnětem přírodovědecké sekce Vlastivědné společnosti jihočeské, zříditi na nově nasápaném ostrohu při soutoku Vltavy s Malší botanickou zahradu. Na ostrohu stojí budova Lidové hvězdárny, proti jejímuž zbudování na tomto místě Klub svého času protestoval. Ke zřízení botanické zahrady se Klub nestaví odmítavě (ač jí také zde nevdít) a uváze, by to místo mohlo býti jinou úpravou pokaženo ještě více.

V poslední době obrátil Klub svoji pozornost k nutnosti opravy Schöpfovy fresky v zasedací síni radniční a chiroscur na průčelí této budovy. Freska bude potřebovati vyčištění a zabezpečení, chiroscura zabezpečení před hrozící úplnou zkázou. V minulém období pokračovalo se také v systematickém fotografování místních stavebních památek, které provádí na náklad Klubu odb. uř. Bednář. V přítomné době se provádí akce k získání nových členů. Činnost spolková má býti oživena a prohloubena v intencích, naznačených na počátku této zprávy.

*

Po zprávách odborů přednesl jednatelem za nepřítomného dra V. Hrudku zprávu o vycházkách, pořádaných v r. 1932, a dále zprávu knihovni a archivni.

V minulém období konány byly tyto vycházky:

17. dubna do kostela sv. Jana na Prádle; výklad dr. Merhout.
1. května do Valdýnského paláce; výklad dr. Poche.
8. května do královské zahrady a mřčovny; výklad dr. Denkstein.
15. května do kostela sv. Václava na Proseku; výklad arch. Thoř. dr. Denkstein.
22. května do kostela sv. Vorskly; výklad dr. Denkstein.
29. května do Kyjí.
5. řervna do Petrovic u Hostivaře; výklad dr. Hrudka.
18. zářii do Pořii n. Sáz.; výklad dr. Hrudka.
25. zářii do Liblic; výklad dr. Hrudka.
9. řijna do Dobřichovic; výklad dr. Hrudka.
16. řijna do Černínáckého paláce; výklad dr. Wirth.
23. řijna do Lobkovického paláce; výklad dr. Hrudka.
30. řijna do řpanělského sálu; výklad dr. Hrudka.
6. listopadu k Mlhosrdným bratrům; výklad dr. Hrudka.

13. listopadu do kostela sv. Vojtěcha; výklad dr. Hrudka.
20. listopadu do aněmovny; výklad dr. Hrudka.
27. listopadu do kostela sv. Karla Bor.; výklad dr. Hrudka.
4. prosince do kostela sv. Vojtěcha; výklad dr. Hrudka.
11. prosince do kostela na Karlově; výklad dr. Hrudka.
8. ledna do Karolina; výklad dr. Hrudka.
15. ledna do kostela maltězského; výklad dr. Poche.
22. ledna do podzemí na III. nádvořii hradním; výklad dr. Münzerová.
29. ledna do Lobkovického paláce na Hradčanech; výklad dr. Hrudka.
5. února do Purkrabství a Daliborky; výklad dr. Hrudka.
19. února do kostela sv. Jakuba; výklad dr. Poche.
26. února do kláštera bl. Aněžky; výklad dr. Hrudka.
5. března ke křřivovníkům; výklad dr. Poche.
12. března do kostela Týnáckého; výklad dr. Hrudka.
19. března do kostela sv. Haštala; výklad dr. Poche.
26. března do kostela sv. Petra na Pořii; výklad dr. Poche.
2. dubna do kostela sv. Štěpána; výklad dr. Hrudka.

Zpráva knihovni za rok 1932.

Knihovna byla v uplynulém roce reorganiována, při čemž provedena byla její revize. Časopisy byly pečlivě rozdřleny a spojeny podle ročníků v jednotlivé konvoluty. Pořizen nový, účelný listkový katalog, řimž dosaženo bylo přehlednosti a snazší manipulace. Cetná svazky, hlavně časopisy, byly svázány. Předčkovati sluší na tomto místě řeknřm řefovi řru Wřirthovi za věnování jeho řila: »Praha v obraze při stoteřii, Památkovému řboru hl. m. Prahy za nový svazek »Zprávy, řru Z. Münzerové za věnování knihy o staronové synagoge a řed. S. Rektoryřovi za Knihu o Praze III. Časopisy vymřřdňované za »Věstník« nebo kupované jsou tytž jako v roce minulém:

»Věstník svazu řěl. městě,	»Casopis řěl. turistůk.
»Věstník Masarykovy ligy,	»Style,
»Stavba měst a obcí venkovské,	»Plzeňsko,
»Věstník hl. města Prahy,	»Glasnik musejskega družstva za Slovenjoc (Lublaň),
»Věstník technického musea,	»Věstník pro reformu bytovous,
»Věstník Komenaký,	»Nachrichten-Blatt für rheinische Denkmalspflege.
»Casopis řpol. přátel star. řěl.s,	

Zpráva archivni za rok 1932.

V minulém roce bylo dokončeno uspořádaní archivu řim, že ořiřteny, srovnány a znovu uskladněny řtočky, k nimž pořizen listkový katalog. Podobný katalog byl proveden i pro diapositivni a fotografické řesky, náležajici se v majetku knihovni. Archiv fotografický byl rozmořen zakoupením 9 zvřtřenii fotografii modelu Prahy, pořizených při vystavení modelu v zasedací síni klubovni.

Zprávy o řinnosti Klubu v r. 1932 uzavřii pokladník, ředitel Al. Čarek:

Zpráva pokladni za rok 1932.

Přijem:	Kř	Vydání:	Kř
Hotovost	86.184.23	Věstník Klubu	1.211.05
Přispřvky členů	4.524.25	Personál	5.164.—
Subvence	21.000.—	Byt	2.406.35
Úroky ze vkladů	3.476.46	Čitárna	156.—
Vřnos vycházek	2.537.—	Knihovna	373.50
Sklad knih	50.—	Pořtovné	407.60
		Kancelář	1.240.45
		Telefon	770.—
		Dané	282.40
		Model Malé strany	39.762.35
		Přispřvky spolřkům	20.—
		Dary	1.594.45
		Provise inkasni	792.—
		Pojiatky	102.10
		Různá vydání	885.—
		Hotovost 31. XII. 1932	62.604.69
	117.771.94		117.771.94

Stav fondů 31. prosince 1932.

Fond Marie Hamerníkové	Kč	993.59
Fond Em. Tonnera	Kč	900.23
Fond Emmy Destinové	Kč	903.34
Fond publikační	Kč	6.500.64
Fond konservační	Kč	11.118.72
Fond agitační	Kč	774.—

21.190.52

Jmenný Klubu za Starou Prahu k 31. prosinci 1932.

Fondy	Kč	21.190.52
6% stát. dopravní půjčka	Kč	2.000.—
Zařízení Klubu	Kč	800.—
Negativy od fy Koppe	Kč	9.965.—
Hotovost 31. XII. 1932	Kč	62.604.69
Celkem	Kč	96.560.21

Po schválení zprávy pokladní přikročeno k volbám, jež provedeny byly aklamací. Zvoleni:

- Předseda: Emmler Jan, PhDr., vlád. rada.
 I. místopředseda: Hübschmann Boh., arch.
 II. místopředseda: Dvořák Jan, min. rada.
 Členové domácí rady: Almer Jan, inž. arch., vrch. stav. rada, Birnbaum V., PhDr., univ. prof., Čarek Alois, řed., Čarek Jiří, PhDr., Guth Karel, PhDr., řed. hist.-uměl. sb. Nár. musea, Hlubinka Rudolf, vrch. mag. rada, Hruška Václav, PhDr., kate-

cheta v. v., Hruška Em., inž. arch., Hula Josef, JUDr., advokát, Kubiček Alois, inž. arch., vrch. odb. rada, Mannsbarth Jan, inž. arch., Merhout Cyril, vrch. odb. rada, Mólzer Eustach, inž., min. rada, Pecánek Karel, arch. rada osvětové služby, Piffel Alfred, inž., Pochoš Em., PhDr., Rouček Rudolf, PhC., Sokol Jan, inž. arch., Švoboda Stanislav, PhC., Vaněček Jaroslav, inž., vrch. stav. rada, Wagner Václav, PhDr., vrch. komisař osvět. služby, Wirth Zdeněk, PhDr., sekční šéf min. škol.

Revisioři účtů: Bernreiter František, vrch. insp. zem. výboru, Hornov L., MUDr., odbor. lékař, Sechert Jindřich, arch., kpt.

Poté předseda děkuje všem členům domácí rady a předává funkci svému nástupci. Nový předseda, poděkovav odstoupivšímu, nastínil několika větami další úkoly Klubu a předává slovo sekci. šéfovi dru Wirthovi, který promluvil o vývoji ikonografie města Prahy, čímž schůze zakončena.

Z P R Á V Y Z R E D A K C E

Redakce považuje za svoji povinnost omluviti se členstvu za velké opoždění »Věstníku«. Stalo se tak proto, že pán, kterému bylo po odchodu dra E. Pochoše z redakce redigování časopisu svěřeno, byl nucen opustiti záhy Prahu a nemohl vše zaříditi. Není tedy tak velké zpoždění »Věstníku« vinou dnešní redakce, jež vjala se časopisu teprve na podzim a doufá, že bude jej moci pro přítě vydávati pravidelněji než se dalo v poslední době.

Novinová sazba povolena výnosem ředitelství pošt a telegrafů č. 68.822/VII.—1931.

OBSAH ČÍSLA 1.—4.: B. Hübschmann: Model Malé strany a Hradčan. — R. Hlubinka: Výzkum zbytků benediktinského kláštera na Ostrově u Davle. — J. Almer a J. Füssal: Opravy kostela sv. Vojtěcha. — B. Hübschmann: Jelení příkop. — Podivný osud barokní sady. — J. Šámal: Kostel sv. Jana Křtitele v Pařeticích u Blatné. — V. Denkstein: Oprava klášterního kostela v Čes. Budějovicích. — J. Čarek: Zapomenuté památky. — J. Almer: Úprava Karolina. — F. Navrátil: K odstranění kašny sv. Jana Nepomuckého v Počátkách. — Zprávy z venkova: Z českých muzeí. »Pěče o zachování maleb kondrackých. — Literatura. — Zprávy z Klubu: Výroční valná hromada. — Z redakce.

Odpovědný redaktor Dr. Jiří Čarek, Praha II., Melounova 5. — Redakční rada: A. Čarek, R. Hlubinka, V. Wagner, Zd. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otištění článků pouze s udáním pramene dovoleno. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafic dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova ul. Do roka vychází šest čísel Věstníku.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

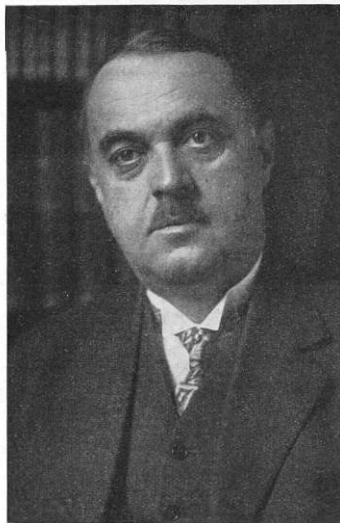
ROČNÍK XVII.

V PRAZE, V ČERVNU 1934.

ČÍSLO 5—6.

24. II. 1876 — 18. IV. 1934.

7. I. 1877 — 30. V. 1934.

PROF. DR. ALBÍN STOCKÝ.

Celá řada jednotlivců při vstupu do života ocítá se v pracovním prostředí, které jejich nadání a zálibě nesvědčí. Děje se tak buď náhodou, nebo vlivem různých vnějších okolností, nebo konečně proto, že smysl pro určitý obor práce probouzí se někdy v jednotlivci poněkud později. Silný, opravdový talent, který zjistí, že ocitl se na nesprávné životní dráze, zasadí se všemi silami, aby směr této cesty změnil a aby se mohl věnovati té činnosti, o níž cítí, že jest pro něho určena. Případy podobné jsou všeobecně známy zvláště z kruhů vynikajících umělců, o nichž se často dovídáme, že původní jejich povolání od činnosti umělecké bylo značně vzdáleno.

Prof. dr. Albín Stocký byl typickým případem takového silného a zdravého talentu, který změnil svoji započatou pracovní dráhu, aby se mohl oddati činnosti, k níž ho celé srdce táhlo — totiž vědeckému badání. Do života vstupoval jako inženýr chemie; brzy však projevil mocnou lásku k historickému badání a zvláště k badání o pravěku. Této lásce ku vědě obětoval i hmotné úspěchy a spokojil se i s menším hmot-

ným zaopatřením, jen aby se mohl věnovati své oblíbené vědě, v níž v době velmi krátké opatřil si mimořádné znalosti. Prvého uznání dostalo se mu před světovou válkou, když byl povolán po smrti prof. Píče za ředitele prehistorických sbírek dnešního Národního musea. V tomto novém, jeho zálibě i nadání přiměřeném zaměstnání, uplatnil se Stocký tak, že sbírky, jím nové a organicky podle nejnovějších výsledků badání uspořádané a novými výkopy v mezerách doplněné, staly se záhy předmětem horlivého studia cizích badatelů. Skoro současně vstoupil Stocký na universitu, aby se mohl připravit na eventuální činnost universitního učitele. Světová válka, již se Stocký jako rezervní důstojník účastnil, přerušila sice na čas jeho intenzivní vědeckou činnost, ale na druhé straně poskytla mu možnost ke studiu musejních sbírek v Dalmacii a Bosně. Na vojně, vzdálen našeho prehistorického materiálu a nemaje po ruce odborné literatury, sepsal svoji skvělou »Studii o českém neolitu«, která vřadila český neolit do rámce pravěkého vývoje celé Evropy a stala se základem veškerého dalšího studia o době kamenné. Po

válce v roce 1920 zahájil Stocký již jako doktor filosofie svoji činnost na české universitě v Praze zprvu jako docent, později profesor prehistorie a etnografie a ředitel ústavu pro čl. archeologii. V této době započal své hlavní životní dílo »Pravěk země České«, jež mělo v několika dílech obsáhnouti vývojový obraz českého pravěku až do doby historické. Z díla vyšel jen díl I., věnovaný době kamenné. Tato kniha zjednála Alb. Stockému světové uznání a od jejího vyjití byl v cizině uznávanou vědeckou autoritou. Bohužel nedočkal se zesnulý vyjití druhého dílu, jenž obírá se dobou bronzovou; dílo je téměř hotovo, ale přec nedospělo k vydání. Vedle tohoto hlavního díla pracoval Stocký i na jiných pracích. Tak vydal pro naše pracovníky (u Stence) tři svazky: Čechy v době kamenné, v době bronzové a v době železné, vybavené bohatým obrázkovým materiálem. Řada pojednání a studií z oboru pravěku i období příbuzných jest nescetná.

Do další jeho činnosti spadá založení Společnosti čl. prehistoriků, vytvoření Svazu musej, redigování Památek archeologických, účast na vykopávkách na Vyšehradě, na pražském hradě, na Stradonicích a j., jakož i navazování styků se zahraničními badateli na vědeckých cestách a sjezdech. Od roku 1933 byl předsedou Archeologické komise České akademie.

Hlavní zřetel mimo odborné práce obracel Stocký

ke své učitelské činnosti na universitě a k výchově příštích pracovníků v oboru pravěku. Zákům svým a příštím pracovníkům v prehistorii podával nejen celý rozsah nejnovějších poznatků vědy, ale především vštěpoval jim zásady přesné vědecké metody. Tak vycházel z jeho seminářů dobře vyškolení odborníci, a to nejen Češi, ale i Ukrajinci, kteří již nyní uplatňují jeho metody v ukrajinské prehistorii.

Zesnulý byl nejen vědeckou autoritou světového významu, ale i přímým a uvědoměným Čechem a člověkem šlechetného a dobrého srdce. O jeho duševní ušlechtilosti svědčí na př. okolnost, že rok co rok ve výročí úmrtí J. L. Piče navštěvoval jeho hrob a kladl na něj kyticí čerstvých květů. Vzácnou dobrotu jeho srdce pocítili nejlépe jeho žáci, jimž byl nejen dobrým učitelem, ale i přítelem a často opravdovým otcem.

Klub za Starou Prahu ztrácí v zesnulém člena domácí rady, který se vždy stavěl za zásady ochrany památek, houževnatě je uplatňoval, a který se vždy snažil podporovati intence a ideje Klubu. Jeho láska k památkám — nejen z oboru prehistorie — byla základem veškeré jeho činnosti a proto jeho nenadálý odchod tak bolestně se dotkl všech, kdož stejně s ním cítili. Jeho lásky a práce bude v Klubu za Starou Prahu vždy věčně vzpomínáno. A. Č.

PROF. DR. VOJTĚCH BIRNBAUM.

Dne 30. května t. r. zemřel náhle dlouholetý člen domácí rady Klubu a jeho několikanásobný předseda dr. Vojtěch Birnbaum, profesor dějin umění na Karlově universitě v Praze. Prof. Birnbaum náležel jistě k nejradikálnějším zastáncům ochrany památek u nás nejen teoreticky, ale i prakticky. Jeho důslednost v tomto směru neznala mezi ani překážek, ona vyvěrala z celé podstaty Birnbaumova životního smyslu a jeho skoro výhradního zájmu. Jeho pohodlný životní úděl, neznačící trudů toboť světa, do něhož nezasáhla rušivě ani povinnost vojenská za světové války, soustředil se vzácným způsobem do kolejí vědeckého badání uměleckohistorického, jež bylo živelnou láskou Birnbaumovou, která vyplňovala cele jeho denní program a pro niž zapomínal na jiné stránky vezdejšího moderního života.

Ochrana památek byla nerozlučnou složkou jeho vědecké disciplíny. Birnbaumovo školení na vídeňské universitě u Wickhoffa a Riegla stvořilo také jeho poměr k památkám, především stavitelským, které se staly vlastním předmětem jeho badání.

Analytická metoda vědecké práce v oboru dějin umění, již vynikala »vídeňská škola«, nutila »přistupovat k památkám samým«, rozebírat je kámen za kamenem, takřka je ohmatávat a z tohoto bezprostředního studia vynášet o nich soud. Každá i umělecky nehonosná památka je Birnbaumovi cennou složkou vědeckého materiálu, již nelze přehlížeti, máme-li se dobrati uceleného názoru na vývoj umění. Čím více památek se zachová, bude tento obraz úplnější a určitější. A nebude určitější jen poznání dějin umění. Ze skladu studia co největšího počtu památek dobereme se představy o prostředí, v němž žili naši předkové, z něho pochopíme jejich životní názor a nabudeme jasnějšího pojmu o motivech jejich jednání.

Ovšem nebyly to jen tyto egoistické pohnutky vědeckého pracovníka, zabraného do studia minulosti, jež vedly Birnbauma k nutnosti ochrany památek. Měl pro ni důvody vyšší, podložené filosofií lidskosti člověka 20. století. Viděl v ochraně památek jeden z vrcholů dokonalosti moderní doby, naplněné humanitou a altruismem všeho druhu. Neboť v ní obrací se snaha o blaho bližního, jež povznášá dnešní dobu nad minulost, nikoliv k živým současníkům, nýbrž k našim mrtvým předkům, k jejich dílu a k jejich odkazu.

Z těchto základů praktických a především idealistických byly vystavěny Birnbaumovy názory památkářské. Byly to zásady pevné, nesmlouvavé, neznačící kompromisů ani v maličkostech. Birnbaum hájil zásadně každou památku, třebaž úsilí o její záchranu jevílo se již předem bezvysledným. Bolestně nesl památkovou devastaci Prahy v poválečném stavebním ruchu.

Bedlivě sledoval tu všechny podniky, směřující k porušení památkového nebo estetického vzhledu Prahy, a jako člen domácí rady burcoval ji vytrvale do boje proti jejich uskutečnění, přezíraje ledcky i skutečné potřeby moderního velkoměsta. Neúspěchy, jež z těchto důvodů často provázely jeho ušlechtilé snahy, byly zato tím více vyváženy radostným uspokojením podařilo-li se jinde prosaditi stanovisko památkářské. Zvláště šťastným se cítil, mohl-li činně přiložiti ruku k záchraně některé památky, nebo k jejímu vybavení z nánosu dodatečných adaptací a restaurací a pronikati tak k jejímu původnímu jádru. Jeho činnost v tomto ohledu, směřující především k hlubšímu poznání středověké Prahy, zůstane nejzáslušnějším jeho působením v oboru ochrany památek. Bohužel, náhlá smrt zabránila mu v publikování odkrytých objektů a v ocenění jejich významu pro dějiny české kultury. Zanechal však i v tomto

směru svým žákům i následovníkům cenný odkaz metodického postupu při studiu a konservaci památek architektonických i bohatý fond poznatků technického i slovo- uměleckého rázu.

Rízení restauračních prací v Karolinu bylo jeho posledním podnikem v tomto oboru, podnikem, v němž posilováno bylo Birnbaumovo nadšení pro záchranu

vynikající památky umělecké i jejím významem pro dějiny a kulturu národa.

Bohužel, nelibostný osud ho vyvrval z této ušlechtilé práce a zbavil šik památkářů jednoho z těch, kteří stáli vždy vpředu a nebáli se důsledně a statečně hájit umělecký odkaz našich předků.

Dr. Em. Poche.

VALDŠTEJNSKÝ PALÁC V PRAZE.¹⁾

Palác valdštejnský, který stojí letos v popředí zájmu pražského obecnstva a o kterém vám proto chci říci několik slov, ční vysoko nad průměr pražských památek, protože je první b a r o k n í památkou stavitelskou v Praze, barokní ve své monumentalnosti, ve svých formách i v celé hmotné podstatě. Měli jsme sice již před válkou třicetiletou a před českým obdobím v Praze i na venkově několik staveb, na kterých se ukazují první známky umění barokního, ale tyto zlomky byly izolovány, netvořily systému, takže není možno mluvit o nich jako o skutečných barokních památkách.

Situace, kde dnes valdštejnský palác se rozkládá, byla částí středověkého města, které vzniklo na koloniálním systému v druhé polovině XIII. století vlivem Přemysla Otakara II. Tato situace se detailně sice měnila, ale v základě byla stejná ještě v době, kdy Valdštejn pojal úmysl postaviti na Malé Straně svůj palác.²⁾ Z hlavního náměstí, rozděleného později velikou kolejí jezuitskou a chrámem sv. Mikuláše, ale ve středověku ještě značně prostorově souvislého, protože stály v něm jen drobné stavební jednotky, vedla ulice dnes Tomášská, která se velikým obloukem zahýbala do ulice nyní Valdštejnské a vycházela branou ven. Tento stav je dosud zachován až po dům, na kterém je Tomáškova pamětní deska. Odtud se rozkládá podél valdštejnského paláce dosti veliké náměstí. Toto náměstí je prvním průlomem do Malé Strany, který způsobila barokní doba. Je pochopitelné, známe-li Valdštejnovo sebevědomí, že stavě do úzkého středověkého půdorysu potřeboval pro odstup takového náměstíčka. Do středověké situace, kterou tvořila tato část Malé strany, vpadl tento první zásah barokní velmi energicky. Šlechtic, který měl k tomu dostatečné prostředky a buďoval teprve svou prestiž v Praze, vmlouil se přímo se svým rozsáhlým, kráječím sídlem do hustě zastavěné čtvrti a vložil do něho stavební a zahradní jednotku značně větší rozsahu, výšky a mohutnosti, než tato čtvrt byla dotud zvyklá. To je pak vůbec smysl barokní Prahy, že vnáší monumentální, veliké jednotky do drobné dispozice středověké a že dovede při tom v celku udržeti a zachovati středověký půdorys i tehdy, když drobnými stavebními retušemi a regulacemi obrátí situaje nové hmoty do náměstí a ulic.

Že vznikl valdštejnský palác právě na Malé straně, jest skoro samozřejmé. Souvisí to s vývojem Valdštejnovým a s jeho životními osudy. (To všechno je dobře známo z jubilejní literatury, a každý, kdo se o letošní jubileum zajímá, ví také, jaký byl postup politického

a vojenského arrivisty Valdštejna a jaký byl jeho závratný vývoj od roku 1620 do jeho smrti.) Když byl Valdštejn jmenován roku 1621 vojenským velitelem Prahy, usadil se v Praze v paláci Smiřických, kterého nabyl dědičtím, ale poznal záhy, že tato budova, která tvořila tehdy pouze třetinu dnešního velkého paláce »U Montágu«, nestačí pro jeho hosty a dvůr, který se v této době už začal tvořiti. Pojal ihned myšlenku vystavěti si vlastní palác na jiném místě a sáhl na toto místo, kde to jeho styky určovaly. Byl sešvagřen s Ad. E. Trčkou, jehož matka Marie Magdalena vlastnila v této části Malé strany neobyčejně veliké pozemky, které jako dobrá hospodyně dovedla získati a sloučiti. Zde bylo tedy místo, o které bylo možno se opřít. Všechna ostatní plocha, již Valdštejn ve své velkorysosti ještě k tomu připojil, patřila jednak drobným lidem, jednak různým šlechticům a církevnímu řádu, který nedaleko u sv. Tomáše měl své sídlo. Valdštejn nebyl slaboch, který by ustupoval před překážkami. Naopak byl bryskní, až násilný, a osvědčil tyto vlastnosti i v organisaci svého staveniště. Lámal všechny odpor, až se dostal do boje i s představeným kláštera u sv. Tomáše. Nezapltil sice až do své smrti všech pozemků, které si přivlastnil, a někteří jich majitelé se přihlásili po jeho smrti k pozůstatosti se svými požadavky, ale přes to okamžitě všechno zboural, co na staveništi stálo — byly tam vápenice, domy, zahrady — a začal stavěti v roce 1623 svůj zámek. Jediné, co bylo snad ze staveb zachováno, je dům Trčkovský.³⁾

Stavba vévodské residence byla, což u Valdštejna nepřekvapuje, překotná. Valdštejn měl k tomu dosti peněz. Právě tehdy dobyl Meklenburka, odkudž mu plynuly veliké renty, vévodství frýdlantské bylo také v dobré situaci, takže mohl stavěti bez přerušení a bez krísi.

Stavba paláce byla do smrti pána hotova nejenom stavebně, nýbrž i s celým zařízením.⁴⁾ Začalo se stavěti asi r. 1623, a ačkoliv byla stavba přerušena na čas pro mor v létě 1625, byla přece zhruba (v reálné stavbě) hotova v roce 1626. S reálnou stavbou prováděly se i ostatní práce souběžně. Slysíme-li, že již roku 1626 Adriaen de Vries referuje knížeti o sochách do zahrady, poznáváme, jak hned od počátku všechny práce, nejenom stavební, nýbrž i dekoráční, sochařské a malíř-

¹⁾ Když byl zámek r. 1917 ve válce opravován, objevila se veliká spára v průčelí a také stavební situace v pravé polovině paláce jest jiná nežli v levé. Z objevu Merhoutova o domě Trčkovském a jeho správného situování — byly dokonce zjištěny rozměry domu — je možno uvažovati, že veliký dům Trčkovský byl asi pojat do paláce Valdštejnova a že svými obvodovými zdmi dosud v něm zřetelně stojí.

²⁾ Je to viděti z inventáře, který byl sepsán po smrti Valdštejnově a který obsahuje neobyčejně bohatství, které se ve Valdštejnových zámcích, hlavně v Praze a v Jičíně, nahromadilo. Ukazuje na dokonale zařízené komnat a na vysoký jeho komfort.

¹⁾ Předneseno na valné schůzi Klubu na staroměstské radnici v Praze 29. dubna 1934. (Podle stenogr. záznamu O. Chyby a Vl. Pacáka.)

²⁾ Všechno to podrobně vylíčil C. Merhout ve výborném článku, jenž vyšel s dokumentárním plánem v ČSPSČ., XLII. (1934).

ské, byly objednány a uspišňovány, aby v pravý čas bylo vše hotovo. Roku 1627 je hotova loggie a zhruba celá zahrada, roku 1629 jsou datovány štuky v loggii. V této době se přistupuje také k rozšíření stavebního programu, k výstavbě podkroví; tehdy teprve vznikly asi kamenné vikýře paláce v takovém počtu. Kolem roku 1629 máme již také zmínku o prvních pracích truhlářských, zámečnických a o práci štukatérské v interieurech paláce. Roku 1630 se všechny tyto práce dodělávají, malují a štukují se stropy — sál byl již hotov — a dokončuje se zahrada. Z té doby máme zajímavý dopis Valdštejnův, který ukazuje metodu, jakou řídil své stavby, jeho všestrannost a orientovanost, i fantasii stavebníka, který jí i v poli, co se v Praze děje a doveđe si živě představit stavební dílo.³⁾

Když Valdštejn zemřel, práce se i v Praze okamžitě zastavily. Od té doby zůstal zámek stavebně skoro beze změny. Ovšem zařízené bylo hned zdemčováno, protože Valdštejnova vdova měla od císaře dovoleno vybrati si majetek, o kterém dokáže, že jí patřil, a vyvezla ze zámku mnoho nábytku. Ale záhy potom stihl valdštejnspadlý palác zlý osud. Bylo to r. 1648, kdy Švédové pře-padli Malou stranu a jejich vojsku na dva dny dána Malá strana v plen, jak bylo při tehdejších námezdním vojsku zvykem. Švédové vyplenili tehdy na Malé straně kdejaký palác a ovšem také Valdštejnův. Na mnoha desítkách vozů odvezli zařízení, nábytek, obrazy, čalouny. Čalouny dosud visí v Skoklosteru v Stokholmu a plastiky Vriesovy, které odmontovaly v zahradě, jsou dosud velikou ozdobou zámeckého parku v Drontingholmu.

Že se pražský palác od XVII. století udržel pak stavebně beze změny, má hlavně politické příčiny. Rodina Valdštejnova, která trpěla za čin svého člena, žila v ústraní, jsoům ignorována i části české šlechty, císaři věrně. Následkem toho pražský palác nebyl podle změn dobového vkusu upravován, málo se v něm v XVII. a XVIII. století dhánilo, nepořádal se v něm velké recepce nebo zahradní slavnosti, a tak až na nepatrné změněné podrobnosti představuje nám jeviště, na němž se vyvíjel panský život kolem polovice XVII. století. Jen jedenkrát hrozilo zámku v tom směru nebezpečí. Bylo to kolem r. 1720, kdy mělo zde býti zřízeno sídlo pro řád šlechticů. Byly císse již zhotoveny plány (dnes v archivu ministerstva vnitra), podle nichž veliký sál měl býti přepažen na čtyři místnosti a na dvoře, kde stojí stáje, měla býti vystavěna dvojposchoďová kaple, ale se všeho sešlo a řádová budova vznikla nahradě pražském přestavbou paláce thunovského. V pozdější době byly císse podniknuty některé úpravy v honosných místnostech vedle velikého sálu, ale bez vlivu na celkový dojem.

Teprve v devatenáctém století začíná se valdštejnského paláce užívati i k jiným účelům než pro soukromé bydlení. Začínají se občas hlásiti interesiiti, kteří by rádi užili paláce k veřejným akcím. Tak na př. r. 1816 slavný mechanik Božek, jehož dílo je pietně instalováno

v technickém museu, se tu produkuje na basénu se svým parníčkem a ukazuje svou lokomotivu. Roku 1840 byly pořádnány v loggii veřejné koncerty, kde se hrála hlavně starší klasická hudba, ale také již Beethoven.

Kolem roku 1845 začíná se první stavební úprava, a to v části, ve které dnes jest umístěno ještě ministerstvo obchodu; je to jediná partie, která byla takovým způsobem přebudována, ale netýká se to mimo rozlehlé schodiště v pozdně empirových formách mnoha místnosti. Roku 1853 byla pak provedena oprava, již dnes litujeme: malby v loggii i jiné malby v paláci byly ne-odborně restaurovány malířem Frieblem, členem rozvětvené rodiny pražských pokojových malířů. Ztemnění, které tato oprava způsobila, není možno vůbec odstraniti. Toho roku byl také přestavován podle projektu architekta Achilla Wolfa vojenským erárem Černínský palác a vojáci vyprodávali z něho, co bylo jen možno. Vylámana byla mramorová ostění dveří i oken, prodávaly se parketové podlahy, zkrátka všechno, co překáželo adaptaci paláce, který byl měněn ze tří pater na čtyři. Tehdy byla koupena 4 portálová ostění, která jsou osazena v hlavním sále a nepatří k valdštejnskému původnímu zařízení, a v té době byl také sál adaptován, jak vidíme dnes, takže pouze klenba s freskem a se štukovou výzdobou jest původní. Všechno ostatní, potaženi stěn untělým mramorem a pilastry se svými nástavci, je nové. Při této opravě paláce dána také nová vazba na jízdrnu a do průčelí paláce všude zasažena venkovská okna. (V téže době bylo provedeno toto zhoršení fasády renesančních a barokních paláců, jež přidáním oken do líce okamžitě mění jejich bohatou plastiku v plošný ornament, v Praze častokrát.)

Romantická doba je dobou znovuvzkříšení paláce. Roku 1854 byla v zahradě slavnost k počtě Františka Josefa I., veliký karusel šlechtický. Je o něm vydána nádherná publikace, kde na barevných litografiích jsou zachyceni šlechtici, ve skupinách i jednotlivě, ve svých překrásných uniformách, a je tu také dvojitý celkový pohled do jízdrny. Roku 1859 hraje se valdštejnské drama Schillerovo v loggii. (Je to předchůdce plánů, které v letošním roce jubilejním mělo Národní divadlo a nové německé divadlo, provésti moderním způsobem na místě samém Schillerovu slavnou trilogii.) V letech 1866—67 přidal tu některé nástropní malby Petr Maixner. Týkájí se zejména antikamery a velkého rytířského sálu, do kterých se vstupuje z hlavního sálu, a znázorňují al fresco Pallas Athéné, Amora s lukem a válečné trofeje (kartony k nim získalo nedávno Městské museum pražské). V druhé polovici devatenáctého století a v naší době stalo se tradičním otevření paláce a jeho zahrad na 1. května a na svátek Jana Nepomuckého, ale pořadají se tu i jiné podniky a počet jich by stále rostl, kdyby jich majitel nebrzdil, chtějí zachovati palác i zahradu v tradiční intimitě.

I v naší době byl palác dvakrát po částech opravován. Po prvé v roce 1911 až 1912 vedením Walchera von Moltheim, neobyčejně obratného vídeňského architekta, který v předválečném Rakousku patřil u šlechty za velikého odborníka pro svoji dekoratérskou obratnost a pro schopnost, s jakou dovedl vyhovoovati historickým jejtím sklonům a přizpůsobovati jí staré prostředí.⁴⁾ Walcher opravil (pod dozorem památkového

³⁾ Dne 27. června 1630 píše Valdštejn z Memmingen hraběti Taxisovi: sještě letos se musí dodělati má kaple, v ní oláží v celku (in continenti) pro me a moji chot a opatřiti bohoslužebné nářadí. V kostele sv. Tomáše budí postaveno pět oltářů, aby i dvůr mohl obcovati službám Božím. Všechny pokoje opatřiti nábytkem, krásnými obrazy! Dokončíte zahradu, loggie budí ozdobena štukem i na klenbě a grotta zřízena podle achváleného plánu! Před loggií bude mohutná fontána, do níž povle všechna voda a odtud teprve na strany do dvou menších kašen čtvercových; zašleste ihned plán zahrady a fontány!

⁴⁾ Tento architekt pustil se nákladem Waldštejnovým i do dostavby Berzdů před válkou, aby se tam mohli usaditi mnši charitousti, kteří byli při rozluce církve a státu vypuzeni z Francie.

úřadu) loggií a pokusil se opravit i její malby po nešťastné Friebelevě opravě. Potom v letech 1914 až 1915 podnikl nedávno zemřelý majitel paláce nákladnou práci, že dal odlít ve Švédsku všechny Vriesovy bronzové plastiky. Jsou dnes rozestaveny jednak v obou galeriích v paláci, jednak v loggií, a budou v příhodné době postaveny do zahrady v původní dispozici. Roku 1917 byla vzorně opravena fasáda paláce vídeňskou podnikatelskou firmou Kozaurkovou. Právě při této restauraci se přišlo na mnoho podrobností, které se dříve neznaly. Jednak je to objevení spáry, která přivedla na myšlenku, že palác Trčkovský je skutečně zachován ve zdech paláce, jednak zjistil se tu pokus celou fasádu sgrafitovat, což nám ukazuje rozcestí, na kterém byla tenkrát architektura, ze i další umělci, kteří byli na stavbě účastní, nějaký čas zaváhali, mají-li fasádu sgrafitovati nebo ponechati hladkou.

To jsou vnější osudy paláce, chronologicky vylíčené až do dnešní doby. Letos palác neobyčejně získal jubileem valdštejnským. První přednáška Pekařova v extensním cyklu se konala právě v jeho sále. Sál byl při tom skvěle osvětlen a 17. května otevřela se v něm i v přílehlých místnostech veliká výstava, která ukázala Valdštejna jako vojáka, politika a stavebníka. Za výstavy je přístupna většina místností v zámku i zahrada, takže palác se letos vetkne do myslí a paměti i těch Pražanů, kteří ho ještě nepoznali.

Je však na čase říci o paláci, jaký má význam jako první barokní památka v Praze, která stojí na rozcestí dvou velikých uměleckých epoch a těsně na začátku epochy, kterou možno pro Prahu nazvati nejslavnější vedle epochy gotické.

Valdštejnský palác stavěli Vlaši. To je samozřejmě v době, ve které vznikl. Po celé šestnácté století k nám chodili Vlaši a jejich další imigrace nepřestala ani potom. Zastavila se snad na nějaký rok, když vypukla česká válka a snad už několik let před tím; nemáme však příkladu, že by Němci anebo domácí lidé tak vynikli, aby se bývali tehdy nějak význačně uplatnili, když přestal příliv Vlachův. Když tedy začíná nová jich invaze, je situace po této stránce úplně stejná jako ve století šestnáctém. Teprve později, na konci století sedmnáctého, se začíná domácí živel český a také německý a imigranti němečtí uplatňovati, takže vytlačí Vlaky úplně. Vlaši k nám přicházející nebyli umělci, kterých by Itálie nebyla mohla postrádati ve svém velikém uměleckém souboru v době renesanční. Pro naše poměry byli sice neobyčejně technicky vyspělí, obratní a zkušení, ale nebyli tvůrčí geniové, kteří by přinášeli původní myšlenky a zde je uplatňovali. Naopak, všichni tyto stavitelé a jich pomocníci přinášejí sem jen myšlenky jiných, ale vedou je zde velice obratně aplikovati, charakterisující tak po formální stránce první období našeho baroka. Právě proto, že sem nepřicházejí tvůrčí lidé, nebyl k nám přenesen barok jako systém, nýbrž jen jako soubor motivů, abych tak řekl vzorků, které se na jedné stavbě skládají a aplikují na konstruktivní lešení, které jest v jádře ještě renesanční. Je pravda, že Itálové během šestnáctého století úplně z Čech vypudili konservativní myšlenky gotické a že jimi na místě gotického kameníka byl postaven renesanční zedník, ale toto renesanční zednictví se pak ozývá jak v konstrukci, tak v celé konfiguraci stavební, dokonce i v jednotlivostech stavby, v půdoryse, v jeho prostorovém vyvinutí, v jeho hmotě ještě dlouho do sedmnáctého století. Valdštejnovi a později klášterní a šlechtičtí architekti XVII.

století nedovedou tedy vytvořiti nové umění ze sebe, nýbrž opírají se buď o domácí české prostředí, buď o to, co si přinesli jako reminiscenci ve svých náčrtnicích z vlasti. Jich vzory jsou dvojího druhu. Analyzujeme-li kteroukoliv barokní stavbu u nás do osmdesátých let sedmnáctého století, nalzáme v nich nejprve zásoby motivů, které mají vzor ve vyspělé italské renesanci. Některé se odnášejí až do začátků století patnáctého, část jich je z pozdní renesance, zejména z období teoretiků římských a severoitalských. Vedle toho jsou tu již skutečné prvky barokní, ne strávené jako část systému, který je do sebe zaklouben a který podmiňuje jednotu, nýbrž jako jednotlivé motivy, at již jsou původu římského nebo severoitalského. Všechny tyto, renesanční i barokní, prvky, vzaté z protichýdných míst, jsou sice v Itálii přesně lokalisovány a vývojově rozlišeny, ale na severu i u nás objevují se pospolu, časově i místně.

Stavitelé, sochaři, malíři, zařizovatelé interieurů, řemeslníci všech oborů jsou velmi četní na stavbě valdštejnského paláce. Důležito je ovšem poznati mezi nimi vedoucí síly. Přebíhání dosavadní literatury od jednoho jména ke druhému za účelem zjištění vedoucí síly nemělo dosud úspěchu. Je ovšem nutno se opřít jen o archivaie a o stylové znaky stavby samé, z kterých je pak možno označiti charakter jednotlivých vedoucích osobností, kupících se kolem Valdštejna.

Valdštejn získával tyto osobnosti stejným způsobem jako vojáky. Dobrodruh, který se opíral od počátku své skvělé dráhy o konjunkturu, a okamžik a dovedl z něho úžasně těžiti, výtěžil i z činu, že zajal přímo architekta, jenž se byl utekl do Prahy před svým dosavadním páнем. Je to architekt Andrea Spezza, vlastní projektant paláce, který stavěl v Oldenburku vévodský zámek a roku 1616, když se s vévodou nepohodl, unikl do Prahy. (Co to tenkrát znamenalo, víme. Bylo to porušení kázně ke pánovi, k vysoké osobnosti, bylo to porušení smlouvy a znamenalo tehdy přímo právo pánovo zalažovati takového provinilce.) Oldenburský vévoda požadoval za ním do Prahy své špióny. Jsou o tom jich záznamy v oldenburském archivu, že Spezza pracuje v Praze pro císařský dvůr, a že si netroufají jeh zajmouti.⁷⁾ V té době najde Spezza Valdštejn, který ho okamžitě konfiskuje pro sebe a uloží mu udelati projekt paláce. Náhoda se osvědčila. Zajal obratného člověka, a jak mu byl cenný, je viděti z povzdachu v jednom dopise, který Valdštejn posílá zemskému hejtmanovi do Jičína po Spezzově smrti roku 1628, že sotva již najde takového architekta, který by mu tak vyhovoval a který by tak ztěšňoval jeho myšlenky. Valdštejn osvědčil se však také vůči Spezzovi vědcným. Vzal jeho oba syny do kanceláře jičínské stavby a choval je tam do smrti. Po smrti Spezzové (1628) hledal Valdštejn architekta nejprve ve Vídni prostřednictvím svého švágra kardinála Harracha, ale ten odřekl. Druhý jej zklamal jako nedouk, takže byl přímo vykopán a ještě v dopise za ním Valdštejn posílá nejhrubší nadávky. Trvalo pak dvě léta, než byl ustanoven nový architekt Mikuláš Sebregondi. Ten přenesl stavební kancelář do Jičína, protože pražská stavba byla už zhruba hotova a právě v Jičíně stavba zámku byla v největším proudu. Přece však Sebregondi působí i v Praze, jednak pokyny, jednak návštěvami. Po smrti

⁷⁾ Srov. článěk H. Scherberera v Mitt. d. Ver. f. Gesch. der Deutschen in Böhmen, LVII. (1918), 82.

Valdštejnově sloužil pak v Jičíně nástupci Valdštejnovu, panu Teufenbachovi, až do smrti 1640.

Sebregondi nepřichází vůbec v úvahu jako projektant pražského paláce, projektantem byl zde jedině Andrea Spezza, který byl s to, aby navrhl veliký projekt, jak si toho Valdštejn přál. Vklíní neobyčejně rozlehlou stavbu do nepravděelného prostředří středověkého, zformuloval v Praze po prvé stavební program a komfort barokního šlechtice, ale jinak jest jeho umění po stránce formální toho charakteru, jako umění všech jeho vláských současníků a předchůdců: drží se svých velikých vzorů, využívá skizzáků ze svých tovaryšských cest a z minulé italské praxe. Možno přímo uvésti některé motivy, odkud byly převzaty, řada jiných je sice také z Itálie, ale jsou už přece určitým způsobem upraveny individuálně, takže není možno o nich říci, že jsou přímé kopie. Tak na příklad fasáda pražského paláce je schema fasády paláce lateránského až na portály, které více svědčí tradici severu. Celá dispozice průčelí — mimo vikýře a vysokou střechu — je odvozena z paláce římského. Zadní fasáda loggie a přizemí fasád nádvořních jest opět motiv známý a velmi starý, motiv Bramantova belvederského dvora. Loggie, ačkoliv jest ve své mohutnosti něco nevidaného pro střední Evropu v té době, přece je v základní myšlence italská renesanční forma. Nejbližší se nám zdá loggie paláce del Te v Mantově a hlavně vily Madama, pokud se týče měřítka a rozčlenění vnitřní boční zdi. I grotta, přes to že je většího měřítka, je vzata z papežských paláců italských.

Stavitelé, kterých bylo mnoho a kteří se obyčejně dříve omylem vydávali za projektanty, jsou hlavně Giovanni Marini, který ještě dlouho potom žije v Praze (roku 1634 má požadavek na valdštejnovou pozůstalost), Zachariáš Bussi de Campione, člen velkého rodu stavitelů, který jest již v době renesanční zaměstnáván v Praze, a Vinc. Boccaccio, který stavěl hlavně v Zahání, ale byl i na pražský zámek povoláván. Z řemeslníků nalézáme mnohá jména rodin, které později u nás vynikly, protože jejich členové byli nadaní lidé. Je tu na př. Santini, který v osmnáctém století v jednom členu svého rodu se stává rivalem Dientzenhoferovým, jsou tu Orsoli, Serena, Canevalle, Mazetto a mnoho jiných.

Z umělců chci jmenovati aspoň význačné. Na prvním místě je to malíř a dekorátor Baccio di Bianca, který se objevil už roku 1623 v Praze, pak po smrti Valdštejnově odchází a roku 1637 je dekorátorem a zařizovatelem zahrad v Buen Retiro ve Španělsku. Ten je také autorem — což je zjištěno dokumentárně — maleb v hlavním sále paláce, kde je Valdštejn znázorněn jako bůh války, jedoucí na triumfálním voze. Vedle toho byl i štukatérem. Sám píše, že Valdštejnovi se líbil: ač i jeho »tituloval Valdštejn bestie, přece ho měl rád a dovoloval mu, aby mu při stole naléval vína, což bylo pro tohoto malíře velikým vyznamenáním«. Baccio di Bianca pracoval také na zahradě, zúčastnil se jako dnešní divadelní dekorátor ve věcech, kde šlo o iluzivní triky, o působení na diváka. Jinak tu pracují i domácí malíři Fritsch (Fryc) a Jan Schlemüller, žák J. J. Heintze. Neznáme přesně jejich práci, ale možno tvrditi už podle stylu, že oltářní obraz v paláci Valdštejnově maloval Schlemüller. Ze sochařů na prvním místě stojí Adriaen de Vries, Nizozemec původem, který v Praze velmi záhy († 1627) zemřel. Je pochován u sv. Tomáše, a nedávno bylo zjištěno Cyr. Mehroutem v archi-

váliích tomášských místo, kde byl pochován. Tento Nizozemec prošel dílnou povlaštělého krajana Gio. da Bologna, odebral se pak za chlebem na sever, pracoval pro Rudolfa II. a jiné dvory evropské, ale na konec svého života hlavně pro Valdštejna. Je mistrem dekorativní komposice, což je viděti ve virtuósním zpracování drobných plastik. Drobné alegorické sochy i jiné figury jeho jsou opravdu vrcholem tehdejší dekorativní plastiky. Jakmile však mu byl uložen úkol provésti nadživotní plastiky do zahrady Valdštejnovy, zklamal neobyčejně. Na velké ploše, kterou tu měl zpracovati, nemá co říci, kdežto na drobném detailu uplatňoval se virtuózně. Tento epigon malého formátu neměl tedy ve Valdštejnském paláci toho evropského významu, který se mu přikládá, ale zůstane přece jen jeho ozdoba. Vedle něho se uplatňuje Arnošt Heidelberger, pražský sochař. Můžeme ho sledovati později, když pomáhal při postavení morové statue na Staroměstském náměstí i na hradě. Od něho jsou oltáře jičínské a také oltář sv. Václava, zachovaný v pražské kapli.

Zařízení do paláce bylo pořízeno způsobem na tehdejší dobu charakteristickým. Valdštejn na stavbu spěchal a jeho stavební tempo je rychlejší, než bylo v té době zvykem.^{*)} Takovým rychlým způsobem bylo pořízováno i zařízení. Čalouny na př. se objednávaly tak říkajíc na metry. Jsou zachovány dopisy objednávací čalouny do Jičína, kde Valdštejn udává počet kusů, historický sujet a dobu, do které musí býti čalouny dodány. Něco podobného bylo i v Praze. Nakupy pro zařízení se dělaly hlavně v Nizozemí a v Itálii, ale vyžadovala se i při překotnosti dobrá kvalita. O výběru rozhodovali při tom inž. Pieroni a synovec Valdštejnův Max. Nakupovaly se sochy, obrazy, nábytek, drobná plastika, stříbrné servisy, dopravovaly se a okamžitě stavěly do paláce. Doma byly z uměleckého průmyslu objednávány pouze stavební práce truhlářská, zámečnická, kovářská, sklenářská, štukatérská. Sklo dodával do Jičína a do Prahy známý sklenář Hans Schürer z Waldheimu, který stojí na začátku barokního sklářství českého a jehož dílna zhotovovala opravdu mistrovská díla.

Všechno dílo řídil Valdštejn sám, svým přáním, svými rozkazy, svými požadavky, svými hrozbami. Měl při tom svého poradce v inženýru Giovanni Pieronim. Je to muž, o kterém se v dosavadní literatuře nevědělo, jaké mu přiřknouti na Valdštejnově dvoře místo. Myslilo se, že byl stavitel, jindy, že byl malířem, po třetí dekorátorem, pak že snad opatřoval pouze některé menší věci pro stavbu jako znalec. Ve skutečnosti je tento muž pro Valdštejna opravdu vším. Svým vzděláním a technickým oborem byl pevnostním inženýrem. Původně byl angažován císařem rakouským na provádění fortifikací kolem Vídně. Roku 1622 píchází do Prahy jako vedoucí pražských opevňovacích staveb. V té době byl Valdštejn vojenským velitelem Prahy, seznámil se s ním a od té doby jej ze svých služeb již nepustil. Viděl v něm zdatnou sílu, která všechno řídí, takže neprojde jediný plán, návrh nebo model, aby jej Pieroni neposoudil. Podle jeho úsudku se Valdštejn zařizuje. Nemáme příkladu, že by se byl Valdštejn

^{*)} Tehdy se začínalo se stavbou pozdě, ke konci května nebo až začátkem června a končilo se už v září. Na zimu se celá stavba obkládala dřevem proti vlivům povětrnosti. Byla v tom určitá solidnost, že se opravdu využívalo ve shodě s naším podnebím jen spolehlivého počasí a že se stavba spíše protahovala, aby zdi náležitě vyschly a vše dobře uzrálo.

s Pieronim v názorech srazil a že by ho byl odbýval tak bryskně, jako odbýval své ostatní umělce a řemeslníky. Jistě mu imponoval. Poradní činnost Pieroniho je nový zjev doby, který do Prahy přichází po prvé. Do té doby známe u nás jako stavitelské odborníky pouze cechovní gotické kameníky a cechovní renesanční zedníky. Neznáme vědeckého vedení anebo vědecké kritiky stavby, které se po prvé uplatňují v Itálii a později také ve Francii a z jejich okruhu v osmnáctém století vznikají školy architektury a inženýrství, které jsou zárodkem pozdějších technik. Základ, ze kterého věda inženýrská vyšla, byla opevnění. Pro zdokonalené stělné zbraně, hlavně dělostřelbu, potřebovala opevnění důkladných vědomostí, důkladnějších, než jaké měli stavitelé tehdejší doby. Bylo potřeba znáti zákony balistiky, která je dnes velkou vědou, a podle toho vypočítávati sklony bašt, krytů atd., bylo nutno dělati výpočty pro konstrukce atd. Není divu, že si venoší inženýři, kteří se tomuto oboru oddali a začali o něm vědecky pracovati, dobyli takové prestiže. Z toho se vysvětluje i významné postavení Pieroniho u Valdštejna. Byl později velmi zámožný, od císaře dostal dva velkostatky, po smrti Valdštejnově dostal se s pozůstatkem na pozůstalost ve výši 30.000 zlatých. To všechno ukazuje, jakou pozici měl, a že jej musíme ceniti jako nejvyššího experta, ba důvěrníka Valdštejnova v jeho stavební činnosti.

Co se týče místa Valdštejnova paláce ve vývoji pražské architektury a české architektury vůbec, naznačil jsem už zpředu jeho místo. Je to první hotové dílo, které v Praze vzniklo na začátku baroka. Od něho se teprve barokní období skutečně začíná. Všechno v umění výtvarném, co vzniklo po něm a jest přes to ještě konservativní, může býti charakterisováno jako nečasové.

Již zpředu jsem naznačil některé stylové znaky, které byly aplikovány na valdštejnský palác jako residenci z doby renesance. Mimo ně není tu vyvinuta symetrická osovost baroka, která v této době v Itálii už silně pokročila. V pražském paláci jako komponovaném celku zjišťujeme jen několik stavebních jednotek, které jsou do sebe zaklíněny ne uměním komposičním, nýbrž situací nezbytností, několik stavebních hmot, které mají různý účel a jsou vedle sebe položeny. Ale je tu již také mnoho motivů nových, které přinášá barok do Prahy po prvé. Je to vyvinutí ne jediné dvora arkádového na dlouhé podélné ose, ale skupení křidele kolem několika dvorů. Je tu hlavní, reprezentační dvůr, do kterého vbíhá levý průjezd, vedle něho malý obytný dvůr, pak dlouhý dvůr stájí a konečně nádvoří administrativní a hostinské budovy, posunutě vzadu do zahrady. Arkády nejsou kolem dvorů ve všech patrech, nýbrž pouze v přízemí, užíváné účelně jako koridor. Tento není sice veden kolem dokola, ale propstuje jako komunikace celou stavbu. Kdyby ovšem palác valdštejnský vyhovoval úplně vývojové situaci stylu, která byla tehdy v Itálii, musil by státi o značný stupeň výše co do komposice vnitřku. Přes to má určité kvality, které barok vyžaduje. Je tu veliký sál, jde oběma patry, což znamená barokní citění prostorové, a je také zpracován architektonicky jako barokní prostor. Ovšem není položen do osy průčelí, ale posunut do kouta, a není navěnek označen jako dvoupatrový, nýbrž projevuje se jako dvě normální serie pokojů nad sebou v prvním a druhém patře. Pak je tu úmyslná revue místností, které jsou již určitým způsobem svázány a nejsou jen kladeny vedle sebe jako v renesanci. Nejdůležitější znak je, že jsou dokonce různé dimenzovány. Sledujeme revui těchto místností

počínajíc od hlavního sálu! Je tu nejprve obdélný nízký prostor rytířského sálu, vedle něho řadí se čtverecný prostor antíkamery, nato vstupujeme do prostoru polygonálního, studovny Valdštejnovy. Z této studovny koridorem krásně architektonicky vyzdobeným vejde me do vlastních pokojů, v prvním patře věvodových a ve druhém věvodčích. Jsou oboje spojeny bezprostředně s loží, ve které je možno býti přítomen bohoslužbě v kapli. Tyto všechny pokoje mají již dveře posunuty na jednu stranu, takže při otevřených dveřích je možno sledovati perspektivu celé jich řady. To znamená již určitou gradaci prostorů i celku. I schodiště, přes to že je vloženo do rohu, takže je návštěvník okamžitě ani nenajde, jest už vyvinuto v určitém smyslu nad renesanční pojmy. Je to jediné schodiště ke hlavnímu sálu, kdežto všechny ostatní místnosti mají svá schodiště čtyřramenná nebo točitá.

Nejdůležitější je však měřítko stavby, které se zde objevuje po prvé v Praze. Běfeme-li v úvahu starší veliké paláce, palác schwarzenberský na Hradčanech, domy měšťanské a šlechtické v Praze, přece se nesetkáme nikde s takovým měřítkem. Žádná z renesančních staveb nežádala si také tak veliké půdorysné plochy, ba na místě valdštejnského paláce by mohlo býti zbudováno několik renesančních zámků. Možno říci, že ani čeští králové, kteří do doby Rudolfa II. sídlili v hradčanském zámku, neměli takových místností, jaké si opatřil Valdštejn. Vždyť hrad se tehdy skládal ještě z drobných jednotek, které jej v pohledu od Prahy zbavovaly monumentálnosti, takže do jich přestavby jen chrám sv. Víta dodával hradu dominujícího postavení nad městem. Valdštejnský palác svým velikým měřítkem, rozlehlostí a pohodlím přinesl do Prahy nový vzduch, nové prostředí, které se pak stále zvětšovalo až do ohromných dimenzí osmnáctého století. Bez tohoto začátku nebylo by ohromných kolejí jezuitských, které se později začaly vlamovati do Starého, Nového i Menšího města, nebylo by barokních klášterů, kostelů a velikých paláců a měšťanských domů. Zde byl udán tón a začátek, ale i důkaz, že na stejné rozlehlé ploše je možno vybudovati hmotu dojemem značně větší a svými detaily a motivy hutnější. Byl tu podán po prvé důkaz, že monumentálnost nedává vždycky samotná výška, nýbrž hlavně vzájemný poměr a zejména měřítko, a vedle toho i profilace, detailní propracování. Valdštejnský palác má na př. proti lateránskému vzorci okna o mnoho širší a vyšší, takže okenní otvory strávají celou plochu fasády. Tot' zcela jiné chápání členitosti plochy a hmoty, nežli v renesanci! A podobných znaků bylo by možno vypočítati mnoho. Největší měřítko se ovšem ukazuje v loggii, které, můžeme říci s dobrým svědomím, se v Praze dosud neznalo vůbec. Valdštejn po prvé přinesl toto měřítko do Prahy. Je až fantastické, když srovnáváme s valdštejnskou loggií sally bohatých šlechticů v době Rudolfa II. Je třeba uznati obratnost projektanta, který sbírá své motivy ze všech stran a přece dovede je ovládnouti i v tomto měřítku. Drobné volierky renesanční se tu zvětšují v obrovské stavby, které by stačily pro medvědy, natož pro drobné ptačtvo. Veliké měřítko má i celá zahrada. Ač je zlomena ve své ose, přece jest jednotně architektonicky upravena v obou prostorách, v předním parteru i zadní dlouhé části. To můžeme sledovati nejenom na celkovém architektonickém rozvrhu, ale také na detailu, na řešení zlomů stěn a nároží, kde prostor zahrady se svazuje komposičně pomocí nástěnné architektury atd.

Nové měřítko přinesly do Prahy také vodní stříky, které v renesanční době spíše znamenaly vtipné hračky. Teď však již přestávají být zábavnou hračkou, voda je motivem v architektuře, ona ji doplňuje, ona s ní hraje a s ní spolupůsobí. I na plastice, kterou Valdštejnovi provedl Vries, ukazuje se nové měřítko, tehdy u nás ještě nezvyklé. Těchto detailů nezná renesanční zahrada, provedená na malém prostoru, pracující s nepatrnými hmotami, soškami, pergolami, altánky. Sotva dovedeme pochopit překvapení, jež v Praze vyvolal tento veliký prostor valdštejnské zahrady, který byl ovládnut nejen architektonicky, ale i vegetací, vodou atd.

To všechno ukazuje na veliký význam valdštejnského paláce v Praze pro českou architekturu. Stojí na počátku baroka v Čechách, je však i součástí veliké stavební činnosti člověka sice sobeckého, stavícího jen pro sebe, ale zároveň bezděčně poskytujícího Praze značný kulturní přínos a začátek velikého rozvoje uměleckého. Odkazují zde ke své letošní extensní přednášce, kde jsem mohl širě charakterisovat stavební činnost Valdštejnovu, že znamená pro české prostředí pronikavou změnu, protože v něm vytvořil základnu pro jeho skvělou barokní budoucnost.

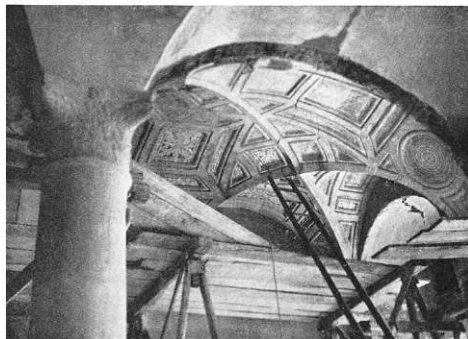
Dr. Zdeněk Wirth.

STARÁ RADNICE V MLADÉ BOLESLAVI.

Dnešní budova staré radnice v Mladé Boleslavi byla zbudována v době největšího rozkvětu města v polovině 16. století. Tato doba byla skutečným mezníkem ve vývoji Mladé Boleslavi, neboť téměř všechny významné budovy města se v této době staví. V pozdějších dobách město vlastně dále neroste a tak budovy renesanční, ač utrpěly četnými požáry a byly proto přestavovány, uplatňují se v obraze města stejně ještě v 19. století jako na kresbě Willenbergově z r. 1602.

Mladou Boleslav a Čechy. Proto také, ač máme v Mladé Boleslavi také barokní památky, nemohou se významem rovnati stavbám renesančním.

Radnice postavena byla již v duchu renesančním, ač mnohé detaily připomínají ještě stále gotiku. I průběhem stavby možno pozorovati vzrůstající cítění renesanční, neboť ve spodní části radnice vyskytuje se více gotických detailů než v horní části. Tak ostění dveří v suterénu radnice má dosud protínající se oblé pruty

Stará radnice v Ml. Boleslavi. Klenba mazhausu.

Stará radnice v Ml. Boleslavi. Detail klenby v mazhausu.

Mladá Boleslav vděčí za svůj rozkvět na počátku renesance především svému rodu Krajířů z Krajku. Krajířové podporovali na svých statcích Jednotu bratrskou. Mladá Boleslav stala se střediskem Jednoty a jest přirozené, že příznivé hospodářské podmínky spolu s vynikající kulturní úrovní Českých bratří daly příznivé podmínky také umění stavitelskému. Tak téměř současně rozšiřuje se Mladá Boleslav o Nové město, staví se velký česko-bratrský sbor (1554), radnice (1559), dokončuje se klenba v utrakvistickém kostele P. Marie (1566) a staví se hřbitovní kostel sv. Havla, hrobka Krajířů z Krajku.

Je to na konci gotiky, která se stále ještě ozývá na stavbách náboženských, zatím co stavby světské staví se již většinou ve slohu moderním, v renesanci. Jest pochopitelné, že po tomto velikém vypětí nastal úpadek, zvláště když Krajířové vymřeli a nejznamenitější mužové Jednoty musili pro pronásledování opustiti

gotické, portály v I. patře jsou však již téměř čistě renesanční.

Radnice podle Willenbergovy kresby Mladé Boleslavi, na níž bohužel patrna jest pouze horní část, byla budovou dvoupatrovou, s pěti dvojicemi sdružených oken, se dvěma věžemi, na straně k náměstí se třemi štítovými vikýři a lunetovou římsou. Radnice pokryta byla bohatou výzdobou sgrafitovou ornamentální i figurální, která se z větší části dosud zachovala a byla při opravách v roce 1907 a 1922 odkryta a opravena. Četnými požáry radnice utrpěla a byla proto několikrát přestavěna, naposledy v roce 1846, kdy upravována byla pro krajský soud. Tehdy rozšířena byla budova o vedlejší dům čp. 70 a její průčelí upraveno do dnešní podoby.

Dnes, po opuštění budovy soudem, jest upravována znovu. V prvním patře bude umístěno museum Památníku odboje a při této úpravě objevil se opět v původ-

ním stavu prostor radničního mazhausu. Mazhaus, čtvercová dvoulodní síň se sloupem uprostřed, jest protažen dozadu připojeným prostorem, podobně jako palác v radnici tábořské.

V Táboře týž půdorys z roku 1521, v Mladé Boleslavi z roku 1559, jak ukazuje letopočet vytesaný na středním sloupu, ale jak velký rozdíl citění mezi oběma prostory za tak krátkou dobu! V Táboře ještě vysoký prostor pozdně gotický, v Mladé Boleslavi již prostor úplně jiný, nízký, intimnější, moderní. Jaká změna za pouhých 38 let!

Zvláště důležitým článkem v dějinách naší renesance činí však mladoboleslavskou radnici nálezkem sgrafit na kasetované klenbě mazhausu. Tento kasetový strop renesanční znám byl již dávno a je také vyobrazen v Soupisu (XXI, 260). Překvapením však bylo, když ve výplních kaset objevena byla při současných úpravách sgrafita. Mazhaus rozdělán byl dosud příčkami na menší místnosti, z nichž pouze v jedné zachovala se původní renesanční klenba s kasetami, v ostatních částech byly kasety při některé pozdější přestavbě, pravděpodobně barokní, odstraněny. Část kaset bohužel při odbourání příček spadla, takže dnes původní kasety jsou pouze asi v jedné čtvrtině celkové plochy klenby.

Sgrafita provedena jsou ve výplních kaset a vyškraabána do omítky se spodní vrstvou šedé (popelce) zbarvenou. Motivy výzdoby kaset jsou velice rozmanité, jak tvarů čistě geometrických, tak i rostlinných, ale užito jest i maskaronů. Motivy rámovány jsou rovněž ve sgrafitu provedeným perlovcem, který je kromě toho jediným výzdobným prvkem úzkých kaset. Ač sgrafita jsou velmi dobře zachována, neboť byla pokryta vrstvou pozdějších nátěrů, v některých kasetových polích nezachovalo se po sgrafitu ani stopy, některé motivy nejsou dokončeny a některé kasety děleny jsou pouze jednoduše úhlopříčně. Tato různost motivů ukazuje na to, že výzdoba prováděna byla bez přesného celkové plánu a snad nebyla ani dokončena.

Překvapuje užití sgrafitové techniky k výzdobě vnitřního prostoru, což jest spolu s klenbou bratského sboru v Mladé Boleslavi, na níž byly také objeveny při restauraci zbytky sgrafit, jediným dosud v Čechách známým použitím této techniky uvnitř budovy, neboť sgrafito jako technika poměrně hrubá nemůže se ve vnitřním prostoru tak uplatnit jako malba, která je technikou daleko tvárnější. Snad byla v Mladé Boleslavi přítomnost zručného umělce ovládajícího sgrafito a nikoliv malbu příčinou, že i vnitřní prostory zdobeny byly touto technikou. Stejně jest ovšem možno, že i na jiných památkách renesančních objevena budou sgrafita také jako vnitřní výzdoba.

Nález jest velmi cenný a důležitý zvláště také tím, že jest přesně datován letopočtem 1559, vytesaným na sloupu mazhausu. Není příčiny pochybovat i platnosti tohoto datování také pro sgrafitovanou klenbu, ač

Stará radnice v Ml. Boleslavi. Detail klenby mazhausu.

sgrafita provedena jsou již v pokročilejším vývojovém stupni, totiž se zbarvenou spodní vrstvou.

Sgrafita byla přirozeně očištěna a zajištěna; v části spadlé byly sice kasety doplněny, nikoliv ovšem sgrafita. Většina klenby mazhausu jest hladká, bez kaset, které jsou pouze ve dvou polích klenby, jelikož však místnost bude sloužit účelům muzejním, bylo možno objevené části zachovati v původním stavu a nedoplňovati chybějící části.

Současně měl býti v prvním patře radnice proveden návrat k původním renesančním oknům, neboť dosavadní okna z úpravy v roce 1846 svými osami nesouhlasí s vnitřním prostorem mazhausu a poskytují málo světla. Ve věži jest dosud zachováno původní kamenné renesanční ostění, ve vyzdobených částech zdíva bylo nalezeno více kusů těchto ostění a ve zdivu je možno dosud zjistiti původní umístění těchto kamenných rámu. Ostění profilováno je stejně jako ostění dveřních otvorů v suterénu radnice ještě gotisujícím profilem protínajících se obých prutů. Také sgrafita na průčelí radnice, dnes již velmi poškozená, budou opravena. Lic omítky na vlastní radniční budově měla býti přizpůsobena lici původní omítky renesanční, k čemuž však zatím pro velký náklad a obtíže zásadního rázu nedošlo. Je naděje, že po dokončení všech oprav a po odstranění budovu hřzdícího portálu elektrických podniků dospěje se k takovému stavu, jaký si cenná tato památka zasluhuje.

Literatura: F. Bareš: Stará radnice v Mladé Boleslavi, P. A. XX, 27 sl., týž: Tři stavební památky města Mladého Boleslava a jich restaurování, P. A. XXIII, 387 sl., Soupis XXI, 253 sl., VI. Novotný: Poznámky o českém renesančním sgrafitu, P. A. XXXVII (n. ř. I), 54, příleš. čl. srovn. »Venkovs z 25. III. 1934 (Teklý) a »Rodný kraj z 29. III. 1934 (Turek).

V r a t i s l a v T e k l ý .

RESTAUROVÁNÍ UMĚLECKÝCH DĚL MALÍŘSKÝCH.

Výtvoři umělecké kultury malířské, soustředěné v síňích obrazáren starého umění, představují uměleckou práci několika generací. I kostely a domy soukromé uchovaly mnoho staletých obrazů. Udržování takových děl v dobrém stavu umožňuje nám obdivovati se uměleckým vyjádření a malířské zručnosti starých mistrů.

Mezi těmito obrazy jsou díla jedinečná svojí cenou historickou, trvalou cenou uměleckou a výchovnou. Mnohý obraz, jehož skvělé zbarvení nás udivuje, který působí svojí neporušeností, nebyl vždy v takovém stavu, jako jej vidíme. I on nesl stopy stáří a povoleného zániku. Od svého vzniku po staletím trvání

bylo mnohé dílo poškozeno různými nepříznivými vlivy, urychlujícími rozpad hmot užitých k jeho vytvoření, jako dřevěných desek, plátna, hmoty základního podkladu a pojítek barviva. Mimo poškození fyzikální, různé trhliny, oděnění barviva, uvolnění základu od desky nebo plátna a podobná poškození působí však rušivě na trvalost a soudržnost díla základně vlivy různých chemických procesů v těchto hmotách vzniklých. Po dlouhou dobu skryté usiluje o zničení díla, které jest vytvořeno na dřevěné desce, také larva brouka korovníka, napadající suché dřevo někdy ve velkém množství. Také působení různých opravovatelů z doby minulé i nyní, chtějících dílo zlepšit, zanechalo stopy na obrazech, působící rušivě buď neumělým pomalováním obrazu nebo částečným zničením, smytím různých barevných tónů. Nevhodné umístění malířských děl ve vlhkých místnostech nebo v blízkosti tepelných zdrojů, u krbů, kamen, topných těles ústředního topení, ve velkém suchu vedlo mnohdy k značnému porušení nebo k úplné zkáze díla. Též nemožnost přístupu k některým obrazům a podrobného zjištění jejich stavu má zhoubný vliv na trvání celistvosti díla. Včasným zásahem restaurátora odborníka, konservovaními a odborným ošetřením podařilo by se uchránit obraz zhoubných následků různých ničivých sil.

Jest jisté dosud mnoho vzácných památek starého malířství, které nepovšimnuti chátrají nebo jsou už v tak ubohém stavu, že jejich majitelé na jejich záchranu již nepomýšlejí, ačkoliv záchrana třeba i části díla má mnohdy velkou cenu pro umělecké historiky. Konservování a restaurování jest však souhrn různých odborných úkonů, které provádí k záchraně již poškozených obrazů nebo k ochraně a udržování díla dosud zachovalého jen restaurátor, který je dokonale znalý svého oboru. A nejsou malé jeho znalosti, k práci potřebné. Předně jde o všechny způsoby malířské techniky: antická enkaustika (malba barevným voskem), byzantská ganosis (malba barevnými pokosty), středověká tempera, podle užití spojovací emulze vaječná, která jest jediné pravá, mléčná (kaseinová), tempera kličová, vosková atd., vznikající spojením emulze roztoku zvířecích kličů s vysychajícím olejem, voskem i jinými emulsovacími látkami; fresco, kde pojítkem barviva jest vápenná voda, renesanční malby, při nichž je užíváno za pojítka barviva rozpustěné směsí balsámu, pryskyřice a vysychajícího oleje, konečně malba olejová a různé kombinace pojítek i barviv v dobách nových.

Dále musí býti restaurátor dobře obeznámen s chemickým složením barviva a jeho výrobu v dobách dřívějších, musí znáti různé způsoby výroby starých základů křídových, postup přípravy desek pro malbu, tvrdých základů hlinokových různě zbarvených, bolusového základu barokního a nových základů vápených a pod. Musí míti dokonalou schopnost vidění nejjemnějších odstínů barevných, rozeznávací schopnost barviva původního od novějšího, vědět, jak a do jakého množství dovede které rozpustidlo rozpustiti různé pokosty, pojítka, musí ovládati všechny druhy pryskyřic a balsámů, užívanych k sestrojení laků a pojítek, chemické rozklady barviv anorganických i organických a znáti způsob, jak vrátiti barvivo zčernalému nebo jinak změněnému původní barvu. Jen s těmito znalostmi může restaurátor, který pracuje poctivě, má zkušenost a zručnost, míti dobrý výsledek a uchovati dílo v jeho původnosti.

Restaurování obrazů jest umění i věda, při níž nepatří žádné teoretické poučky, jediné přesná proveditelnost a účelnost všech těch mnohých úkonů spojených v celek a pečlivě provedených, jež odmění pak restaurátora nejen vědomím záchranu uměleckého díla, ale též vědomím, že zachránil svoji práci hodnotu peněžní číselně mnohomístnou.

Po třicetileté restaurátorské činnosti v obrazárnách různých zámků a v pražských obrazárnách soukromých, z toho patnáctileté práci v obrazárně S. V. P. U. (bývalá obrazárna v Rudolfinu), uvedu stručně a zběžně způsob svoji práce a zákroků k záchraně obrazů učiněných.

Středověká díla malířská na deskách dřevěných, malovaná na křídovém základě, jakož i všechny obrazy na dřevěných deskách, utrpěly dobou nejvíce zborcením, popraskáním, roztržením prken a tím i obrazu, prožráním červotočem a jiným poškozením, jako uvolněním křídového základu a někdy i jeho odpadnutím od desky. Často jest deska úplně prožrána, takže hrozí rozpadnutím, a tu jest nutno desku ztvrdit. Takové ztvrdění desky provedeme napuštěním vlnavým, rychle se vypařujícím roztokem různých balsámů a hmot, majících za účel spojití dřív usazenou v kanálcích prožraných červotočem a nassavati další roztok, který vniká do všech řídkých částí dřeva, vyplňuje prázdné kanálky, kde tuhne a přemění se na hmotu lnoucí ku dřevu, které předčí tvrdostí. Tato hmota není hyroskopická, nereaguje na sucho, ve vodě a v alkalích jest nerozpustná, nebojí a znamenitě upraví soudržnost a celistvost i nejvíce rozrušeného dřeva. Vyrovnání a sklížení desky provede odborný truhlář, který musí míti veliké zkušenosti v těchto pracích. Po narovnání opatří se deska roštěm, t. j. čtvercovou dřevěnou síť, v níž listy směřující po letech dřeva desky jsou pevně přilepeny, kdežto příčné, probíhající zářezy v listách pevných, jsou volně pohyblivé, takže brání desce v borbění, ale nepřekážejí jí v »pracování«, t. j. v sesychání a bobtnání.

Před touto prací musí býti malba opatřena proti případnému odpadnutí barviva nebo jinému poškození. Takovou ochranu provedeme zalepením celého obrazu slabým polohedvábným papírem, který lepíme zvláště sestrojeným lepidlem. V nutném případě přilepíme papír tenkým řídkým plátenkem. Podotýkám, že kličových a vodných lepidel nutno se vyštíhati; vodnatá rozleptají zlatý povlak a řídce položené barvivo a kličová po uschnutí odtrhují barvivo od křídového základu.

Po opatření desky roštěm a odstranění zajišťovacího polepu připevníme uvolněný základ křídový k desce. Podle sestrojení a povahy základu lepíme buď jemným slabým lepidlem kličovým s obsahem protihnilobné látky nebo různými lepidly sestrojenými z balsámů a pryskyřice. Tímto způsobem připevníme i uvolněné barvivo. Odpadlá a zručená malba se základem nahradí se tmelem křídovým, dobře přílnavým, který se lehce rozpouští vodou. Tímto tmelem kryjeme obnažené dřevo a tím zamezíme přístupu vzduchu a drcení původního základu. Po urovnání tmele do stejné výše základu přesahující částky přes barvu pečlivě očistíme, aby vynikl ostře ohraničený tvar poškozeného místa. Nato přistoupíme k nejdělicatnější práci, restaurování obrazu.

U středověkých obrazů deskových, malovaných temperou a zdobených zlatou plochou pozadí, zlatými or-

namenty, svatozáří a pod., nesmí se nikdy k čištění tohoto zlata použítí vodného nebo lihového roztoku, neboť tyto roztoky rozleptávají lepidlo, kterým zlatá folie jest ke křídě přilepena. U takových maleb nutno dobře rozeznati lazurové malování, leštění a tónování podkladové barvy, nebo lazuru provedené detailní stínování, od různých novějších barevných pozlaků nebo zhnědlých firnisů. Tu nutno upozorniti, že většina lazurových barev středověkých povstává z látek organických, buď rostlinných, z výtoků štávy z poraněné kůry stromů, zvané klejoprskyřice, štáv z kořenů různých keřů, rostlin, dřeva různých stromů, nebo fossilní prskyřice, uhlí a pod., nebo barviv živočišných, která s různými přísadami kvašením nebo oxyklíčením na vzduchu dávají krásná průhledná barviva. Tato barviva ztratila chemickým působením svoji původní barevnost a průhlednost, jeví se na obraze zhnědlým nebo černavým tónem. Takové zabarvení, mylně považované za zhnědlý firnis, nesmí se čistěním, jak se mnohdy nesprávně stává, odstraniti, neboť tím ztrácí obraz na své barevné měkkosti, modelaci, a mnohý detail se úplně ztratí. Takto vyčištěný obraz vyniknutím obnažených podkladových tónů ztvrdne, stává se hrubším. Obrazy tímto způsobem malované nečistím obyčejným způsobem, nýbrž provedu regeneraci barev. Po očištění povrchové špiny, různých laků a přemaleb, působením na pozmeněné barvivo různými pečlivě sestavenými prostředky chemickými, dodáme barvivo zase průhlednosti a původní barevnosti. Způsob ten má ještě tu přednost, že obrazu zůstává jemná patina a email starého barviva.

Retušování tmelených míst provádím tónově tak, aby místo poškozené bylo znatelné, ostře ohraničené, barvivem vzhledu pastelového tak položené, aby fyziologickým podrážděním nervu znakového oko vidělo harmonicky zladěné tóny ke každé okolní barevné ploše.

Obrazy na plátně, které jest příliš chatrné, má trhliny, když se základ odlupuje od plátna a jest popraskaný, přelepíme na nové, dobře připravené a vytažené plátno. Obrazy mající základ vápenný, který je tvrdý

a hladký, staším praská, má špatnou soudržnost s plátnem a láme se, po straně plátna napustíme lepivým balsámem, aby uvolněný základ přilnul k plátnu, které by bez tohoto napuštění se srazilo nasáttím vody z lepidla. Opomineme-li tuto opatrnost, obraz se zvlní, dostane plno puchýřů, základ se drtí a těžce se vyrovná bez poškození. Veškerá lepidla škrobová i klišová musíme proti hnilobě zajistiti. Jsou-li obrazy na plátně umístěny na vlhkých zdech, chráníme plátno potažením cinovou folií. Způsob restaurování jest jako u obrazů deskových.

Většina obrazů jest potažena žlutým, někdy vědomě zabarveným lakem, který obraz skresluje a barevně falšuje. Odstraněním takových laků získají některé obrazy překvapující barevnost a jemné odstíny, které žlutost laku pohltila. Odstranění laků s obrazů novějších vyžaduje velice dobrých znalostí různých manýr malířských a pojitek barviva. Zde musí restaurátor pracovati s takovými prostředky, které nemohou porušiti prskyřičná pojítka a dosud málo emailované barvivo.

Lakování očištěných nebo restaurovaných obrazů jest nutná ochrana barviva. Jakého laku užívám k lakování? Průhledného, málo pórovitého, polotvrdého laku, který dobře lne k barvivo, po uschnutí nekřehne ani nemění barvu, který je slabého lesku a slabě přirozeně nažloutlý. Hutný, málo pórovitý lak zamezí styku různých plynů ze vzduchu s barvivem, hlavně sirovodíku, který barviva olovnatá a mědnatá, s nimiž se slučuje, poruší. Žlutavý tón laku zamezuje vnikání chemických paprsků světelných k barvivo, kdežto tak zvané laky vodojavné tyto paprsky absorbují a umožňují jejich ničivý vliv na barvivo. Takové lakování jest konečná konzervace a ochrana obrazu.

Všechna díla právě vylíčeným způsobem mnou dosud restaurovaná a očištěná v obrazárně S. V. P. U. ukáží každému, kdo dopřeje si častějšího shlédnutí obrazů tu vystavených, jak díla takto upravená získala na své barevné harmonii, ucelenosti, a přesvědčí jej o tom, že staří mistři znali »barvu« do nejmenějších podrobností. A. B. ě l o h o u b e k.

NA OCHRANU POLYCHROMIE KAMENE.

Frameny a literatura uměleckohistorická zaznamenávají od středověku, zvláště gotického, až do baroka přemého dokladů o rozmanitých druzích polychromie kamenných plastik a architektonických článků, bez níž kámen jako článek prostorového útvaru nebyl myslitelný. Ostatně přispěla k tomuto zjištění nemalo také ochrana památek, která tyto dokumenty původních barev na kameni plastik a architektur odkrývá a konstatuje.

Způsob, jakým se však dnes — vlivem nepochopených nebo špatně vykládaných pouček — zachází s těmito vzácnými doklady různého nazírání na formu a podstatné části prostorového útvaru, nutí k otázce: budeme míti v budoucnosti vůbec nějaké doklady původní polychromie, na příklad na gotických žebrech, na profílech středověkých portálů a ostěních okenních, na renesančních portálových rámech a římsách, na barokní kamenné plastice?

Rádění, kterému tyto dosud málo ceněné umělecko-historické doklady jsou dnes vystaveny, má historii

nejméně dvacetiletou. Datuje se ode dne, kdy se uplatnila poučka, sama o sobě správná, že je třeba kámen (zvláště všechny druhy pískovců) zbavovati mastných nátěrů, které znemožňují průdyšnost a respiraci nasátté vlhkosti a tím způsobují rozklad materiálů. V patkách za touto správnou poučkou šla praxe, která velmi důkladně zbavovala kámen nejen nových mastných nátěrů, ale i polychromie původní. Uznávám, že je neobvykle těžko při oněch metodách, jimiž se obvykle fermezové a olejové nátěry s kamene odstraňují, zachovati původní polychromii v š e c h n u nebo aspoň ve větších stopách. Bylo by třeba článku daleko obsáhlejšího a podrobnějšího k vyjmenování oněch přerážných stavů, v nichž se nám na příklad původní gotická polychromie dodnes pod mladšími nátěry zachovala.

Ale jedna věc přece usnadňuje, zvláště při metodě luhových obkladů, úkol zachovati barvy původní: je to ta okolnost, že kámen byl barven barvami přírodními hned po kamenickém opracování či modelaci, v době, kdy měl svoji přirozenou vlhkost z lomu, takže

Farní kostel v Liběňanech. Detail plastiky: apoštolové žasnoucí nad výjevem Nanebevzetí. Pískovec, původně pestře polychromovaný, kolem 1740. V pozadí část malované architektury oltářní. Stav po očištění kamene se zbytky polychromie na konci r. 1932. (Foto Langhans v Hradci Králové.)

barvy na něm ulpěly velmi pevně, analogicky k procesu freska v barvě nástěnné. Bylo-li užíváno různých temper, pak byla odolnost nátěrů na novém kameni ještě větší. Polychromie a nátěry mladší spokojily se obvykle povrchovým oškrábáním mastné vrstvy, lpějící na polychromii původní a nešly pravidelně tak daleko, aby nové nanášení bylo původní barvu úplně a beze zbytků seškrábalo. Touto nevídanou důkladností vyniká teprve naše doba, která přímo fanaticky dře s povrchu kamene a plastik vůbec všechno, co se dá barvou nazývat, a libuje si bezmyšlenkovitě v »původní barvě kamene samého« také tehdy, když jsou plastika nebo články prostorového útvaru tímto postupem doslovně svlečeny s kůže. Pozorují v Čechách při rozmanitých příležitostech tento fanatický postup, který si vytvořil přibližně před dvaceti lety i neúprosnou a

zdánlivě všeobecně platnou teorii, které se užívá někde bona fide, většinou však zcela mechanicky. Je proto na místě varovati před ním zvláště v tomto časopise, jako před každou poučkou, která se provádí bezmyšlenkovitě.

Samozřejmě je nutno zbavovati kámen neprodyšných nátěrů, ale není nutno oškrábáti s něho všechny stopy barvy, jako to činí zástup t. zv. »restaurátorů« a »architektů«, kteří dnes opravují en masse naše kostelní vnitřky bez vědomosti, bez odpovědnosti a hlavně bez dobré vůle v památek samých se něčemu naučit.

V hotových dokladech jsou ovšem jisté nuance. Nejbrutálnější a nejvíce bezmyšlenkovitý byl, pokud vím, postup restaurátora, který v létě 1933 čistil a maloval farní kostel v Dublovicích u Sedlčan, při čemž dal škrábati, brousiti, oklepáti a dokonce i osekáti každé zrnekto barvy s pozdně gotických žeber presbytáře. Jinde je to jen lenost restaurátora personálu, v takovém případě ovšem blahoslavená, která původní polychromii zachovala. A konečně v některém případě jde o problém, nad nímž se inteligentní restaurátor společně s profesionálními strážci památek zamyslí. Takový případ jest vedle jiných ve farním kostele v Liběňanech, kde chrámový prostor uváděný nedávno do původního stavu vrátil do původní ilusivní souvislosti odkrytou a restaurovanou malbu oltářní architektury, výjev Nanebevzetí Panny Marie v jejím středu a mohutnou plastickou skupinu apoštolů na oltářním retabulu. Původně byl celek sytý naturalisticky barevný a tvořil souvislou neodlučitelnou skupinu, kde plastičtí, dobře modelovaní apoštolové žasnou nad výjevem Nanebevzetí, namalovaným v rámci rovněž malovaného oltáře.

Při opravě kostela roku 1892 byla ilusivní malba oltáře zpola zatřena a zakryta novým obrazem na plátně, pověšeným na zeď. Z pískovcových figur apoštolů na oltáři byla původní polychromie pokud možno seškrábána a všechna plastika natřena šedozelenou olejovou barvou. Při restaurování roku 1932 byla oltářní malba vrácena do původního stavu a při odstraňování barvy 40 let staré konstatoval restaurátor Pochobradský zbytky původní polychromie, které ovšem pečlivě zachoval. Myšlenka pozdně barokního umělce i prostorový útvar volají arci po něčem více: po nové polychromii všech soch. Tak daleko se památkář ani dnes jíti neodvažuje, spokojiv se se zachováním zbytků polychromie původní. Nepochybuji však, že se může octnouti v situaci, kdy polituje, že mu tato odvaha chybí.

Je to jediný příklad z mnoha, který vyvolává stále nové úvahy podle individuálních případů. Ale raději tyto úvahy, raději tu trochu skrupuli než tristuhodnou bezmyšlenkovitost, která sleduje vyjeté koleje na škodu památek a která řádí i v jiných oborech. *)

V. W a g n e r.

*) Dobré myšlenky, které se zvrtny v praksi v postrach památek, mohly by pokračovati v mnoha kapitolách: dobrá snaha osvětlovati kostely reflektory má za následek, že do kostelních prostorů třetí nestvůrné kloboukovité a trychtyřovité reflektorové lampy jako jčný děl. Jiná dobrá snaha ponechávati stavební památky v čistých omítkách bez nátěrů je deformována úpravami, které mají stupnici od mírně nesprávných (užívání zatřených omítek na barokních formách 17. století) až k přímo komickým, atd. atd.

ÚPRAVA KRÁMŮ V PLATÝZE.

Platýz. Krámy před úpravou.

Úprava Platýzu, prováděná zásluhou ředitele Hucla podle návrhu architekta F. Krásného novým majitelem bankou Slavií, jest krásným činem a další radostnou výjimkou z pravidla, že peněžní ústavy, vyzbrojeny dostatečnými prostředky finančními, mají současně právo nakládati — ze svého »vyššího« poslání — s památkami, jež tvoří součást naší kultury, bezohledně a navzdor veřejnému zájmu. (Viz banku Union v Praze, Českou banku v Praze a bohužel řadu případů z měst venkovských.)

Banka Slavia, vědoma svého příkladného jména, začala úpravu Platýzu způsobem vzorným. Průčelí Pla-

týzu (čp. 416-I.) mělo jako většina starých pražských domů představeny dřevěné krámové portály, které po celá desetiletí zakrývaly empirové řešení přízemního průčelí s bohatou plastickou architekturou, jež v této části průčelí byla vystupňována a bez níž, po odkrytí, si tento architektonicky nanejvýš významný dům, provedený podle návrhu architekta Jindřicha Hausknechta,* nedovedeme představit.

Tento velkému městu nevhodný způsob řešení výkladců, zavedený v době úpadku estetického cítění a nevhodného hledání soutěže a reklamy, byl povolován a trpěn a konečně i vítán, nebyla-li tím způsobována

*) Jindřich Hausknecht, nar. r. 1774, studoval architekturu na vídeňské akademii umění za profesora Ondřeje Fischera. Po osm let byl stavelem na panství knížete Karla z Auersbergu a snad současně stavelem chrudimským.

V žádosti k magistrátu města Prahy o místo stavebního znalce (archív m. Prahy č. 6401 A 47/118 z r. 1812) uvádí, že v Rakousku a v Čechách provedl stavby všeho druhu: zámky, hospodářské budovy, oranžerie, kostely, věže, mosty a tovární budovy.

Roku 1807 působí již v Praze a roku 1809 marně se uchází o přijetí do cechu stavitelů v Praze. R. 1811 nařízením gubernia do cechu přijat.

Roku 1814 žádá o propůjčení místa dvorního stavitele (č. gubernia 11.436 z r. 1814) po dvorním staviteli Josefě Zoblovi. K jeho žádosti vyjádřilo se zemské stavební ředitelství, že by nemělo býti přiblíženo pouze k žádosti H., nýbrž měla by býti uvážena kvalifikace i ostatních pražských stavitelů jednak starších: Paliardiho (patrně Ignáce), Schmidta (Karla), Fiegerta (Zacha-

riáše) a Hegera (Františka), z nichž dosud žádný neprovedl dílo, aby se mohl dožadovat místa dvorního stavitele, mimo to uvádí, že jsou věkem tak pokročilí, že nelze již toho ani očekávat — jednak mladších: Poláka (Karla), Zobela (Jana Klemence), Kroise (Josefa) a Hausknechta (Jindřicha), a uvádí, že dva první dosud za 3—4 léta působnosti neprovedli nic a Krois, ač by byl kvalifikován, jest až příliš zaměstnan stavbami vojenskými, a že Hausknecht má dovednost v navrhování plánů a že má znalost vyšší architektury.

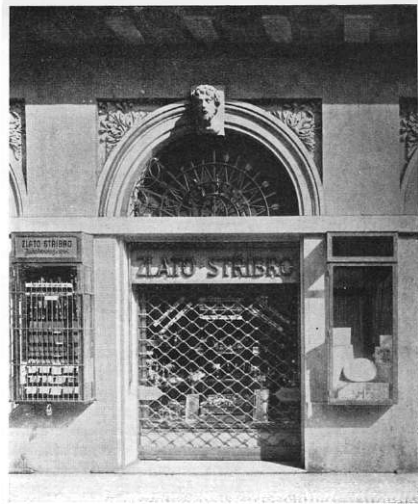
Roku 1817 byl Hausknecht jmenován dvorním stavitelem. Zemřel roku 1822 v Praze. Synem jeho byl architekt Martin Hausknecht. — V stavebním archivu města Prahy jest plán průčelí Platýzu do Národní třídy z r. 1817, podepsaný Jindřichem Hausknechtem. Ostatní plány chybějí. Plán je z roku, kdy se asi začínal stavět na místě bývalé zahrady trakt Platýzu do Národní třídy, ukončený patrně, podle datování na domovních vrátech, r. 1825, a kdy se snad i prováděla dobová úprava traktu do Uhelného trhu.

Platýz. Krámy po nové úpravě.

Platýz. Portál krámu po odkrytí.

Platýz. Portál krámu v nové úpravě.

komunikační překážka a vybírala-li obec nájemné za propůjčení veřejného pozemku.

Vzpomínáme, s jakým zadostičováním byla pak vítána vzorná úprava — uvedením do původního stavu — na př. krámu Lindauerova Na Perštýně (podle návrhu arch. L. Machoně) a po válce na obecních domech na Malém náměstí (Minuta) a j. Ochranou nájemníků se patrně toto tempo zvolňuje, jinak nevěříme, že by nebylo možno v těchto úpravách rychleji pokračovat, na př. na domech obecních (Richtrův dům) nebo na místech zvláště důležitých (Staroměstské náměstí) a památkách architektonicky významných, má-li obec možnost nájem veřejného pozemku vypovědět.

Obec Pražská měla by si získati informace, za jak krátkou dobu byly do starého stavu uvedeny výkladce historicky známého náměstí varšavského.

Rádi bychom si přáli, aby příkladný čin banky Slavia

byl prvou etapou v adaptaci Platýzu, a doufáme, že zvláště se přikročí k úpravě empírového sálu v traktu do Uhelného trhu, který nemožnými adaptacemi byl znetvořen, ale jeho obnovení jest možné. Obnovením jeho získala by Praha architektonicky krásný a tím velmi vyhledávaný interieur.

Budíž konstatováno, že úprava krámová, připomínající dobu Platýzu, kdy byl prvním velkým, promyšleně již řešeným obchodním domem, a svému poslání byl roku 1933 opět vrácen, byla provedena s úzkostlivou pozorností a vkusem a jest důkazem, že nikterak nepoškodila nájemníky dnes již tak moderně založené, že chápou, že obchod získává nikoliv velkým výkladem, který pozornost zákazníka rozptyluje a nesoustřeďuje, jako toho právě docíljuje malý, ale apertně uspořádaný výkladec, počítající s dnešní vhodnou osvětlovací technikou.

A. K u b í č e k.

P O Z N Á M K Y

Petřínská komunikace.

Nejvyšší správní soud 29. listopadu 1933 rozhodl o zamítnutí návrhů města Prahy, vznesených k ministerstvu veřejných prací proti plánu petřínské komunikace, vyloženému v dubnu 1931. Protože město Praha nepodaló námitky proti původnímu plánu v červenci 1927 a naopak projevilo s tímto plánem souhlas, byly odmítnuty jakožto opožděné námitky, týkající se známých dvou zákutí v Seminářské zahradě, a námitka zbytečné šířky 14 m v přímých částech a 17,5 m v obloucích, neboť byly již v onom původním plánu, proti němuž město Praha neprotestovalo.

Rovněž zamítl námitku čelící proti zastavění části Strahovské zahrady sedmi vilovými domky s poukazem na to, že projektovaným zastavěním se na dosavadním stavu mnoho nezmění, neboť souhrn půdorysné plochy povolovaných domků jest proti celku zelené poměrně nepatrný, že nezastavěné části parcel, přilehlých k domkům, zůstanou soukromými zahradami, jako tomu bylo dosud, s odůvodněním: Po této stránce nelze stížnosti přivést, neboť není předpisu, jenž by regulační činnost Státní regulační

komise takovýmto způsobem omezoval, a také z pojmu a podstaty regulace se žádné takovéto omezení dovoditi nedá. Naopak je Státní regulační komise i v tomto směru — právě tak jako při veškeré činnosti ostatní — povinna prováděti regulaci jí uloženou tak, jak toho vyžaduje potřeba, t. j. souhrn všech oněch zájmů, k nimž po zákonu má přihlížeti.

Město však namítalo, že příkázáním části Seminářské zahrady do soukromého vlastnictví, třeba si se závazkem ponechat je na zahrady, byla by mařena možnost vytvořiti v budoucnosti spojením se zahradami Lobkovicovou, Seminářskou, Kinskou a Petřínskou rozsáhlý objekt veřejných sadů. Na námitku takto formulovanou nedal žalovaný úřad v naříkaném rozhodnutí odpovědi. Zůstalo tedy v tomto bodě naříkané rozhodnutí neúplným a proto podstatně vadným.

Procesně vadným je však také naříkané rozhodnutí v té části, kde zamítá výtku obce pražské, že zřízení 4 domů při ulici Úvoz bude znemožňovati krásný pohled na Prahu, který se otvírá po celé cestě Úvozem. Odpověď, kterou žalovaný úřad na tuto ná-

mitku dává, to jest, že tato ztráta bude bohatě nahrazena opatřeními fady nových krásných výhledů z projektované výstupní komunikace, neboť věc srozumitelná. Doslovně vzato, znamenala by tato odpověď, že žalovaný úřad uznává, že povelová zastavení zakládá závadu — tedy patrně tvrzenou závadu estetickou — zároveň však vyslovuje právní názor, že je oprávněn stanovit v těchto místech řešení esteticky závadné, jako kompenzaci za to, že na jiném místě získají se regulací nové hodnoty estetické. Nedá se předpokládat, že by byl žalovaný úřad takovýto, se zákonem neorovnatelný názor chtěl vyslovit. Lze sice připustit, že při provádění regulace nelze všechny existující přednosti nebo hodnoty regulační absolutně zachováti a že je nutno některé z nich obětovati tam, kde silnější zájmy si toho žádají. Takovéto obětování některé dosavadní přednosti musí však býti právě v přičinné souvislosti s dosaženými hodnoty jiné, které přísluší dání přednost před hodnotou obětovanou. Obětování dosavadních hodnot bez takovéto přičinné souvislosti nedá se však intencími zákona, jež lze z něho vyčísti, ospravedlniti. Narikání rozhodnutí trpí v tomto bodu nejjasností díkce. Ježto však tuto nejjasnost je takového rázu, že nedává poznati pravý smysl narikánek rozhodnutí, dlužno i tuto část narikánek rozhodnutí uznati za podstatně vadnou.

Odvodnění zrušení této části rozhodnutí ministerstva veřejných prací jest zásadní a stanoví, že nelze doznanou závadu estetickou regulačního plánu kompenzovati někde na jiném místě, nýbrž jen v přímé souvislosti. Cena rozhodnutí velmi závažného jest ovšem v případě Strahovské zahrady jen teoretická, neboť mezi tím přešla zahrada do majetku města Prahy. Pro vedení cest sadových neplatí ovšem rozhodnutí o šířce, směru a zákratech, určené regulačním plánem. B. H.

Ochrana celých částí města Prahy zákonně zaručena.

Nejvyšší správní soud rozhodl dne 8. listopadu 1933 o stížnosti na rozhodnutí ministerstva veřejných prací o potvrzení přehledného regulačního plánu části území Hradčan a Malé strany. Dejvic a Bubeneč. Rozhodnutí toto má zásadní význam, uvádíme je tuto ve výtahu.

«K nálezce, že pojetím dotčeného domku mezi t. zv. objekty chráněné, jež podle důvodové zprávy nutno zachováti v nynější konfiguraci půdorysné a výškové, předbíháš se rozhodnutí stavebních úřadů, povolených ke schválení staveb, poznamenalo ministerstvo, že ustanovení stavebního úřadu ohledně výšky budov a přípustnosti výstupků přes stavební čáru do ulice jsou v platnosti jen potud, pokud nejsou v rozporu s potvrzeným přehledným regulačním a zastavovacím plánem. Podle ustanovení § 15 zákona o Státní regulační komisi možno tedy přehledným regulačním plánem a zastavovacím plánem předepsati i takový způsob zastavení, aby budova mohla zůstatí v dosavadním stavu.

Stížnost vytýká dále, že stěžovatelka jest zkracována ve svém vlastnickém právu omezením, že budova má zůstatí v dosavadní formě a stavu bez zřízení výstupků, takže ani přístavba ani nástavba nemá býti v budoucnosti možnou. Toto omezení není ani podle stavebního řádu ani podle zákona o Státní regulační komisi podle náhledu stížnosti přípustné, poněvadž nejde o ochranu a podporu zájmů objektivně způsobících hovětí veřejnosti.

Také tato výtku jest bezdůvodná.

Podle důvodové zprávy prohlášeny byly určité objekty s ohledem na jejich historickou nebo stavební výtvornou hodnotu za objekty chráněné za tím účelem, aby nebyl porušen charakter a vzhled dotčených budov, významných po stránce historické nebo umělecké. Za tím účelem bylo stanoveno, že t. zv. chráněné objekty musí býti ve svém nynějším stavu zachovány, a to jak v jejich konfiguraci půdorysné a výškové, a že případně vnitřní adaptace, nutné z důvodů bezpečnostních nebo zdravotních, musí býti při stavebních komisích obzvlášť pečlivě přezkoumány, aby jimi nebyl porušen charakter a vzhled té které budovy po stránce historické nebo umělecké. Dále stanoveno, že dojde-li z jakékoliv příčiny ke zkáze určité budovy, bude možno na jejím místě vybudovati dům nový maximálně téhož výškového a půdorysného rozsahu, pokud by obě nebylo v odporu s platnými ustanoveními stavebního řádu.

Ze by budova, o kterou jde, nebyla významnou po stránce historicko-umělecké, stížnost netvrdí. Sporná jest pouze otázka právní, zda svrchu uvedené omezení přehledným plánem jest při objektech tohoto druhu přípustným.

V tom směru dlužno vytknouti, že vlastník pozemku nemá se zřetelem k ustanovení § 364 o. z. o bezpodmínečného nároku na to, aby svého pozemku libovolně stavebně využíval, nýbrž je v tomto svém právu z důvodů zájmů veřejných omezen, a to

nejen normami stavebního řádu, nýbrž i plánem polohy podle stavebního řádu schváleným a rovněž přehledným regulačním a zastavovacím plánem podle zák. č. 88/20 Sb. z. a n. Plán ten jest ovšem novou sekundární a dispoice jeho musí býti kryty zákonem. Jde tedy o to, zda dispoice přehledného regulačního plánu zastavovacího, že určité budovy nesmějí v zájmu historicko-uměleckém býti měněny ve své konfiguraci půdorysné i výškové, jest kryta zákonem. Nejvyšší správní soud musí tuto otázku zodpověděti kladně. Nebot stanoví-li § 1 zák. č. 88/20 Sb. z. a n. výslovně, že přehledným plánem regulačním a zastavovacím má býti zaručen jednotný rozvoj Prahy s okolím též s hlediska uměleckého, plyne z toho, že plánem tím mohou a mají býti chráněny i zájmy a hodnoty umělecké. Tato ochrana vztahuje se nejen na tvoření nových uměleckých hodnot, nýbrž i na zachování dosavadních starých uměleckých památek. Tyto dochované hodnoty umělecké nemají záležet jen v charakteristické hodnotě jednotlivých budov, nýbrž i v jejich vnější podobě a vzhledu se zřetelem na krásné uspořádání celých partií města. Ježto zachování tohoto pohledu jest podmíněno právě zachováním obrazů jednotlivých budov, nelze shledati nezákonnou dispoici přehledného regulačního plánu, kterou se stanoví, že určité budovy nesmějí v zájmu historicko-uměleckém býti měněny ve své konfiguraci půdorysné i výškové. Proti tomu mohl by se vlastník domu brániti jedině námitkou, že zachování vnější podoby a vzhledu domu, o který jde, nemá pro uměleckou hodnotu krásného uspořádání dotčené partie města významu po této stránce.

Stížnost je tedy bezdůvodná a bylo jí zamítnouti.

Tímto rozhodnutím Nejvyššího správního soudu stanoveny byly rozhodující zásady pro zachování nejen jednotlivých památných objektů, nýbrž i celých skupin, ulic a náměstí, bez ohledu na to, zdali jednotlivý dům má sám o sobě cenu památkovou či nikoliv. Tuto zásadu nebylo možno dříve uplatniti a magistrát podléhal stálému naléhání stavebníků, bořících památné budovy nebo rozrušujících charakteristické celky za tím účelem, aby mohli postaviti nové budovy o větším počtu podlaží a tudíž větší výnosnosti. Záleží tudíž dnes výhradně na plánu regulační komise, má-li býti některá část města zachráněna. Klub zastává odedávna stanovisko, že podobné omezení, jež určuje regulační plán na příklad pro čtvrti vilové, lze určiti i pro vnitřní město. Bude-li regulačním plánem stanoveno, že v chráněném obvodu zůstává i při přestavbě rozsah zastavění plošné i výškové tentýž, odpadne spekulativní důvod k bourání. Dosud obec drah vykupovala pozemek, o který se při regulaci ulice rozšířila, ale vzniklého rozšíření použil stavebník k docílení větší výšky přestavby a poměry prostorové, hygienické se vlastně zhoršovaly na náklad obce!

Vzpomínáme-li jen nedávné minulosti, kdyby zde bývalo takové nebo podobné rozhodnutí již dříve, mohly býti zachovány domy Union-banky na Ovocném trhu, a nemuselo dojít k mnohopatrové přestavbě domu Šmelhausů v Melantrichově ulici.

Důležité toto rozhodnutí je tedy pobídkou k revidi regulačních plánů starých čtvrtí, aby bylo do ochrany pojata vše nutné!

B. H.

L I T E R A T U R A

PRŮVODCE PO BOJIŠTÍCH A VOJENSKÝCH PAMÁTNOSTECH ČESKOSLOVENSKE REPUBLIKY; sešit 1.—8. Vydává Kruh pro studium čs. dějin vojenkářů při Všeobecném ústavu vojenském v Praze.

Většina nových uměleckých a historických památek a přírodních zajímavostí došla už zpopularisování vydáním čtených tištěných průvodců, v nichž i laik nalezne ve stručné a srozumitelné formě dostatek poučení, jimiž je upozorněn na mnohá zajímavá skutečnosti, které jinak zcela uniknou jeho nezalému oku. Jediný druh

našich památek nemohl se však do dnešní doby honosit tímto bohatstvím, totiž naše vojenské památky, ať již přirozeného rázu krajinného — částa naše bojjiště, či umělého — staré stavby pevnostní a fortifikační.

I v obvodu Velké Prahy máme zajímavá místa a bojjiště významná v dějinách středověkých i novověkých. Tak máta dvou nejznámějších bitev v českých dějinách, na Žižkově (Vítkově) a Bílé hoře, méně známé bojjiště t. zv. štěrboholské, které vpravdě zabírá celý kraj mezi Štěrboholy a Hrdlořezy, máme tu opevnění Vyšehradu, které síce vždy lákalo veřejnost, přea to však bývá pokládáno za dílo mnohem mladšího původu, než skutečné jest, vznikavou už v XVII. století. Mnoho podobných památností je, pak rozseto po celých Čechách i ostatních zemích našeho státu, avšak veřejnosti zůstávají namnoze neznámé, neboť nedostává se nejen populárně podaného poučení, nýbrž namnoze není vůbec prací v české řeči sepaných. A lid náš zná jen švédské sances, jejichž původ sahá jen zřídka opravdu do dob třicetileté války.

Proto je velmi významný podnik Kruhu pro studium ča. dějin vojenských, který počal vydávat Průvodce po bojjištích a vojenských památkách Československé republiky; krok, jež musíme vítati. Prvý svazek nové publikace (R. Urbánek, Bitva na Vítkově (1420) vyšel v létě minulého roku a dnes leží před námi již osm sympatických sešitů v charakteristické oranžové obálce, se stručným, i laikovi snadno srozumitelným textem, nezátíženým poznámkami a všemi vedlejšími, tedy v celku textem, vedeným na prvním místě snadnou a snadným, praktickým užiti průvodce. Co však dodává těmto drobným knižčkám významu vyššího, je bezpečná přesnost zde vypsaných fakt, za nž ručí jména známých autorů, a pak doplněk mapový. Každý sešit obsahuje totiž mapku kraje, k němuž vztahuje se jeho text, někdy i reprodukci starého rytinového plánu. Tyto doplňky, zejména tam, kde jde o mapky s přesně zaměřeným a zakresleným opevněním — sešit 6.—7. — dodávají průvodci rázu vážnějšího a významu drobné vědecké pomůcky, jichž se v naší vojenskohistorické literatuře nedostává, tím spíše, že právě u obou jmenovaných sešitů jde vlastně o stručné pojednání o dvou velmi zajímavých památkách švédských vpádů, dosud téměř úplně neznámých. Právě pro nedostatky alespoň stručných pomůček českých slyšeli jsme dosud jen o švédské dovednosti stavěti velké táborové fortifikace před Norimberkem a jinde v cizině, nikoli však na naší půdě, dokonce v blízkosti Prahy, nebo na Moravě. Proto konstatujeme znovu, že lze jen děkovati šťastné myslence, která dala podnět k vydávání našich průvodců. Ráz prvých sešitů je velmi slibný a můžeme si jen přát, aby bylo v tomto díle stejně pokračováno.

Dodnes vyšlo osm sešitů Průvodce:

1. Univ. prof. dr. R. Urbánek: Bitva na Vítkově 1420.
2. Dr. Iv. Honl: Pevnost Terezin.
3. Plk. gšt. ing. Jos. Gbđšley: Bitva u Štěrbohol 1757.

4. Dr. V. J. Hauner: Bitva na Bílé hoře 1620.

5. Dr. Iv. Honl — Dr. Em. Poche: Pevnost Josefov.

6. Fr. Zuman: Švédský tábor v Brandýse n. L. a v St. Boleslavi.

7. Škpt. pčh. Boh. Tětour: Švédské sances u Přetova.

8. Univ. prof. dr. R. Urbánek: Bitva u Lipan 1434.

Prvých šest sešitů zůstávalo v hranicích země české, sedmým svazkem rozšiřuje se však již obsah i na moravskou půdu a doufáme, že brzy dostane se nám i upozornění na památky slovenské.

Snad nyní, kdy zájmu veřejnosti dostane se potřebného poučení, zlepší se osud některých vojenskohistorických památek, jako samé pevnosti Josefova, jejíž hradby byly časem zřáti porušeny a někde nevhodně zakryty vysokými domy před samou escarpou postavenými; (k jejímu zpracování v 5. sešitě doporučovalo by se připojit i plánek pevnosti, neboť měřítko speciální mapy nedovoluje vkrealiti detaily opevnění). A o tom, že zájem veřejnosti byl získán, svědčí bezpečně okolnost, že první sešity Průvodce tisknou se již v 2. vydání.

S tohoto stanoviska musí i Klub za Starou Prahu vítati krok Kruhu pro studium ča. dějin vojenských jako pomoc ve své snaze po uchování památek nejen uměleckých, nýbrž i historických a fortifikačních a doporučiti tuto novinku pozornosti české veřejnosti.
Dr. J. C.

Z R E D A K C E

V posledním sešitě Věstníku za Starou Prahu bylo referováno o almanachu »Kniha o Praze III., obsahujícím stať M. Novotného o pražských motivech v exhibitickém materiálu. Jako doplněk k této staťi v referátu zmíněné zaslal redakci p. dr. Em. Stehlík-Čenkov vlastní exhibiti, vyzdobené rovněž pražským pohledem. Exhibiti, provedené malířem K. Uhrem, zobrazuje básníkův stůl, stojící před otevřeným oknem, jímž se díváme od Nerudovy ulice na malostranské střešy a Lobkovický palác se zelenými zahrad v pozadí.

Obrázek tento je veřejnosti dobře znám s obálky na knize veršů nazvané Dojmy a kontemplace básníka XX. století, vydané básníkem Em. Čenkovem před nedlouhou dobou v nakladatelství Burška a Kohouta.

Dir. prof. J. Roubal zaslal nám z B. Bystrice zvláštní otisk své staťi ve Sborníku entomologického oddělení Národního musea v Praze 1933, nazvané Historie pražské koleopterologie. Stať vlastním obsahem — přehledem studia pražského hmyzu — je síce vzdělána klubovních intencí, avšak útelem přispívá však Klubu ve snaze zachovati pražskou zeleň, přimlouvajíc se za zachování sadů, ovšem na zcela jiném základě, jako rezervaci charakteristických kolonií brouků. Tedy opět nový hlas proti ničení stromů a zelených ploch uprostřed města.

Novinová sazba povolena výnosem ředitelství pošt a telegrafů č. 68.822/VII.—1931; podací úřad Praha 25.

OBSAH ČISLA 5.—6.: A. C.: Prof. Dr. Albin Štocký. — Dr. Em. Poche: Prof. Dr. Vojtěch Birnbaum. — Dr. Zdeněk Wirth: Valdštejnský palác v Praze. — Vratislav Teklý: Stará radnice v Mladé Boleslavi. — A. Bělohoubek: Restaurování uměleckých děl malířských. — V. Wagner: Na ochranu polychromie kamene. — A. Kubiček: Úprava krámů v Platýse. — Poznámky. — Literatura.

Odpovědný redaktor Dr. Jiří Čarek, Praha II., Melounová 5. — Redakční rada: A. Čarek, R. Hlubinka, V. Wagner, Zdeněk Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otiskování článků pouze s udáním pramene dovoleno. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myalíkova ul. — Do roka vychází šest čísel Věstníku.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XVII. (1933)

ZA REDAKCI ODPOVÍDÁ

DR. JIŘÍ ČAREK

V P R A Z E 1 9 3 3 — 3 4

NÁKLADEM KLUBU ZA STAROU PRAHU

TISKEM GRAFIE V PRAZE II.

OBSAH ROČNÍKU XVII. ZA ROK 1933:

	Str.		Str.
Ideový boj Klubu:		u Davle (R. Hlubinka) . . .	2
Jelení příkop (B. Hübschmann)	7	Kostel sv. Jana Křtitele v Pašatikách u Blatné (J. Šámal) . . .	9
Praxe a organizace ochrany památek:		Oprava klášterního kostela v Č. Budějovicích (V. Denkstein)	20
Model Malé strany a Hradčan (B. Hübschmann) . . .	1	K odstranění kašny sv. Jana Nepomuckého v Počátkách (F. Navrátil)	24
Podivný osud barokní sochy Zapomenuté památky (Jiří Čarek)	22	Stará radnice v Ml. Boleslavi (Vrat. Teklý)	40
Restaurování uměleckých děl malířských (A. Bělohoubek) . . .	41	Zprávy z venkova: Z českých museí. »Péčec« o zachování maleb kondrackých	25
Na ochranu polychromie kamene (V. Wagner)	43	Nekrology:	
Pražské památky:		Prof. Dr. Albin Stocký (A. Č.)	33
Opravy kostela sv. Vojtěcha (J. Almer a J. Füssel) . . .	4	Prof. Dr. Vojtěch Birnbaum (Em. Poche)	34
Úprava Karolina (J. Almer)	22	Poznámky	46
Valdštejnský palác v Praze (Zd. Wirth)	35	Literatura	25, 47
Úprava krámů v Platýze (A. Kubiček)	45	Zprávy z Klubu:	
Venkovské památky:		Výroční valná hromada Klubu	29
Výzkum zbytků benediktinského kláštera na Ostrově		Z redakce	32, 48